

معرفی و نگاه کلی فصل اول

نیازهای انسان نامحدود می‌باشد، ولی امکانات محدود است و انسان از این منابع و امکانات محدود جهان برای رفع نیازهای خود استفاده می‌کند.

اقتصاد به عنوان «علمی است که انتخاب‌های بشر را به صورت رابطه بین منابع و عوامل تولید کمیاب - که مورد استفاده مختلف دارند- و نیازهای نامحدود او مطالعه کرده و با ارائه بهترین انتخاب‌ها، رفتارهای فردی و جمعی انسان را مدیریت می‌کند»

دانشمندان علوم اقتصادی در حوزه موضوعات اقتصادی مانند تولید، مصرف، توزیع، تجارت، قیمت، رشد و پیشرفت، فقر، مالیات و ... با روش‌های علمی، مطالعه می‌کنند.

کالاها به منظور تأمین نیاز یا خواسته‌ها تولید می‌شود و خدمات، آن چیزی است که به وسیله آن نیازها یا خواسته‌هایشان را برطرف می‌سازند.

بزرگران و فعالان عرصه اقتصاد شامل افراد، خانوارها، سازمان‌ها و مؤسسات، دولت‌ها و حتی مؤسسات بین‌المللی و چندملیتی می‌باشد که هر یک از اینها نقش و وظیفه‌ای دارند.

پرسش و پاسخ پایانی فصل اول

- ۱- منظور از داشتن «قابلیت مصارف متعدد» منابع و امکانات چیست؟
 پاسخ منظور این است که از منابع و امکانات می‌توان برای رفع نیازهای مختلف و متنوع استفاده کرد. مثلاً زمین‌های کشاورزی را هم می‌توان برای تولید پوشاک به زیر کشت پنبه برد و هم برای تهیه غنا در آن گندم کشت یا نیروی کار هم می‌تواند در فعالیتهای تولیدی شرکت کند و هم به شکل نظامی در خدمات تأمین امنیت کشور باشد.
- ۲- چرا افراد باید در میان خواسته‌های خود به انتخاب دست بزنند؟
 پاسخ چون منابع و امکانات در دسترس بشر محدود می‌باشند و از طرفی نیازهای انسان نامحدود است. بنابراین، افراد به ناچار باید در میان خواسته‌های خود به انتخاب دست بزنند و از میان نیازهای نامحدود خود، آن گروه از نیازهایی را که اولویت بیشتری دارند، انتخاب و برطرف سازند.
- ۳- به نظر شما به‌کارگیری روش علمی، چه مسائلی را در زندگی اقتصادی جامعه می‌توان پیش‌بینی کرد؟
 پاسخ مسائلی مانند میزان رشد و توسعه، میزان تولید کالاها و خدمات، مقدار نیاز جامعه، رشد جمعیت، تورم، بیکاری، سطح اشتغال، سطح رفاه، میزان درآمدها و هزینه‌ها، چگونگی توزیع درآمد و ...

۴- به نظر شما دولت چگونه می‌تواند بر فعالیت تولیدکنندگان نظارت کند؟

پاسخ: دولت به عنوان یک نهاد قانونی، می‌تواند تولیدکنندگان را به رعایت بعضی ضوابط و قوانین ملزم کند، مانند رعایت کردن اصول بهداشت یا استانداردسازی تولیدات) و نیز سیاست‌هایی را اعمال کند که موجب رونق تولید یک کالا شود و بیکاری نیز کاهش یابد.

۵- اقتصاد چیست؟ دیدگاه اسلام نسبت به اقتصاد چگونه است؟

پاسخ: اقتصاد، علمی است که انتخاب‌های بشر را به صورت رابطه بین منابع و عوامل تولید کمیاب، مورد استفاده مختلف دارند- و نیازهای مادی نامحدود او مطالعه و با ارائه بهترین انتخاب‌ها، رفتارهای فردی و جمعی انسان را مدیریت می‌کند.

در اسلام، ارتقای معنوی و خداگونه شدن، اصل می‌باشد و تلاش می‌کند انسان را از اسارت مادیات و دل بستن به دنیا برهاند، ولی از طرفی، اسلام در دسترس نبودن معاش را خطر می‌داند که اعتقادات انسان را تهدید می‌کند. از نظر اسلام، تلاش برای رفع فقر و رسیدن به رفاه و توانگری مادی پسندیده است. بدین ترتیب، از نظر اسلام، اقتصاد در زندگی اهمیت ویژه‌ای دارد، اما علاوه بر عقل، وجود پیامبران و دین برای رسیدن به اقتصاد سالم و کامل، لازم می‌باشد.

۶- بین وضعیت اقتصادی و استقلال فرهنگی- سیاسی چه ارتباطی است؟

پاسخ: یکی از علل اهمیت روزافزون مسائل اقتصادی در جهان امروز، تأثیر عوامل اقتصادی بر همه جنبه‌های زندگی ملل - اعم از اجتماعی، سیاسی و فرهنگی- است. کشوری که وضعیت اقتصادی آن نابسامان است و تولید پایه‌های بقیه کشورهای دنیا، در مسیر پیشرفت حرکت کند، بسیار آسیب‌پذیر است و از نظر اجتماعی و سیاسی به بحران‌های گسترده دچار می‌گردد. چنین جامعه‌ای نمی‌تواند با اتکا به فرهنگ ملی خود، مسیر آینده خویش را تعیین کند و به شدت تحت تأثیر فرهنگ مهاجم غربی و شرقی قرار می‌گیرد. بنابراین، پیشرفت اقتصادی یک جامعه، به عنوان مهم‌ترین ابزار حفظ استقلال سیاسی و فرهنگی آن جامعه به حساب می‌آید.

۷- زمانی داشتن تلفن همراه، کالایی تجملی بود. اساسی و ضروری بودن تلفن همراه یا لوکس و تجملی بودن آن، چگونه تعیین می‌شود؟

پاسخ: اینکه یک کالا ضروری یا تجملی است از فردی به فردی و زمانی به زمان دیگر و حتی جامعه‌ای به جامعه دیگر متفاوت است. در گذشته که ارتباطات به شکل کنونی سریع و دقیق نشده بود، تلفن همراه یک کالای تجملی بود، ولی در حال حاضر با پیشرفت بیشتر تکنولوژی و ارتباطات، تلفن همراه یک کالای کاملاً ضروری است که نداشتن آن در زندگی اجتماعی و اقتصادی، آسیب وارد می‌کند.

۸- هزینه فرصت، بیانگر چیست؟ این اصل چگونه در تصمیم‌گیری درست به ما کمک می‌کند؟

پاسخ: هزینه فرصت یا «هزینه فرصت از دست رفته» بیانگر آن چیزی است که از آن صرف‌نظر کرده و به عبارتی، آن را از دست داده‌ایم. مثلاً اگر پولمان را (که محدود است) به خرید لباس اختصاص دادیم، از خرید کتاب و سایر ملزومات و نفعی که از آنها می‌توانستیم ببریم، محروم شده‌ایم و یا مثلاً با انتخاب کشت گندم، منافع کاشتن نوب‌فرنگی را دیگر در آن نخواهیم داشت. باید توجه داشت که ما نمی‌توانیم همزمان هر دو انتخاب را داشته باشیم و به ناچار باید از فهرست خود، یکی را انتخاب کنیم.

هزینه فرصت به ما کمک می‌کند که در جهت تخصیص منابع و امکانات خود، درست تصمیم‌گیری کنیم و خواسته‌هایی را انتخاب کنیم که در مقایسه با خواسته‌های انتخاب نشده از دست رفته، ارزش انتخاب شدن را داشته باشد.

۸. فعالان اقتصادی خود، کلان و بین‌المللی را نام ببرید.

۹. پاسخ: افراد، خانواده‌ها یا شرکتهای، انواع مؤسسات اجتماعی یا غیرانسانی، خیریه‌ها و ... در تولید محصولات و یا مصرف آنها و مبادله با یکدیگر نقش ایفا می‌کنند. اینها فعالان خود اقتصاد می‌باشند.
۱۰. فعالیت می‌کنند. فعال یا بازیگر کلان می‌گویند.
۱۱. خود از سطح جامعه فراتر برویم و سحنه بین‌المللی و جهانی را در نظر بگیریم. کشورها (بازیگران کلان) با یکدیگر روابط و مبادلات تجاری و اقتصادی دارند که در اینجا نقش فعالان یا بازیگران بین‌المللی را دارند.

پرسشها و پاسخ‌ها فصل اول

۱. نیازهای انسان چگونه محرک فعالیت او می‌شود؟

۲. پاسخ: نیازهای انسان محرک فعالیت و تلاش اوست؛ به عبارت دیگر، انسان به دنبال احساس نیاز تصمیم می‌گیرد که آن نیاز را برطرف سازد و بعد از رفع نیاز، احساس رضایت کند.
۳. مراتب نیازهای انسان چگونه است؟

۴. پاسخ: به طور طبیعی، اولین مرتبه از نیازهای اولیه زندگی، مادی است؛ شامل آب، غذا، مسکن و امنیت و ...

نیازهای انسان به نیازهای مادی محدود نمی‌شود، بلکه نیازهای عاطفی، روحی، نیاز به علم، هنر، فرهنگ، دین و اخلاق نیز به ارتباط و تعامل با انسان‌ها از جمله نیازهایی است که بدون رفع آنها، انسان به کمال خود نخواهد رسید.
۵. انسان موجودی کمال‌جوست. این جمله یعنی چه؟

۶. پاسخ: با برآورده شدن پاره‌ای از نیازهای انسان، احساس بی‌نیازی به او دست نمی‌دهد؛ بلکه نیازهای تازه‌ای در او شکل می‌گیرد.

۷. منظور از «محدودیت منابع و امکانات» چیست؟

۸. پاسخ: زمین‌های کشاورزی، ذخایر معدنی، منابع طبیعی، سرمایه و نیروی کار که در اختیار جامعه قرار دارد - هر قدر هم که زیاد باشد - محدود است. زمین‌های کشاورزی نامرغوب، محدود بودن دانش بشر در تشخیص ذخایر معادن و استفاده بی‌رویه از منابع در قرن گذشته که باعث تصبیب حقوق نسل‌های بعد می‌شود، این محدودیت را دامن می‌زند.

۹. محدودیت در بهره‌برداری از منابع را شرح دهید.

۱۰. پاسخ: منابع و امکانات برای انسان، هم امکان مصارف متعددی دارد و هم با روش‌های مختلفی می‌توان از آنها استفاده کرد؛ به طور مثال، زمین‌های کشاورزی را هم می‌توان برای تولید پوشاک به زیر کشت برد و هم برای تهیه غذا در آن گندم کاشت. روش‌های کشت و آبیاری هم گوناگون است.

۱۱. چرا افراد باید در میان خواسته‌های خود به انتخاب دست بزنند؟

۱۲. پاسخ: چون منابع و امکانات در دسترس بشر محدود می‌باشد و از طرفی، نیازهای انسان نامحدود است. به همین دلیل، انسان نمی‌تواند همه آنچه را که می‌خواهد، هم‌زمان و همیشه داشته باشد. در نتیجه، افراد باید در میان خواسته‌های خود به انتخاب دست بزنند و از میان نیازهای نامحدود خود، آن گروه از نیازهایی را که اولویت بیشتری دارند، انتخاب و برطرف سازند.

۷- کمیابی چه وقت ایجاد می‌شود؟

پاسخ کمیابی وضعیت پیچیده‌ای است که در اثر کمبود منابع و محدودیت بهره‌برداری از منابع ایجاد می‌شود.

۸- بهترین استفاده از منابع و امکانات کدام است؟

پاسخ ملاک بهترین بودن، آن است که با استفاده از این منابع می‌توان بیشترین میزان منافع (مانند تولید)

را به دست آورد و سطح بالاتری از رفاه را برای انسان فراهم کرد.

۹- علم اقتصاد را تعریف کنید.

پاسخ علم اقتصاد، علمی است که انتخاب‌های بشر را به صورت رابطه بین منابع و عوامل تولید کمیاب که

موارد استفاده مختلف دارند، و نیازهای مادی نامحدود او مطالعه و با ارائه بهترین انتخاب‌ها، رفتارهای فردی و

جمعی انسان را مدیریت می‌کند.

۱۰- تعریفی که از علم اقتصاد در سؤال ۹ بیان شده، دربرگیرنده سه نکته مهم است. آنها را بیان کنید.

پاسخ الف) نامحدود بودن نیازها ب) محدود بودن منابع ج) قابلیت مصارف متعدد منابع

۱۱- علم اقتصاد درباره چه موضوعاتی بحث می‌کند؟

پاسخ دانشمندان علوم اقتصادی، موضوعات اقتصادی مانند تولید، مصرف، توزیع، تجارت، قیمت، رشد و

پیشرفت، فقر و مالیات را با روش علمی مورد مطالعه قرار می‌دهند.

۱۲- اهمیت علم اقتصاد را بیان کنید.

پاسخ امروزه علم اقتصاد جایگاه والایی بین مجموعه دانش و معارف بشری دارد و جزء انتخاب‌های لب

دانش‌آموزان نخبه و مستعد برای ورود به دانشگاه می‌باشد؛ چراکه هم عمق علمی زیادی دارد و هم نیاز به

مؤسسات دولتی و خصوصی به این رشته بسیار زیاد می‌باشد.

۱۳- نگاه دین اسلام به اقتصاد چگونه است؟

پاسخ اسلام در دسترس نبودن معاش را خطر می‌داند که اعتقادات انسان را تهدید می‌کند از نظر اسلام،

تلاش برای رفع فقر و رسیدن به رفاه و توانگری مادی پسندیده است و اقتصاد در زندگی فرد، اهمیت ویژه‌ای

دارد؛ اما عقل انسان را به تنهایی برای موفقیت و رسیدن به هدف کافی نمی‌داند و دلیل فرستادن پیامبران و

فلسفه ارائه دین هم همین است. قرآن تأکید می‌کند که رفع همه مشکلات انسان (حتی مشکلات مادی) در

گرویی عمل به آموزه‌های الهی است.

همچنین یکی از علت‌های توجه اسلام به اقتصاد، اهمیت روزافزون مسائل اقتصادی در حیات جمعی انسان‌ها و تأثیر

عوامل اقتصادی بر همه جنبه‌های زندگی فرد، خانواده و جامعه -اعم از اجتماعی، سیاسی و فرهنگی- می‌باشد.

۱۴- کالا چیست؟ مثال بزنید.

پاسخ شیئی با ارزش اقتصادی و باراری است که برای تأمین نیاز یا خواسته‌ای تولید می‌شود؛ مانند

محصولات غذایی، لوازم‌التحریر، لباس، دارو، اسباب‌بازی و ...

۱۵- خدمات چیست؟ مثال بزنید.

پاسخ آنچه انسان در مقابل پول خریداری می‌کند و به وسیله آن نیازها یا خواسته‌هایش را برطرف می‌سازد

غیر ملموس و غیر فیزیکی است، خدمات نام دارد، مانند خدمات معلمان، پزشکان، رانندگان و مشاوران حقوقی

کالاها

۱- کالاهای مصرفی و واسطه‌ای را تمایز می‌کنند. مثال برنج
 ۲- کالاهای سرمایه‌ای که در بازار عرضه می‌شوند و به فروش می‌رسند. مثال ماشین
 ۳- کالاهای سرمایه‌ای که به مصرف می‌رسند که به آنها کالاهای مصرفی می‌گویند. مثال ماشین
 ۴- کالاهای سرمایه‌ای که به تولید می‌رسند و تبدیل آنها به کالاهای مصرفی می‌شود. مثال ماشین
 ۵- کالاهای سرمایه‌ای که به واسطه‌ای می‌باشند. مثال ماشین
 ۶- کالاهای سرمایه‌ای که به واسطه‌ای می‌باشند. مثال ماشین
 ۷- کالاهای سرمایه‌ای که به واسطه‌ای می‌باشند. مثال ماشین
 ۸- کالاهای سرمایه‌ای که به واسطه‌ای می‌باشند. مثال ماشین
 ۹- کالاهای سرمایه‌ای که به واسطه‌ای می‌باشند. مثال ماشین
 ۱۰- کالاهای سرمایه‌ای که به واسطه‌ای می‌باشند. مثال ماشین
 ۱۱- کالاهای سرمایه‌ای که به واسطه‌ای می‌باشند. مثال ماشین
 ۱۲- کالاهای سرمایه‌ای که به واسطه‌ای می‌باشند. مثال ماشین
 ۱۳- کالاهای سرمایه‌ای که به واسطه‌ای می‌باشند. مثال ماشین
 ۱۴- کالاهای سرمایه‌ای که به واسطه‌ای می‌باشند. مثال ماشین
 ۱۵- کالاهای سرمایه‌ای که به واسطه‌ای می‌باشند. مثال ماشین
 ۱۶- کالاهای سرمایه‌ای که به واسطه‌ای می‌باشند. مثال ماشین
 ۱۷- کالاهای سرمایه‌ای که به واسطه‌ای می‌باشند. مثال ماشین
 ۱۸- کالاهای سرمایه‌ای که به واسطه‌ای می‌باشند. مثال ماشین
 ۱۹- کالاهای سرمایه‌ای که به واسطه‌ای می‌باشند. مثال ماشین
 ۲۰- کالاهای سرمایه‌ای که به واسطه‌ای می‌باشند. مثال ماشین

نیازها

نیازها از نیازهای مادی و غیرمادی انسانی‌ها را شامل می‌کند.
 ۱- نیازهای مادی مانند مسکن، خوراک، پوشاک، بهداشت، رفاه، امنیت
 ۲- نیازهای غیرمادی مانند امنیت، احترام، نیازهای اجتماعی، نیاز به علم، به سلامت، به آزادی

صفحه ۸ کتاب در

۱-۵ فعالیت

پول ماهانه، یکی از امکاناتی است که ممکن است والدین در اختیار شما قرار دهند. گزینه‌های خود را از میان گزینه‌های فهرست و بحث کنید که انتخاب‌های شما با انتخاب‌های دیگران چه تفاوتی دارد؟

که پاسخ: خرید لوازم التحریر - خرید کتاب درسی و کمک درسی - تهیه پوشاک - تعمیر دوچرخه - خرید سونام - خرید باطری برای دینو یک مسابقه ورزشی - خرید مواد خوراکی - خرید لوازم ورزشی - کمک مستمندان - تأمین قسمتی از هزینه‌های کلاس فوق برنامه یا اردوی دسته‌جمعی - تعمیر کیف و کفش - هزینه برای خرید کتاب و دوستی و ...

برای بحث بهترین راه مصرف این پول، این است که از آن بتوانیم بیشترین استفاده را کنیم تا ضمن اینکه حداکثر رضایت‌مندی برای ما حاصل شود. از انتخاب خود احساس پشیمانی نکنیم.

صفحه ۱۱ کتاب در

۱-۶ فعالیت

فهرستی از انتخاب‌های بیش روی خود را در عرصه زندگی فردی، خانوادگی، اقتصادی و اجتماعی تهیه کرده و روی انتخاب خود گفتگو کنید.

که پاسخ: انتخاب رشته در دبیرستان و دانشگاه - انتخاب محل تحصیل دانشگاه و محل زندگی - انتخاب نام انتخاب همسر - انتخاب نماینده مجلس و رییس جمهور - شورای شهر و شورای محل - انتخاب خرید از فروشنده انتخاب مسکن و اتومبیل و سیرده‌گذاری در بانک و بورس و ...

معمولاً افراد با توجه به عقلانیت محدود دست به انتخاب می‌زنند. به عبارتی، تعدادی از فاکتورهای مهم انتخاب را در نظر گرفته و براساس آن، انتخاب خود را انجام می‌دهند که البته پس از انتخاب، دائماً مورد بررسی کرده که اگر انتخاب آنها غلط می‌باشد، به اصلاح آن دست بزنند.

صفحه ۱۲ کتاب در

۱-۴ فعالیت

در مثال‌های یادشده، بحث کنید چرا اگر فرد یا جامعه‌ای به دنبال منافع واقعی و درست خود باشد، انتخاب کوتاه‌مدتی نمی‌کند؟ کشورهای موفق چگونه انتخاب‌هایی کرده‌اند؟

که پاسخ: در انتخاب‌های کوتاه‌مدتی، منفعت کم، موقتی و کوتاه‌مدت کسب می‌شود، ولی در انتخاب بلندمدت، منافع زیاد، دائمی و بلندمدت جایگزین می‌گردد.

مثلاً کشوری که برای تهیه چوب به تخریب و برداشت بی‌رویه از جنگل‌ها دست می‌زند، شاید در کوتاه‌مدت کمی از درآمد چوب برد و در درازمدت با مشکلاتی چون، فرسایش خاک، تغییر اکوسیستم، تغییر آب‌وهوای آن منطقه مواجه می‌شود که چندین برابر درآمد فروش چوب باید هزینه کند تا این مشکلات رفع شود. کشورهای موفق، هزینه فرصت را به طور دقیق در نظر می‌گیرند و پس از برآورد سود و زیان هر فعالیت کوتاه‌مدت و درازمدت، دست به آن کار می‌زنند.

فصلیت ۱-۱

شکل زیر نشان می‌دهد که از زمین چه استفاده‌هایی می‌توان به عمل آورد. محل خالی را با پیشنهاد خود پر کنید. همچنین با در نظر گرفتن اولویت شهر خود، آنها را به ترتیب شماره‌گذاری کنید و هزینه فرصت انتخاب خود را تعیین کنید.

پاسخ: محل خالی می‌تواند مواردی چون معدن، پارک جنگلی، کول، شهر بازی، نمایشگاه، کتابخانه، گورستان، بیمارستان و ... باشد. انتخاب اول بستگی به نیاز منطقه هر فرد، متفاوت است؛ مثلاً اگر الودگی منطقه بیشتر است، پارک جنگلی، اولویت اول است، ولی اگر بهداشت منطقه ضعیف است، بیمارستان، اولویت اول می‌باشد.

فصلیت ۱-۲

برخی موضوعات مورد بحث علم اقتصاد به طور درهم در جدول روبه‌رو آمده است. طبق نمونه، آنها را پیدا کنید و در جای مناسب بنویسید.

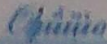
- الف ارزت و _____
- ب ب ق ع _____
- پ د ت _____
- ن م م مصرف _____
- ی ت ب _____

ک پاسخ الف) ارز (ت) توزیع و) واردات
 با بودجه ق) قیمت ج) عرضه پ) پس‌انداز
 نا درآمد ت) تقاضا ن) تولید م) مصرف
 مالیات س) سرمایه‌گذاری ت) توسعه
 بانک

صفحه ۲ کتاب دبیرستان

س	د	ب	س	ا	ن	د	ا	د	ت
ر	م	د	ق	ی	ت	ق	ا	ی	ا
م	ا	ل	ی	ا	ت	و	ل	ی	د
ا	ل	و	م	ب	و	د	ج	ه	ر
ی	ی	ا	ت	ا	ز	و	و	ه	د
ه	ا	ر	و	ن	ی	ن	ب	م	م
ی	ت	ز	س	ی	ع	د	ی	ط	د
ذ	پ	س	ا	ن	د	ا	ز	ن	ی
ا	س	م	ی	ر	ق	ی	ر	د	ش
ر	ت	د	ج	و	ا	ر	د	ا	ت
ی	و	ر	و	ن	ت	و	س	ع	ط

س	د	ب	س	ا	ن	د	ا	د	ت
ر	م	د	ق	ی	ت	ق	ا	ی	ا
م	ا	ل	ی	ا	ت	و	ل	ی	د
ا	ل	و	م	ب	و	د	ج	ه	ر
ی	ی	ا	ت	ا	ز	و	و	ه	د
ه	ا	ر	و	ن	ی	ن	ب	م	م
ی	ت	ز	س	ی	ع	د	ی	ط	د
ذ	پ	س	ا	ن	د	ا	ز	ن	ی
ا	س	م	ی	ر	ق	ی	ر	د	ش
ر	ت	د	ج	و	ا	ر	د	ا	ت
ی	و	ر	و	ن	ت	و	س	ع	ط

فعالیت ۷-۱

صفحه ۲۹ کتاب درسی

هند نمونه از کالاها و خدماتی را که در طول یک ماه مورد استفاده خانواده شما قرار می‌گیرد، فهرست کنید.

که پاسخ: مواد خوراکی و غذایی شامل خواروبار - میوه و سبزیجات - لبنیات - آب - جای و ...

لوازم منزل: یخچال - تلویزیون - فرش و موکت - رادیو - بخاری - سماور - میز و صندلی - پرده - ساعت - لباس - ظروف آشپزخانه - اجاق گاز و ...

لوازم پزشکی و دارویی شامل: صابون - مایع ظرفشویی - پودر لباسشویی - نارو - خمیر دندان و مسواک و حوله

خدمات شهر شامل آموزش، پلیس و امنیت، مشاوره‌ای، حقوقی، حمل و نقل، بانکی، بیمه، خدمات تعمیراتی

خدمات شهرداری، صداوسیما و ...

فعالیت ۸-۱

صفحه ۸ کتاب درسی

بیچ نوع کالای واسطه‌ای را نام ببرید.

که پاسخ: قطعات اتومبیل اعم از لاستیک و کاربراتور و گلگیر (۲) شماره گیر تلفن (۳) صفحه تلویزیون (۴) سنگ آهن (۵) بیچ و مهره

مواد خام و اولیه‌ای که در جهت تولید کالاهای دیگر به کار می‌روند؛ مثل پنبه‌ای که به نخ تبدیل می‌شود یا خمی که در تولید پارچه‌ای که در تولید پوشاک مورد استفاده قرار می‌گیرد و همچنین موادی از قبیل آلومینیوم و سرب و مس و چوب که در تولید کالاهای مختلف دیگر مورد استفاده قرار می‌گیرد.

تولید

فصل دوم

تولید و رسیدن به محصول

تولید و رسیدن به محصول شامل چندگونه می‌باشد:

- ۱- محصول تولیدی به صورت مستقیم برداشت می‌شود؛ مثل گندم یا ماهی
 - ۲- محصول تولیدی پس از ترکیب و تبدیل به دست می‌آید؛ مثل صنایع غذایی و پوشاک
 - ۳- محصولاتی که محسوس و ملموس نیست؛ مثل خدمات که به اینها محصولات نرم نیز می‌گویند.
- انگیزه تولیدکنندگان از تولید، برطرف کردن نیازهای خود و خانواده و تأمین منابع شخصی و همچنین خدمت به خلق می‌باشد.
- عوامل تولید شامل:

- ۱- منابع طبیعی: امکانات و منابعی که در طبیعت یافت می‌شود.
 - ۲- نیروی انسانی: در جریان تولید، بیشترین نقش را دارد.
 - ۳- سرمایه: به کالاهای بادوامی که در جریان تولید به کار رفته است.
- هزینه: مبالغی را که تولیدکنندگان برای تولید مصرف می‌کنند، «هزینه‌های تولید» می‌نامند.
- درآمد: تولیدکنندگان در مقابل با فروش محصولات خود مقداری پول به دست می‌آورند که آن را «درآمد» می‌نامیم.
- سود: اگر میزان درآمد از هزینه بیشتر باشد، می‌گوییم تولیدکننده «سود» برده است.

پاسخ پایانی فصل دوم

۱- تولید چیست؟

پاسخ: به سلسله اقداماتی که برای تبدیل منابع به کالاهای مورد نیاز صورت می‌گیرد، تولید می‌گویند.

۲- آیا همه محصولات تولید شده به صورت مستقیم به مصرف می‌رسد؟

پاسخ: خیر؛ محصولات برخی مؤسسات به صورت مستقیم به مصرف مردم می‌رسد، اما محصولات سایر مؤسسات این گونه نیست. چون این محصولات توسط مؤسساتی که کالاها و خدمات مورد نیاز مردم را تهیه می‌کنند، خریداری شده و در جریان تولید کالاها و خدمات مصرفی مردم مورد استفاده قرار می‌گیرند. در واقع این محصولات به صورت غیرمستقیم بر مصرف مردم اثر می‌گذارند. مثلاً محصول مؤسسات تولیدکننده پوشاک مستقیماً به مصرف می‌رسند، اما محصول کارخانه پارچه‌بافی یا چوب‌بری و یا مجتمع فولادسازی این چنین نیست.

۳- سود چیست و چگونه محاسبه می‌شود؟

پاسخ: هر تولیدکننده‌ای برای تولید کالاها و خدمات مختلف، باید مقداری پول هزینه کند که به آن هزینه‌های تولید گفته می‌شود. در مقابل چنین هزینه‌هایی، تولیدکنندگان با فروش محصولات خود مقداری پول به دست می‌آورند که به آن درآمد گفته می‌شود. حال اگر میزان درآمد از هزینه بیشتر باشد می‌گوییم که تولیدکننده از فعالیت خود سود برده است که به این صورت محاسبه می‌شود:

$$\text{سود} = \text{هزینه} - \text{درآمد}$$

۴- تولیدکنندگان برای جلوگیری از ضررهای کوتاه‌مدت یا بلندمدت خود چه اقداماتی انجام می‌دهند؟

پاسخ: اگر هزینه تولید از درآمد به دست آمده بیشتر باشد، تولیدکننده متحمل ضرر و زیان می‌شود. بنابراین، تلاش می‌کند با افزایش درآمد و کاهش هزینه‌ها از وضع زیان دوری کند. تولیدکننده می‌تواند با برنه‌جویی و افزایش بهره‌وری (مثل پرهیز از استخدام و جلوگیری از ریخت و پاش) و همچنین بازاریابی برای محصولات بتواند از ضرر جلوگیری کند.

۵- عوامل تولید را نام ببرید.

پاسخ: ۱) منابع طبیعی ۲) نیروی انسانی ۳) سرمایه

۶- آیا می‌توان یکی از عوامل تولید را از دیگر عوامل تولید مهم‌تر دانست؟ چرا؟

پاسخ: بله؛ نقش نیروی انسانی نسبت به سایر عوامل تولید، مهم‌تر است؛ چون تا تلاش و کار انسان نباشد.

سایر عوامل نیز با ارزش طبیعت قابلیت استفاده پیدا نمی‌کنند و سرمایه‌ای حاصل نمی‌شود.

۷- پولی که تولیدکنندگان برای خرید عوامل تولید می‌پردازند، با چه عنوان‌هایی نصیب خانواده‌ها می‌شود؟

پاسخ: اجاره، مزد یا حقوق، سود

اجاره به منابع طبیعی (مثلاً زمین) پرداخت می‌شود.

مزد یا حقوق به کارگران و کارمندان (نیروی انسانی) پرداخت می‌شود.

سود که به صاحب سرمایه تعلق می‌گیرد (که البته گاهی هم به جای سود، زیان به صاحب سرمایه تعلق می‌گیرد).

۱- هر کسب و کاری به چند صورت می‌تواند سازماندهی شود؟ توضیح دهید.

کلمه پاسخ: به دو صورت؛ گاهی سازمان تولید مشارکتی است و همه عوامل تولید صاحب محصول هستند تا چند نفر که در یک زمین کار می‌کنند، صاحبان زمین، بذر، تراکتور و نیروی کار همه با هم یک واحد تولیدی کشت و صنعت راهاندازی می‌کنند و به تولید گندم می‌پردازند و عواید را بین خود تقسیم می‌کنند. گاهی هم مالکیت کسب و کار تولیدی متعلق به یک یا چند نفر است و تمام منافع، خطر (ریسک) و هزینه‌ها تولید بر عهده صاحب تولید است و سایر عوامل تولید، دستمزد یا اجاره می‌گیرند.

پرسش و پاسخ علمی فصل دوم

۱- آیا منابع و امکانات طبیعت به طور مستقیم مورد استفاده قرار می‌گیرند؟

کلمه پاسخ: منابع و امکانات در طبیعت وجود دارد، ولی این منابع به گونه‌ای هست که نمی‌تواند مورد استفاده قرار گیرد و نیازهایمان را برطرف سازد، بلکه باید با برخی اقدامات و ایجاد ارزش مصرفی و مبادلاتی به کارهای خدماتی تبدیل شود که می‌تواند نیازهای ما را برآورده کند.

۲- تولیدکنندگان چه کسانی هستند؟ مثال بزنید.

کلمه پاسخ: همه فعالان اقتصادی به نوعی تولیدکننده محصول (کالا یا خدمات) هستند. کشاورزان و صنعتگران کالا تولید می‌کنند و رانندگان و تعمیرکاران و مشاوران و بانک‌ها و معلمان، همگی خدمات تولید می‌کنند. تولیدکنندگان با فعالیت خود، ارزش افزوده ایجاد می‌کنند.

۳- انواع تولید را بنویسید و مثال بزنید.

کلمه پاسخ: تولید محصولات به صورت مستقیم از طبیعت مثل چوب جنگل - معادن - ماهی از دریا (طبیعت) تولید صنعتی که ترکیبی و تبدیل مواد با محصولات به دست آمده از احیای منابع طبیعی و ایجاد ارزش مصرفی می‌باشد؛ مثل صنایع غذایی، پوشاک، پتروشیمی و ... (صنعت)

۴- تولید محصولاتی که محسوس و ملموس نیست که به آن، محصولات نرم می‌گویند که به این دسته تولیدات خدمات می‌گویند (خدمات)

۵- انگیزه تولیدکنندگان از تولید کالا یا خدمات چیست؟

کلمه پاسخ: انگیزه تولیدکنندگان در درجه اول، برطرف کردن نیازهای خود و خانواده (کسب سود) و همچنین خدمت به هموطنان و آبادانی و موفقیت در کشور (انگیزه‌های انسانی و ملی) می‌باشد.

۶- عوامل تولید چیست؟ مثال بزنید.

کلمه پاسخ: تولیدکنندگان برای انجام فعالیت‌های تولیدی خویش به ورودی‌های مختلفی نظیر نیروی کار، مواد اولیه، تجهیزات و سایر ملزومات نیازمندند که به آنها «تهادهای تولید» یا «عوامل تولید» می‌گویند. برای مثال یک کشاورز، به زمین، نیروی کار، آب، کود و ابزار نیاز دارد و یک صنعتکار به نیروی کار، ماشین‌آلات مواد اولیه و نظایر آن نیازمند است.

۱- عوامل تولید به چند دسته تقسیم می‌شوند؟ نام ببرید و توضیح دهید.

- ج پاسخ: ۱) منابع طبیعی: شامل کالاها، امکانات و منابع می‌باشد، مانند زمین در کشاورزی و مواد خام در صنعت سرمایه‌داری. شامل سرمایه‌های فیزیکی (ابزار، تجهیزات و ماشین‌آلات تولید) و سرمایه مالی (پول) می‌باشد. سرمایه مالی مستقیماً در تولید نقش ندارد، بلکه با تبدیل به عوامل تولید دیگر به تولید کمک می‌کند.
- ۲) عوامل انسانی: تولید و فراهم آوردن محصولات، نیازمند کار و تلاش انسان است. عوامل انسانی شامل کارگر ساده (نیروی کار)، کارفرما (صاحب کسب و کار)، مدیر، متخصص و کارآفرین می‌باشد.
- عوامل انسانی مهم‌تر از دو عامل دیگر است؛ زیرا وظیفه ترکیب سایر عوامل تولید را بر عهده دارد.
- ۳- سرمایه فیزیکی چیست؟

ج پاسخ: به کالاهای بادوام سرمایه‌ای که در جریان تولید به کار گرفته می‌شود، سرمایه فیزیکی می‌گویند؛ مثلاً تراکتور در کشاورزی و کامیون در حمل‌ونقل.

۴- منظور از هزینه تولید چیست؟ با ذکر مثال توضیح دهید.

ج پاسخ: تولیدکنندگان برای تولید محصولات خود - اعم از کالاها یا خدمات - به ناچار باید هزینه کنند. اینها هزینه محلی را به عنوان کارگاه، مغازه یا دفتر کار و همچنین ماشین‌آلات و سایر ابزارها و سرمایه‌های فیزیکی را خریداری یا اجاره کنند و نیز مواد اولیه را بخرند و تعدادی کارگر و کارمند را نیز به استخدام درآورند. بنابراین، مابقی را که تولیدکنندگان برای تولید صرف می‌کنند، «هزینه‌های مستقیم تولید» می‌نامند. مثلاً برای تولید کت، هزینه‌هایی از جمله تراکتور، اجاره زمین، آب، کود و سم می‌پردازد که به اینها هزینه‌های تولید می‌گویند.

۱- نگاه اقتصاد اسلامی در مورد سود و زیان در تولید چگونه است؟

ج پاسخ: در اقتصاد اسلامی، عوامل انسانی هم می‌تواند صاحب تولید باشد و هم می‌تواند دستمزد بگیرد و در سود و زیان شریک نشود؛ ولی سرمایه مالی (پول) نمی‌تواند مانند سرمایه فیزیکی (تراکتور) اجاره بگیرد؛ چراکه یا با نسیب حرام است.

۲- درآمد چیست؟

ج پاسخ: مقدار پولی که تولیدکنندگان در ازای فروش محصولات خود به دست می‌آورند، درآمد نامیده می‌شود.

۱- درآمد با سود چه تفاوتی دارد؟

ج پاسخ: اگر از درآمد به دست آمده، هزینه‌های تولید را کسر کنیم، آنچه که باقی می‌ماند، سود نامیده می‌شود.

۲- تولیدکنندگان چگونه و از چه راه‌هایی می‌توانند هزینه‌های تولید را کاهش دهند؟ ۳ مورد را نام ببرید.

ج پاسخ الف) جلوگیری از استخدام نیروی کار غیرلازم، ب) صرفه‌جویی در مصرف مواد اولیه و ج) جلوگیری از بخت‌پوش‌ها و هزینه‌هایی که تأثیر مثبت در تولید ندارد.

۳- تولیدکنندگان از چه راه‌هایی می‌توانند درآمد خود را افزایش دهند؟ ۳ مورد را نام ببرید.

ج پاسخ الف) کاهش هزینه‌های تولید، ب) فراهم آوردن بازار خوب برای محصولات خود و فروش بیشتر و ج) فروش محصولات با قیمت بیشتر.

فعالیت ۱-۱

مشاهده کتاب درسی

برای اینکه هر کالایی آماده مصرف شود، چه مراحل را باید طی کند؟ این مراحل را فهرست کنید.

پاسخ: مثلاً برای تولید اتومبیل، مراحل مختلفی طی می‌شود:

۱- بهره‌برداری از معادن سنگ آهن، ۲- حمل سنگ آهن از معادن به مجتمع فولادسازی، ۳- تبدیل سنگ آهن به ورق‌های فولادی، ۴- حمل ورق‌های فولادی به کارخانه اتومبیل‌سازی و تبدیل آن به قطعات مختلف بدنه اتومبیل

سنگ آهن: برای تولید یک نوع پارچه، مراحل زیر طی می‌گردد:

مرحله اول: کشت پنبه خام (مرحله دوم) تولید پنبه پاک‌کنده

مرحله سوم: تولید نخ (مرحله چهارم) تولید پارچه

سنگ آهن: برای تولید کتاب

الف) مرحله تولید چوب از جنگل، ب) مرحله چوب‌بری و تصفیه، ج) مرحله تهیه خمیر، د) مرحله تهیه کاغذ

و هـ) مرحله چاپ و صفحه‌بندی

فعالیت ۲-۲

مشاهده کتاب درسی

در مورد انگیزه‌های تولیدکنندگانی که می‌شناسید (مدرسه‌سازان و ناتوایان محل و ...) بحث کنید.

پاسخ: انگیزه و هدف تولیدکنندگان از تولید و عرضه کالاها و خدمات مورد نیاز مردم، معمولاً برای کسب سود و منفعت است. البته نباید از نظر دور داشت که بسیاری از تولیدکنندگان کالاها و خدمات، علاوه بر کسب سود اهداف مهم‌تر و با ارزش‌تری را که جنبه معنوی دارد، دنبال می‌کنند؛ مثل خدمت به هموطنان که به نوعی عبادت تلقی می‌شود و کسب رضای خداوند و رسیدن به آرامش روحی.

از مشاغل مهم، یکی ناتوایی می‌باشد. صاحبان این حرفه به سود کسب شده از طریق ارائه خدمات خود چندان اعتنا نکرده و بی‌توجهی انگیزه خدمت به هموطنان در انتخاب این شغل بسیار مهم‌تر است.

در توضیحات داده شده، عامل اولیه انگیزه در تولیدکنندگان را انگیزه مادی و کسب سود معرفی کردیم، اما این بدان معنی نیست که تولیدکنندگان برای اقدام خویش، هیچ محرک و مشوقی دیگر نداشته‌اند، بلکه عده زیادی هستند که تحت تأثیر انگیزه‌های غیرمادی و فقط به خاطر انگیزه‌های معنوی و ارزشی دست به کار تولید و ارائه خدمات می‌زنند؛ مانند مدرسه‌سازان که این شغل به هیچ وجه سود و درآمدی ندارد و افرادی که در این راه قدم گذاشته‌اند، خدمت به هموطنان و آبادانی و موفقیت کشور را سرلوحه این عمل خود قرار داده‌اند که این عمل چیزی جز عبادت خداوند نمی‌باشد.

فعالیت ۳-۳

مشاهده کتاب درسی

فعالیت اول: به رساله عملیه مرجع تقلید خود مراجعه و تحقیق کنید آیا

عامل انسانی می‌تواند در زیان شریک شود؟

پاسخ: در رساله عملیه کلیه مراجع تقلید آمده که عوامل انسانی هم می‌تواند «صاحب تولید» شود و می‌تواند دستمزد بگیرد و در سود و زیان شریک نشود.

برای تولید می تواند در محصول و عایدی نهایی شریک شود؟

پاسخ: ابزار تولید مانند تراکتور می تواند مانند عوامل انسانی در محصول با عایدی نهایی شریک شود. به سیاست اول از سیاست های کلی اقتصاد مفاوضی مراجعه کنید و براساس مطالب این درس راهکارهایی را پیشنهاد دهید.

پاسخ: اقتصاد مقاومتی، اقتصادی است پیشرفته، مردمی و دانش بنیان که در برابر تهدیدات و تکانه های داخلی و خارجی آسیبناپذیر است و با اتکا به قابلیت ها و ظرفیت های داخلی و استفاده از فرصت های بیرونی درازها و مشکلات اقتصادی را رفع می کند و با تحریم ها و تهدیدات متوقف نمی شود. بعضی از راهکارها شامل توجه به تولید داخلی توسط عوامل داخلی و عدم وابستگی به منابع خارجی، آموزش نیروهای متخصص جهت تأمین نیروی انسانی لازم برای تولید، توزیع عادلانه ثروت جهت توازن اقتصادی، مدیریت مصرف و بهره وری حداکثری

است. موارد دیگر که در بخش آخر این کتاب به تفصیل بیان شده است.

تعلیمات ۴-۶

صفحه ۶۶ کتاب درسی

یک فرم اظهارنامه مالیاتی را بررسی، و به طور فرضی تکمیل کنید.

پاسخ: (به عهده دانش آموز)

تعلیمات ۵-۶

صفحه ۸۸ کتاب درسی

یک واحد تولیدی را در نظر بگیرید:

تحقیق کنید این واحد تولیدی چه هزینه هایی دارد؟

پاسخ: یک واحد تولید کفش را در نظر می گیریم. این واحد تولیدی هزینه های مختلفی دارد که عبارتند از: هزینه خرید یا اجاره کارگاه - هزینه خرید ماشین آلات - هزینه خرید مواد اولیه از قبیل چرم و نخ و ... - هزینه سربزه و حقوق و پاداش کارگران و کارمندان - هزینه آب و برق و تلفن - هزینه حمل و نقل - عوارض و مالیات ها - هزینه استهلاک سرمایه - که بعضی از هزینه های یاد شده در اقتصاد تحت عنوان هزینه های ثابت و بعضی دیگر نیز به عنوان هزینه های متغیر نامیده می شوند.

به نظر شما، چگونه می توان سود این واحد تولیدی را افزایش داد؟

پاسخ: به نظر من، این واحد تولیدی می تواند با توجه به موارد زیر سود خود را افزایش دهد.

عدم استخدام نیروی کار غیر لازم

استفاده از روش های بهتر و تکنولوژی پیشرفته در تولید

توجه به تخصص و مهارت های نیروی کار

خلوگیری از ریخت و پاش و صرفه جویی در مصرف مواد اولیه

نظارت دقیق و مستمر بر کار نیروی انسانی و افزایش کمی و کیفی تولید

بازاریابی (پیدا کردن بازار خوب برای فروش هر چه بیشتر کالاهای تولیدی)

توجه به مسائل و مشکلات نیروی انسانی شاغل در کارگاه و کوشش در جهت رفع مشکلات و نیازهای آن

بجد علاقه و انگیزه بیشتر در نیروی کار

افزایش سطح دانش و مهارت های شغلی نیروی کار از طریق آموزش های ضمن کار و ...

بازار فصل سوم

مهمترین رنگارنگ‌ها

انگیزه مصرف‌کننده از خرید کالاها، رفع نیاز است. مهم‌ترین عامل که بر رفتار اقتصادی مصرف‌کننده اثر می‌گذارد، قیمت کالا می‌باشد. منحنی تقاضا نزولی است؛ یعنی با افزایش قیمت، مقدار تقاضا کاهش یافته و در مقابل، با کاهش قیمت، تقاضا نیز افزایش می‌یابد. منحنی عرضه صعودی است؛ به این معنا که با افزایش قیمت، مقدار عرضه افزایش یافته و در مقابل، با کاهش قیمت، عرضه نیز کاهش می‌یابد. قیمت کالا هماهنگی بین عرضه و تقاضا را به وجود می‌آورد. بازار عبارت است از ارتباط مجموعه عرضه‌کنندگان و تقاضاکنندگان آن کالا و نحوه رفتار و آید واکنش این نسبت به تغییرات وضعیت اقتصادی. بازار دو نوع است: ۱- رقابت ۲- انحصار.

پرسش و پاسخ پایانی فصل سوم

- ۱- تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان هنگام افزایش قیمت یک کالای معین، چه رفتاری از خود نشان می‌دهند؟
پاسخ با افزایش قیمت یک کالا، میزان مصرف یا خرید یا تقاضای آن از سوی مصرف‌کنندگان کاهش می‌یابد؛ به عبارت دیگر، قیمت یک کالا و مقدار خرید (تقاضا) آن به وسیله مصرف‌کنندگان، با هم رابطه معکوس دارند. دلیل این امر، آن است که با افزایش قیمت یک کالا، مصرف‌کنندگان سعی می‌کنند نیازشان را با مصرف کالاهای مشابه (که قیمت آنها افزایش نیافته) برآورده کنند یا اینکه در مصرف کالا صرفه‌جویی نمایند. با افزایش یک کالا، میزان تولید یا عرضه آن افزایش می‌یابد؛ به عبارت دیگر، قیمت یک کالا و مقدار عرضه آن با هم رابطه مستقیم دارند؛ زیرا افزایش قیمت به معنی کسب سود بیشتر است و این امر، تولیدکنندگان کالا را تشویق می‌کند که به تولید و عرضه بیشتر کالا اقدام نمایند.
- ۲- عوامل مؤثر بر تصمیم مصرف‌کنندگان را در خرید کالا نام ببرید.
پاسخ قیمت کالا- درآمد مصرف‌کننده- ذوق و سلیقه مصرف‌کننده- قیمت سایر کالاها و همچنین مالیات - تحولات در جامعه- انتظارات مصرف‌کنندگان نسبت به آینده
- ۳- عوامل مؤثر بر تصمیم تولیدکنندگان را در خرید هر کالا نام ببرید.
پاسخ سطح قیمت آن کالا- هزینه‌های تولید (قیمت‌های عوامل تولید)- پیش‌بینی تولیدکنندگان
- ۴- بازار چیست و چه زمانی شکل می‌گیرد؟
پاسخ بازار عبارت است از ارتباط مجموعه عرضه‌کنندگان (تولیدکنندگان) و تقاضاکنندگان (مصرف‌کنندگان) و نیز واکنش آنها نسبت به تغییرات وضعیت اقتصادی هر زمان که عرضه‌کنندگان با تقاضاکنندگان مواجه شوند و به معامله یا خرید و فروش دست بزنند، بازار تشکیل می‌شود.

۱۰-۱ بازار در چه شرایطی دچار مازاد عرضه و در چه شرایطی دچار کمبود عرضه می‌شود؟

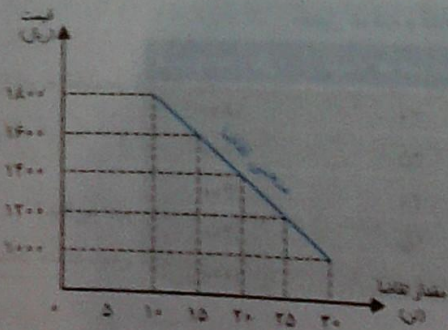
پاسخ: در شرایطی که قیمت یک کالا در بازار پایین‌تر از قیمت تعادلی باشد، معمولاً مصرف‌کننده مایل به خرید با تقاضای بیشتر از آن کالا می‌باشد؛ در حالی که تولیدکننده مایل به تولید و عرضه کمتر است. در این حالت می‌گوییم که در بازار آن کالا، کمبود عرضه وجود دارد. در شرایطی که قیمت یک کالا در بازار بالاتر از قیمت تعادلی باشد، معمولاً مصرف‌کننده مایل به خرید با تقاضای کمتر از آن کالا می‌باشد؛ در حالی که تولیدکننده مایل به تولید و عرضه بیشتر است. در این حالت می‌گوییم که در بازار آن کالا، مازاد عرضه وجود دارد. زیرا گروهی از تولیدکنندگان برای محصولات خود خریدار پیدا نمی‌کنند. همچنین، کسانی که بازار دچار کمبود عرضه است، چگونه می‌تواند به حالت تعادلی برسد؟

پاسخ: در بازار، هنگامی که کمبود عرضه اتفاق می‌افتد که قیمت از سطح قیمت تعادلی پایین‌تر باشد، در برده گروهی از مصرف‌کنندگان موفق به خرید کالای مورد نیاز خود نخواهند شد. این گروه برای خرید کالا در نزد منبع بالاتری بپردازند و این امر سبب افزایش قیمت کالا می‌شود. افزایش قیمت باعث می‌شود که از یک تولیدکننده رغبت بیشتری به تولید نشان دهند و از سوی دیگر، مصرف‌کنندگان از مصرف خود بکاهند. در هر حالت کمبود عرضه، قیمت بالا می‌رود و فاصله بین عرضه و تقاضا کاهش می‌یابد. این افزایش قیمت تا مدتی ادامه می‌یابد که در آن، فاصله بین عرضه و تقاضا از بین برود و تعادل در بازار برقرار شود. این بازار انحصاری و بازار رقابتی چه تفاوتی وجود دارد؟

پاسخ: در بازار انحصاری یک کالا، فقط یک تولیدکننده یا فروشنده وجود دارد اما در بازار رقابتی تعداد زیادی یا تولیدکنندگان زیاد می‌باشند. در وضعیت انحصار، خریداران مجبورند به سراغ انحصارگر بروند زیرا مکان دیگری برایشان وجود ندارد اما در وضعیت رقابت، خریداران قدرت انتخاب دارند و می‌توانند به سراغ هر یک از فروشنده بروند. در بازار انحصاری، قیمت را انحصارگر تعیین می‌کند ولی در بازار رقابتی، میزان عرضه و تقاضای بازار است که به قیمت تعادلی می‌رسد.

پوشش و پاسخ مثال فصل سوم

۱- با اعداد فرضی در یک جدول دو ستونی، مقدار خرید (تقاضا) از یک کالای معینی را به ازای قیمت‌های مختلف نشان دهید و با استفاده از جدول تهیه شده، منحنی تقاضا را روی نمودار رسم نمایید.

قیمت (به ریال)	مقدار تقاضا (به لیتر)
۱۸۰۰	۱۰
۱۶۰۰	۱۵
۱۴۰۰	۲۰
۱۲۰۰	۲۵
۱۰۰۰	۳۰

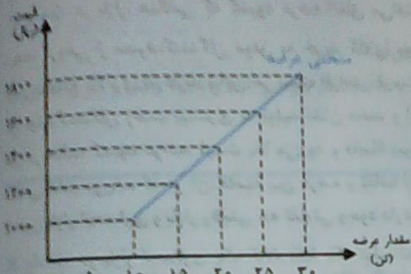
۲- نزولی بودن منحنی تقاضا در سؤال ۱ به چه معناست؟

پاسخ: به این معنی است که با افزایش قیمت، مقدار تقاضا کاهش می‌یابد و در مقابل، با کاهش قیمت، مقدار تقاضا افزایش می‌یابد.

۳- انگیزه مصرف‌کنندگان در خرید یک کالا چیست؟

پاسخ: انگیزه مصرف‌کنندگان از خرید کالاها، رفع نیاز است.

۴- با اعداد فرضی در یک جدول دوستونی، مقدار عرضه یک کالای معینی را به ازای قیمت‌های مختلف نشان دهید و با استفاده از جدول تهیه شده، منحنی عرضه کالا را روی نمودار رسم نمایید.

جدول عرضه برای کالای A

قیمت (به ریال)	مقدار عرضه (به تن)
۱۸۰۰	۳۰
۱۶۰۰	۲۵
۱۴۰۰	۲۰
۱۲۰۰	۱۵
۱۰۰۰	۱۰

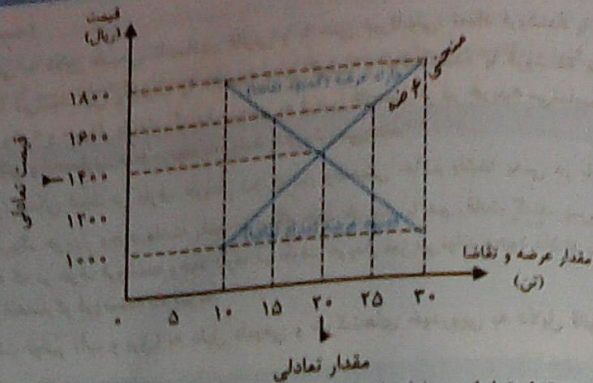
۵- صعودی بودن منحنی عرضه در سؤال ۴ چه مفهومی دارد؟

پاسخ: به این معنی است که با افزایش قیمت، مقدار عرضه کالا افزایش خواهد یافت و در مقابل، با کاهش قیمت عرضه نیز کاهش می‌یابد.

۶- با اعداد فرضی در یک جدول سه‌ستونی، مقادیر عرضه و تقاضای یک کالای معینی را به ازای قیمت‌های مختلف نشان دهید و با استفاده از جدول، منحنی‌های عرضه و تقاضا را روی یک نمودار رسم نمایید. سپس قیمت و مقدار تعادلی و همچنین مازاد عرضه (کمبود تقاضا) و کمبود عرضه (مازاد تقاضا) را در قیمت‌های ۱۰۰۰ و ۱۸۰۰ روی نمودار مشخص نمایید.

جدول عرضه و تقاضای کالای A

قیمت (به ریال)	مقدار عرضه (به تن)	مقدار تقاضا (به تن)
۱۸۰۰	۳۰	۱۰
۱۶۰۰	۲۵	۱۵
۱۴۰۰	۲۰	۲۰
۱۲۰۰	۱۵	۲۵
۱۰۰۰	۱۰	۳۰

۱. منظور از قیمت و مقدار تعادل در بازار یک کالا چیست؟

پاسخ: سطحی از قیمت که به ازای آن، مقدار عرضه و تقاضای کالا با هم برابر می‌شوند، قیمت تعادلی بنامیده می‌شود. مقدار کالایی که در قیمت تعادلی مبادله می‌شود، مقدار تعادلی نامیده می‌شود.

۲. منظور از تعادل بازار یک کالا چیست؟

پاسخ: هرگاه در قیمت معینی (قیمت تعادلی)، مقدار عرضه و تقاضای کالا برابر باشند، تعادل بازار کالا به وجود آمده است.

۳. اگر در بازار یک کالا، قیمت تعادلی حاکم نباشد، چه می‌شود؟

پاسخ: هرگاه در بازار یک کالا، قیمت تعادلی نباشد، عواملی آن را به سمت قیمت تعادلی می‌کشاند بدین ترتیب که اگر قیمت از سطح قیمت تعادلی پایین‌تر باشد، به دلیل کمبود عرضه، گروهی از مصرف‌کنندگان موفق به خرید کالای مورد نیاز خود نخواهند شد. در این صورت حاضرند برای خرید مبلغ بالاتری بپردازند و این امر به افزایش قیمت کالا شده و به سمت قیمت تعادلی پیش می‌رود. برعکس، چنانچه قیمت کالا از سطح قیمت تعادلی بالاتر باشد، مازاد عرضه به وجود می‌آید، بدین ترتیب که چون گروهی از تولیدکنندگان موفق نمی‌شوند کالایشان را بفروشند، حاضر خواهند بود آن را به قیمتی پایین‌تر به فروش برسانند. در نتیجه، قیمت پایین‌تر و به سمت قیمت تعادلی پیش می‌رود.

۴. منظور از بازار یک کالا چیست؟

پاسخ: در مباحث اقتصادی وقتی از بازار یک کالای خاص سخن می‌گوییم، منظور از تباط مجموعه خریداران و فروشندگان آن کالا و نحوه رفتار و عکس‌العمل آنها نسبت به تغییر عوامل اقتصادی است و نه صرفاً مکان فیزیکی که به اصطلاح «بازار» نامیده می‌شود.

۵. وقتی در بازار یک کالا، مازاد عرضه یا مازاد تقاضا وجود داشته باشد، قیمت چه وضعیتی پیدا می‌کند؟

پاسخ: اگر مازاد عرضه باشد، قیمت کالا کاهش می‌یابد و در صورتی که مازاد تقاضا وجود داشته باشد، قیمت کالا افزایش می‌یابد.

برای جلوگیری از اشتباه ناشی از افزایش قیمت در محاسبه تولید کل جامعه، سالی را به عنوان سال پایه در نظر می‌گیریم و ارزش تولیدات هر سال را براساس سال پایه محاسبه می‌کنیم.

ارزش و پاسخ پایانی فصل چهارم

- ۱- دلیل اهمیت آمار و اطلاعات و حسابداری ملی را بیان کنید.

پاسخ به کمک آمار و اطلاعات و حسابداری ملی می‌توان به وضعیت موجود و اندازه‌گیری فعالیت‌های اقتصادی و همچنین مطالعه روند تغییرات و با نتایج سیاست‌های اقتصادی در جامعه دست یافت.
- ۲- فعالیت تولیدی چیست؟

پاسخ از دیدگاه حسابداری ملی، فعالیت تولیدی عبارت است از: فعالیتی که به تهیه کالا و خدمات مورد نیاز مردم بپردازد یا ارزش کالاها و خدماتی را که از قبل تهیه شده است، افزایش دهد.
- ۳- چرا در اندازه‌گیری تولید کل جامعه، ارزش کالاهای واسطه‌ای محاسبه نمی‌شود؟

پاسخ از آنجا که ارزش کالاهای واسطه‌ای در بطن کالاهای نهایی است، پس در محاسبه تولید کل جامعه باید از محاسبه ارزش کالاهای واسطه‌ای صرف‌نظر کرد و فقط کالاهای نهایی را محاسبه نمود. در غیر این صورت ارزش کالاهای واسطه‌ای در واقع، دو بار محاسبه شده است؛ یک بار به صورت بخشی از ارزش کالاهای نهایی و یک بار هم به صورت مستقل.
- ۴- برای محاسبه فعالیت‌های تولیدی در حسابداری ملی، چه شرایطی لازم است؟

پاسخ در حسابداری ملی فقط آن دسته از فعالیت‌های تولیدی (اعم از تولید کالاها یا خدمات) مورد محاسبه و سنجش قرار می‌گیرد که دارای ۳ شرط زیر باشند:

 - الف) از بازار عبور کنند (یعنی تولیدکننده، آنها را در مقابل دریافت پول به مصرف‌کننده تحویل دهد).
 - ب) فعالیت‌هایی که به تولید کالا یا خدمات «نهایی» منتهی شوند.
 - ج) فعالیت‌های تولیدی از نوع قانونی و مجاز باشند (فاجاقی نباشند).
- ۵- چه زمانی استفاده از متغیرهای خالص نسبت به متغیرهای ناخالص برای تحلیل اقتصادی توصیه می‌شود و چه زمان توصیه نمی‌شود؟

پاسخ متغیرهای خالص زمانی بررسی می‌شود که بخواهیم هزینه‌های استهلاک را براساس عمر مفید متوسط سرمایه‌های فیزیکی کشور لحاظ شده است، در نظر بگیریم و این متغیرها واقعی‌تر و کاربردی‌تر از متغیرهای ناخالص است.

زمانی که صرفاً بخواهیم میزان درآمد تولیدی را در نظر بگیریم، از متغیرهای ناخالص مثل تولید ناخالص ملی و یا تولید ناخالص داخلی استفاده می‌کنیم.

۱. چند روش برای محاسبه تولید کل وجود دارد؟ روش ارزش افزوده را در محاسبه ارزش کل تولیدات جامعه شرح دهید.

۲. **روش پانچ** (۱) روش هزینه: گاهی ارزش پولی تولیدات نهایی را آنجا که به خانوار فروخته می شود، جمع می کنیم و تولید کل را به دست می آوریم (چه به دست فروشنده نگاه کنیم و چه به دست مصرف کننده).

۳. **روش درآمدی**: درآمد کسب شده بین عوامل تولید (دستمزدها، سود و اجارهها)، درآمد همه بازیگران و مثال اقتصادی داخلی یا ملی، جمع شده، تولید کل را تشکیل می دهد.

۴. **روش ارزش افزوده**: مجموع ارزش های افزوده هایی که در مراحل مختلف تولید در بخش های مختلف اقتصادی ایجاد می شود را با هم جمع زده و تولید کل را محاسبه می کنیم.

۵. برای جلوگیری از اشتباه ناشی از افزایش قیمت در محاسبه متغیرهای اقتصادی، چه باید کرد؟

۶. **پانچ** برای دستیابی تصویر دقیق تر و واقعی تر متغیرهای اقتصادی می توان از شاخص های نسبی استفاده کرد زیرا شاخص های مطلق، تصویر خوبی از واقعیت ارائه نمی کنند. دو راه متداول است:

۱. **نسبی متغیر مورد مقایسه** را بر تولید ملی تقسیم می کنند، تا شاخص نسبی ساخته شده

۲. **ملی هم عامل** مورد توجه در حجم اقتصاد جمعیت است. برای مقایسه بهتر بین دو کشور و با یک کشور در طول زمان، درآمد (یا تولید) ملی را به جمعیت آن کشور تقسیم می کنیم و شاخص نسبی با نام شاخص درآمد برتره را می سازد.

۳. چرا درآمد سرانه کشورها، بهتر می تواند توان تولید و یارهای آنها را نشان دهد؟

۴. **پانچ** زیرا درآمد ملی هر کشور بایستی در مقایسه با جمعیت آن کشور سنجیده شود تا معیار بهتری برای سنجش سطح زندگی و رفاه افراد آن جامعه به دست بیاید.

پرسش و پاسخ مثل فصل چهارم

۱- در حسابداری ملی از چه معیارها یا شاخص هایی استفاده می شود؟ مهم ترین آنها را نام ببرید.

۲. **پانچ** تولید ناخالص ملی - تولید ناخالص داخلی - تولید خالص ملی - درآمد ملی - درآمد سرانه

۳- کالاهای نهایی و واسطه ای را تعریف کنید و بگویید که در حسابداری ملی، ارزش کدام یک مورد محاسبه قرار می گیرد؟

۴. **پانچ** کالاهای نهایی، کالاهایی هستند که به مراحل آخر تولید رسیده، ولی مصرف نهایی ندارند؛ بلکه سایر تولیدکنندگان از آنها برای تولید کالاهای دیگر استفاده می کنند. ارزش کالاهای نهایی در حسابداری ملی مورد محاسبه قرار می گیرد.

۵- مفهوم استهلاک سرمایه را بیان کنید.

۶. **پانچ** بخشی از سرمایه های هر کشور از قبیل ماشین آلات، ساختمان ها، راه ها و نظایر آنکه در فعالیت های

بومی مورد استفاده قرار می گیرد، به مرور زمان فرسوده می شود و از بین می رود، بنابراین باید بخشی از تولیدات کشور را صرف جبران این فرسودگی، یعنی تعمیر یا جایگزینی آنها کنیم.

۴- تولید ملی و تولید داخلی را مقایسه کنید.

که پاسخ: تولید ملی ارزش خدمات و کالاهایی که مردم هر کشور در طول یک سال - چه در داخل کشور و چه در خارج کشور - تولید کرده‌اند، تولید ملی می‌گویند. تولید داخلی: ارزش خدمات و کالاهای تولید شده در داخل کشور در طول یک سال - چه تولید مردم خود آن کشور و چه تولید خارجی‌های مستقیم آن کشور - را تولید داخلی گویند. بدیهی است، تولید خارجی‌ها در داخل مرزهای هر کشور هر چند در تولید داخلی آن کشور محاسبه می‌شوند، در تولید ملی کشور محاسبه نمی‌شود.

۵- هر یک از اصطلاحات زیر را تعریف کنید.

تولید ناخالص ملی

که پاسخ: ارزش بولی کلیه کالاها و خدمات نهایی که اعضای یک ملت در طول یک سال تولید کرده‌اند.

تولید خالص ملی

که پاسخ: ارزش بولی کلیه کالاها و خدمات نهایی که اعضای یک ملت در طول یک سال تولید کرده‌اند، پس از کسر هزینه استهلاک سرمایه.

تولید ناخالص ملی

که پاسخ: ارزش بولی کلیه کالاها و خدمات نهایی که در طول یک سال در محدوده مرزهای جغرافیایی یک کشور تولید می‌شود.

۶- در محاسبه تولید کل جامعه - اعم از تولید ناخالص ملی یا داخلی و - منظور از قیمت جاری و قیمت ثابت چیست؟

که پاسخ: اگر در محاسبه تولید کل جامعه در یک سال معین، اثر تغییرات قیمت نادیده گرفته شود و تولید کل به قیمت متداول همان سال (سال جاری) محاسبه گردد، تولید کل جامعه به قیمت جاری به دست می‌آید. اما اگر در محاسبه تولید کل، ارزش تولیدات هر سال، بر حسب قیمت کالاها و خدمات در سال پایه محاسبه شود در این صورت، توابعات تغییرات در طول زمان از بین می‌رود و بنابراین، تولید کل جامعه به قیمت ثابت که همان قیمت سال پایه می‌باشد، به دست می‌آید.

تعالیفات ۱- ۴

صفت‌ها کتاب درسی

گاهی در جنگ اقتصادی ارائه آمارهای غلط، ذهنیت نادرست در بین مردم ایجاد می‌کند و یا موجب اشتباه محاسباتی در بین مسئولان و تخبگان می‌شود. مثال‌هایی را ارائه کنید.

که پاسخ: گاهی کشورهای دشمن برای تضعیف دولت‌ها و دلسرد کردن مردم، آمار و ارقامی را غلط می‌دهند. به عنوان مثال، صادرات این کشور ۷۱۰ کاهش داشته است. آیا این کاهش در حجم و وزن بوده است یا کاهش به قیمت جاری و یا قیمت ثابت بوده است؟ یا مثلاً میزان تورم را اعلام می‌کنند، ولی این تورم نسبت به چه زمانی و چه سالی گفته شده است.

فعالیت ۲ - ۱۶

صفحه ۳۲۳ کتاب درسی

در منطقه شما چه نوع فعالیت‌هایی انجام می‌شود که در حسابداری ملی محاسبه نمی‌شود؟ علت‌های آن را به بحث بگذارید.
پاسخ: (به عهده دانش آموز)

فعالیت ۳ - ۱۷

صفحه ۳۲۴ کتاب درسی

در کشوری، کالاهای زیر در مدت یک سال تولید شده است. با توجه به رقم این تولیدات، تولید ناخالص و خالص داخلی این کشور را محاسبه کنید:

- مواد غذایی ۴۰ تن از فرار هر تن ۲۰۰,۰۰۰ ریال
- ماشین آلات ۲۵۰ دستگاه از فرار هر دستگاه ۲,۰۰۰,۰۰۰ ریال
- پوشاک ۵۰۰۰ عدد از فرار هر عدد ۲۰,۰۰۰ ریال
- خدمات ارائه شده ۴۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال
- استهلاک در هر سال ۵,۰۰۰,۰۰۰ ریال

پاسخ

ارزش کلی - ارزش هر واحد X مقدار کالا و خدمات

ریال $40 \times 200,000 = 8,000,000$

ریال $350 \times 2,000,000 = 700,000,000$

ریال $5,000 \times 20,000 = 100,000,000$

ریال $40,000,000$

ارزش مواد غذایی تولید شده

ارزش ماشین آلات تولید شده

ارزش پوشاک تولید شده

ارزش خدمات ارائه شده

تولید ناخالص داخلی ریال $8,000,000 + 700,000,000 + 100,000,000 + 40,000,000 = 848,000,000$

تولید خالص داخلی ریال $848,000,000 - 5,000,000 = 843,000,000$

صفحه ۳۵ کتاب درسی

فعالیت ۴ - ۱۸

تلفی رشد تولید از طریق افزایش تولیدات صنعتی موجب تخریب محیط‌زیست می‌شود. به همین دلیل، اقتصاددانان با کمر تخریب‌های زیست محیطی از کل تولیدات، GDP سبز را محاسبه می‌کنند. در این خصوص بحث کنید.
پاسخ: در واقع، این تولیدات شامل تولیدات ناخالص داخلی می‌باشد و میزان تخریب محیط‌زیست به عنوان استهلاک سرمایه بایستی در نظر گرفته شود؛ زیرا محیط‌زیست به عنوان سرمایه فیزیکی کشور می‌باشد و بایستی بخشی از تولیدات کشور صرف جبران یا جایگزینی این سرمایه شود.

صفحه ۳۸ کتاب درسی

فعالیت ۵ - ۱۹

در جدول ۱، تولید کل سال ۱۳۹۶ را به قیمت‌های جاری و ثابت محاسبه کنید.
واحد پولی (ریال) $(100 \times 2200) + (20 \times 2500) = 820,000$

پاسخ

بر این اساس، تولید کل در سال سوم (۱۳۹۶) به قیمت‌های جاری برابر است با ۷۵,۹۰۰ ریال.
به قیمت ثابت (با در نظر گرفتن سال ۱۳۹۴ به عنوان سال پایه) برابر با ۸۲۰,۰۰۰ ریال است که به درستی، افزایش تولید کل کشور را نشان می‌دهد.

در به نظر شما استفاده از پول تحریری و کارت اعتباری به جای اسکناس برای جامعه چه مزایایی دارد؟

پاسخ استفاده از پول تحریری و کارت اعتباری باعث می شود که پول نقد بین افراد کمتر رد و بدل شود و بنابراین افراد مجبور به حمل پول نقد همراه خود نیستند - میزان پول نقد در گردش کاسته می شود - هزینه چاپ اسکناس جدید کاهش می یابد چون کمتر در معرض فرسودگی و دست به دست شدن قرار می گیرد که این خود گامی به دولت است - دزدی و سرقت پول کاهش می یابد - عدم کاهش سپرده های بانکی می تواند به افزایش اعتبارات کمک می کند و در جهت رشد و توسعه اقتصادی مورد استفاده قرار گیرد

پاسخ حجم پول باید با تولید در جامعه تناسب داشته باشد هر چه حجم پول نسبت به تولید در جامعه کمتر باشد قدرت خرید پول و به عبارت دیگر ارزش پول بیشتر می شود. اما اگر افزایش حجم پول همراه با افزایش تولید باشد قدرت خرید پول و در نتیجه ارزش پول کاهش می یابد

پاسخ تورم (افزایش قیمت ها) و ارزش پول رابطه معکوس دارند یعنی وجود تورم در جامعه باعث کاهش ارزش پول می شود و بالعکس وقتی سطح عمومی قیمت ها افزایش یابد به معنای این است که پول قدرت خرید خود را از دست داده و ارزش واحد پول کاهش یافته است پس می توان نتیجه گرفت که قدرت خرید پول به سطح نسبی قیمت ها در جامعه بستگی دارد اگر قیمت ها افزایش یابد (تورم) قدرت خرید پول و در نتیجه ارزش پول کاهش می یابد و بالعکس اگر قیمت ها کاهش یابد به معنای این است که قدرت خرید پول و ارزش پول افزایش یافته است

دولت اسکناس در چه صورت موجب ایجاد تورم در جامعه می شود؟

پاسخ اگر افزایش پول در جامعه با افزایش تولید هماهنگ نباشد می تواند سبب تورم شود
۱. بوی کسب دولت با خلق پول بدون پشتوانه حقوق کارکنان دولت را افزایش دهد توضیح دهید که در مورد تورم آیا قدرت خرید کارکنان افزایش یافته است؟

پاسخ خیر چون در این حالت با تشر پول بدون اینکه تأثیری در افزایش تولید داشته باشد فقط قدرت خرید و توانای مردم را افزایش می دهد و این قرضی تقاضا نسبت به عرضه تورم را به دنبال خواهد داشت

پیشنهاد پاسخ هفت فصل اول

۱- تورم از مشکلات مبادله پایاپای را بنویسید

پاسخ عدم تماثل همزمان طرفین مبادله
۲ نبودن یک معیار سنجش ارزش
۳ به دلیل با عواملی باعث شده که انسان ها به فکر استفاده از بعضی کالاها خاص به عنوان وسیله مبادله (پول) افتند؟

پاسخ مشکلاتی که در مبادلات پایاپای وجود داشته انسان ها را به این فکر انداخت و باعث تسهیل مبادلات نسبت به گذشته شد

۳- بعضی از پول‌های غیر فلزی را که در قدیم در جوامع مورد استفاده قرار می‌گرفته، نام ببرید.

ک پاسخ: غلات - صدف - پوست سمور - سنگ - چرم - نمک - نساجی - گوسفند - اسب و ...

۴- مراحل تکامل را که پول تا امروز طی کرده، به ترتیب بنویسید.

ک پاسخ: پول غیر فلزی - پول فلزی - پول کاغذی (اسکناس) و پول تحریری یا نمایی یا بانکی - پول الکترونیکی

۵- منشأ ایجاد پول تحریری چیست؟

ک پاسخ: با گذشت زمان، نقل و انتقال اسکناس هم کم‌کم دشوار شد و بشر به دنبال آسانی بیشتر مبادلات بود. به کمک چک، بانک‌ها پولی نمی‌پردازند، بلکه موجودی حسابی را کاهش و موجودی حساب دیگری افزایش می‌دهند، چون مبلغ چک را روی آن می‌نویسند، به آن پول تحریری یا نمایی می‌گویند.

۶- شبه پول چیست؟

ک پاسخ: همان چک است و بانک‌ها توانستند به کمک چک از میزان پول نقد در گردش بکاهد و سهم بزرگ را در مبادلات افزایش دهند.

۷- منظور از میزان نقدینگی در اقتصاد کشور چیست؟

ک پاسخ: حجم کل پول موجود در کشور، نقدینگی آن جامعه به شمار می‌رود. حجم نقدینگی شامل پول شبه پول می‌باشد.

۸- وظایف پول را نام ببرید.

ک پاسخ: ۱) وسیله پرداخت در مبادلات، ۲) وسیله سنجش ارزش، ۳) وسیله پس‌انداز و حفظ ارزش.

۴) وسیله پرداخت‌های آینده

۹- پول الکترونیکی و مجازی چه مزایایی دارد؟

ک پاسخ: با انقلاب دیجیتال و الکترونیک، بشر به دنبال روش‌های سریع‌تر و راحت‌تر بود. پول الکترونیکی قابلیت و ضبط در کارت‌های بانکی و قابل انتقال در شبکه‌های ارتباطی (تلفن، تلفن همراه و فضای مجازی)، خرید و فروش و انتقال دارایی را بسیار آسان و سریع کرده است.

۱۰- پول در چه صورتی می‌تواند به عنوان وسیله برای پرداخت‌های آینده مورد استفاده قرار گیرد؟

ک پاسخ: در صورتی که پول بتواند به خوبی حفظ ارزش کند، یعنی اگر پول بتواند وسیله پس‌انداز و حفظ ارزش باشد، می‌تواند به عنوان وسیله پرداخت‌های آینده نیز مورد استفاده قرار گیرد.

۱۱- کاهش نرخ تورم به چه معناست؟

ک پاسخ: گاهی افراد با شنیدن نرخ تورم به اشتباه انتظار دارند که سطح عمومی قیمت‌ها کاهش یابد و به عبارتی دیگر، اجناس ارزان‌تر شده باشد؛ درحالی که کاهش تورم به معنای کاهش شتاب افزایش قیمت‌ها است و قیمت‌ها همچنان با شتابی کمتر از قبل، افزایش خواهد داشت.

فعالیت ۱-۱

صفحه ۵۵ کتاب درسی

در زمانی بزرگ‌ترها چند پول فلزی که در گذشته در معاملات مورد استفاده قرار می‌گرفته است، را نام ببرید و بررسی کنید که چرا این پول‌های فلزی از دور خارج شد.

پاسخ: بر اساس شواهد تاریخی، دو نمونه از پول‌های فلزی طلا و نقره که در ایران باستان (عهد هخامنشی) مورد استفاده قرار می‌گرفته، یکی «دریگ» و دیگری «شکل» نام داشته است. ضمناً، پول‌های فلزی نظیر اشرفی - سی - نعلی - ستاری و قران نیز نمونه پول‌های تاریخ گذشته ایران بوده است. محدودیت و کمیابی فلزاتی مثل طلا و نقره باعث محدودیت ضرب این‌گونه سکه‌ها می‌شد و از طرفی، چون جمعیت افزایش یافت و مبادلات گسترش پیدا کرد نیاز به پول بیشتر بود که پول‌های فلزی نمی‌توانست این نیاز را برآورده سازد و به ناچار جوامع فله به انواع پول دیگری کردند که همان پول کاغذی (اسکناس) بود. از طرفی، حمل و نقل پول فلزی مشکل بود و نگرانی از آن در مبادلات بزرگ، سخت و دشوار بود. بدین ترتیب، پول‌های فلزی از دور خارج شدند.

فعالیت ۱-۲

صفحه ۵۶ کتاب درسی

در مورد مزایای استفاده از چک و کارت اعتباری و روش‌های دیگر پرداخت الکترونیکی و اینترنتی در معاملات و جای پول نقد بحث کنید.

پاسخ: استفاده از چک به جای پول نقد در معاملات باعث می‌شود که اولاً، مشکل حمل و نقل پول نقد از جایی به جای دیگر از بین برود. ثانیاً، امکان دستبرد و سرقت پول کاهش یابد. ثالثاً، به علت عدم دست به دست شدن اسکناس به وسیله مردم، از فرسایش و پاره شدن آن جلوگیری می‌شود و در نتیجه، هزینه چاپ اسکناس برای دولت کاهش می‌یابد. مبادلات تسهیل می‌شود. سپرده‌های بانکی افزایش می‌یابد و این امر تأثیر مثبتی در میزان اعتبارات بانکی و در نتیجه، رشد و توسعه اقتصاد کشور دارد. استفاده از کارت اعتباری و دیگر روش‌های اینترنتی به جای پول نقد باعث می‌شود که اولاً، انتقال مبالغ بسیار آسان باشد. ثانیاً، سرعت انتقال بالاست. ثالثاً، وقت انتقال بالاست.

فعالیت ۱-۳

صفحه ۶۰ کتاب درسی

تصور کنید که افزایش حجم پول باعث بروز تورم می‌شود. به نظر شما، این افزایش حجم پول واقعی است یا اسمی؟ پاسخی که افزایش حجم پول در صورتی که همراه با افزایش حجم تولید در جامعه نباشد، موجب بروز تورم می‌شود و چون در این حالت افزایش پول بدون اینکه تأثیری در افزایش تولید داشته باشد، فقط قدرت خرید و تقاضای مردم را افزایش داده و این قزونی تقاضا نسبت به عرضه، تورم را به دنبال دارد.

مهمترین نکات فصل دوم

- سپرده به وجوهی که مردم به دلایل مختلف به بانک می‌سپارند، «سپرده» گفته می‌شود. سپرده‌ها بر دو نوع می‌باشند:
 - (۱) سپرده دیداری: به محض مطالبه مشتری، بایستی به او یا هر کسی پرداخت شود.
 - (۲) سپرده غیر دیداری: به دو صورت است؛ سپرده مدت‌دار و سپرده پس‌انداز.
 برخی از اسنادی که در بانک‌ها و مؤسسات اعتباری جریان دارند، عبارتند از:
 - (۱) اسناد اعتبار دیداری: مانند چک
 - (۲) اسناد اعتباری کوتاه‌مدت، مانند سفته
 - (۳) اسناد اعتباری بلندمدت، مانند اوراق مشارکت
 در نظام بانکی بدون ربا، بانک‌ها درآمد خود را از طریق سرمایه‌گذاری مستقیم در طرح‌های تولیدی و عمرانی کسب می‌کنند.

برسش و پاسخ پایانی فصل دوم

- ۱- تفاوت مؤسسات و بانک‌های ربوی و غیرربوی را توضیح دهید.
- که پاسخ بانک‌های ربوی، حالت واسطه‌گری دارند و از وام‌گیرنده، پول اضافی یا ربا دریافت می‌کنند که حرام می‌باشد ولی بانک‌های غیرربوی، درآمد خود را از طریق سرمایه‌گذاری مستقیم در طرح‌های تولیدی و عمرانی کسب می‌کنند. این بانک‌ها تحت عقود مجاز در فعالیت‌های بانکی با پرداخت سود بانکی (علی‌الحساب یا قطعی) اعطایی به سپرده‌گذاران در قانون، فعالیت می‌کنند که ربا تلقی نمی‌شود.
- ۲- مفهوم اعتبار در عملیات بانکی چیست؟
- که پاسخ اعتبار بانکی به معنی ایجاد تسهیلات مالی برای مشتریان است؛ به عبارت دیگر، مبلغ وامی است که برای انجام فعالیت‌ها یا تکمیل پروژه‌های اقتصادی به افراد یا مؤسسات می‌پردازد و در قبال آن، افراد یا مؤسسات نیز طی اسنادی متعهد می‌شوند که بدهی خود را در سررسید قید شده در اسناد به بانک بازپرداخت کنند.
- ۳- انواع بانک‌ها را نام ببرید.
- که پاسخ (۱) بانک تجاری (۲) بانک تخصصی (۳) بانک سرمایه‌گذاری (۴) بانک توسعه‌ای (۵) بانک مرکزی
- ۴- بانک‌ها چه خدماتی را به مشتریان خود ارائه می‌کنند؟
- که پاسخ (۱) خرید و فروش ارز (۲) نقل و انتقال وجوه در داخل کشور (۳) دریافت مطالبات، اسناد و سود سهام مشتریان و واریز به حساب آنها (۴) پرداخت بدهی مشتریان در صورت درخواست آنها (۵) قبول اسفات و نگهداری سهام و اوراق بهادار و اشیای قیمتی مشتریان (۶) انجام دادن وظیفه قیمومیت، وصایت و وکالت برای مشتریان طبق مقررات مربوط.

۵- انواع اسناد اعتباری را نام برده و کاربرد آنها را توضیح دهید.

۱- پاساژ اعتباری: اسناد اعتباری (چک) همانند پول نقد در معاملات عمل می‌کند. صاحبان این نوع اسناد مبلغ مورد نظر را در وجه خود یا هر کسی که مایل باشند روی سند پرداخت کرده بانک نیز مبلغ این سند را در وجه او صادر می‌کند.

۲- اسناد اعتباری کوتاه مدت: زمان بازپرداخت این دسته از اسناد یک سال یا کمتر است. بانکها در مقابل اسطای وام، اسنادی را از وام گیرنده تقاضا می‌کنند که به آن سفینه می‌گویند. سفینه سندی است که به موجب آن، بانکدار متعهد می‌شود مبلغ معینی را در زمان مشخص شده به طلبکار (بانک) پرداخت کند.

۳- اسناد اعتباری بلند مدت: در مواقعی که دولت یا مؤسسات خصوصی برای رفع مشکلات یا گسترش فعالیت‌های اقتصادی خود به امکانات مالی نیاز پیدا می‌کنند، ممکن است به انتشار اوراق مشارکت اقدام کنند که فراق ضمن دریافت سود علی الحساب در فواصل زمانی مشخص شده اصل طلب خود را در زمان سررسید دریافت می‌کنند که چون زمان بازپرداخت بیش از یک سال طول می‌کشد به آن اسناد اعتباری بلند مدت می‌گویند.

۴- پاساژ اگر بانک شرط کند که وام افراد را به جای پول نقد به صورت چک یا کارت اعتباری بپردازد و تحویل کسی را که این چک‌ها را برای وصول به بانک برمی‌گرداند، موجب کند که پول نقد درخواست کند و در حساب بانک حساب باز کند و از خدمات چک یا کارت اعتباری استفاده کند در این صورت با هزینه منحصر به فردی روبرو خواهیم بود. بانک می‌تواند به هر تعداد و به هر میزان که بخواهد وام دهد زیرا پول از گردش زمین بانک خارج نمی‌شود. به این فرایند «خلق شبه پول» یا «خلق اعتبار» می‌گویند که از چاب پول منقوت است.

۶- در نظام بانکی بدون ربا، بانک‌ها چگونه درآمد کسب می‌کنند؟

۱- پاساژ: بانک‌های بدون ربا، درآمد خود را از طریق سرمایه‌گذاری مستقیم در طرح‌های تولیدی و عمرانی کسب می‌کنند. همچنین از طریق عقود مجاز می‌توانند به اشخاص تسهیلات مالی اعطا کنند و از این طریق به طور غیرمستقیم در سرمایه‌گذاری‌ها شرکت جویند.

پرسش و پاساژ متن فصل دوم

۱- تاریخچه مختصری راجع به پیدایش بانک بنویسید.

۱- پاساژ: با رونق گرفتن تجارت در جوامع بشری، مؤسسه‌ای روی کار آمدند که کار آنها، حفظ پول تجار بود و در مقابل این کار، حق‌الزحمه‌ای نیز دریافت می‌کردند. این مؤسسات به تدریج با عملکرد خوب خود توانستند اعتماد مردم و تجار را جلب کنند. با گسترش تجارت و افزایش تعداد مراجعان، مقدار پول موجود در صندوق این گونه مؤسسات زیاد شده و مدیران این مؤسسات با گذشت زمان متوجه شدند که سیرده‌گذاران، تمام موجودی خود را از صندوق نمی‌گیرند و بنابراین، هیچ‌گاه موجودی صندوق به صفر نمی‌رسد و همیشه مقداری پول در صندوق مؤسسه باقی می‌ماند.

مدیران این مؤسسات، پول‌های راكد را به تجارت متقاضی وام می‌دادند و در مقابل، سالیانه اضافه بر وام (بهره) دریافت می‌کردند. بعداً، با تشویق سیرده‌گذاران به سیرده‌گذاری هرچه بیشتر، نه تنها بابت نگهداری پول‌های آنها اجبی گرفته نمی‌شد، بلکه مقداری از بهره‌های دریافتی نیز به صاحبان سیرده پرداخت شد و به این ترتیب، مؤسسات فوق به تدریج ابتدا «صرافی» و سپس «بانک» نامیده شدند و در صحنه اقتصاد کشورها ظاهر شدند.

- ۲- انواع اسناد اعتباری را با توجه به زمان پرداخت آن نام برده و برای هر کدام مثال بزنید.
- پاسخ: ۱) اسناد اعتباری دیداری، مثل چک، ۲) اسناد اعتباری گوناگمدت، مثل سفته، ۳) اسناد اعتباری بلندمدت، مثل اوراق مشارکت
- ۳- منظور از اسناد اعتباری دیداری (چک) چیست؟ تعریف کنید.
- پاسخ: سندی است که به محض رؤیت بانک و بدون اطلاع قبلی، قابل پرداخت می‌باشد. این سند هنگام بول نقد در معاملات مختلف مورد استفاده قرار می‌گیرد.
- ۴- سفته چیست؟ تعریف کنید.
- پاسخ: سفته یکی از اسناد اعتباری گوناگمدت است که معمولاً بانک‌ها در مقابل اعطای وام، از وام‌گیرنده درخواست می‌کند. در واقع، سفته، سندی است که به موجب آن، بدهکار متعهد می‌شود مبلغ معینی را در زمان مشخص به طلبکار پرداخت کند.
- ۵- هرگاه طلبکار قبل از سررسید سفته، به بول آن نیاز پیدا کرد، چه اقدامی می‌تواند انجام دهد؟
- پاسخ: می‌تواند سفته را ظهرنویسی و با دریافت مبلغ کمتری، طلب خود را به دیگری انتقال دهد.
- ۶- انتشار اوراق مشارکت برای چیست؟
- پاسخ: وقتی دولت یا مؤسسات خصوصی برای رفع مشکلات یا گسترش فعالیت‌های اقتصادی خود به امکانات مالی نیاز پیدا می‌کنند، ممکن است به انتشار اوراق مشارکت اقدام نمایند. افراد یا مؤسسات خصوصی با خرید این اوراق، ضمن دریافت بهره در فواصل زمانی مشخص شده، اصل طلب خود را در زمان سررسید دریافت می‌کنند.
- ۷- چرا به اوراق مشارکت، اسناد اعتباری بلندمدت می‌گویند؟
- پاسخ: چون بازپرداخت این گونه اسناد اغلب بیش از یک سال طول می‌کشد.
- ۸- انواع عقود یا قراردادهای اسلامی که بانک‌ها مجاز به استفاده از آنها در اعطای تسهیلات مالی به مشتریان می‌باشند را نام ببرید.
- پاسخ: ۱) قرض الحسنه، ۲) مضاربه، ۳) مشارکت مدنی، ۴) مشارکت حقوقی، ۵) فروش اقساطی، ۶) معاملات سلفه، ۷) اجاره به شرط تملیک، ۸) جماله، ۹) مزارعه، ۱۰) مساقات، ۱۱) خرید دین
- ۹- سپرده چیست؟ انواع آن را نام ببرید.
- پاسخ: به وجوهی که مردم به دلایل مختلف به بانک می‌سپارند، «سپرده» گفته می‌شود. سپرده در واقع اعتبار و دارایی صاحبش و بدهی بانک به مشتریانش است.
- سپرده بر دو نوع است: ۱) سپرده دیداری و ۲) سپرده غیردیداری
- ۱۰- سپرده دیداری چیست؟
- پاسخ: سپرده‌هایی که موجودی آنها به محض اینکه مشتری مطالبه کند، باید به او یا هر کس دیگری که بخواهد، پرداخت شود.

۳۱۵

در بیان صورت‌های غیر معنایی حسابداری است که پول مشتری برای مدتی تقریباً طولانی در آن نگهداری می‌شود و مشتری کارهای سررسید حق برداشت از آن را ندارد.
در صورت‌های غیر معنایی حسابداری است که پول مشتری برای مدتی طولانی در آن نگهداری می‌شود اما مشتری می‌تواند با مراجعه به بانک موجودی این حساب را هر روز در حال که بخواهد دریافت کند.

تفاوت‌ها

یکی از تفاوت‌های حساب‌های غیر معنایی و حساب‌های معنایی در این است که در حساب‌های غیر معنایی، پول مشتری در آن نگهداری می‌شود و مشتری می‌تواند با مراجعه به بانک موجودی این حساب را هر روز در حال که بخواهد دریافت کند. در حساب‌های معنایی، پول مشتری در آن نگهداری می‌شود و مشتری می‌تواند با مراجعه به بانک موجودی این حساب را هر روز در حال که بخواهد دریافت کند.

تفاوت‌ها

یکی از تفاوت‌های حساب‌های غیر معنایی و حساب‌های معنایی در این است که در حساب‌های غیر معنایی، پول مشتری در آن نگهداری می‌شود و مشتری می‌تواند با مراجعه به بانک موجودی این حساب را هر روز در حال که بخواهد دریافت کند. در حساب‌های معنایی، پول مشتری در آن نگهداری می‌شود و مشتری می‌تواند با مراجعه به بانک موجودی این حساب را هر روز در حال که بخواهد دریافت کند.

یکی از تفاوت‌های حساب‌های غیر معنایی و حساب‌های معنایی در این است که در حساب‌های غیر معنایی، پول مشتری در آن نگهداری می‌شود و مشتری می‌تواند با مراجعه به بانک موجودی این حساب را هر روز در حال که بخواهد دریافت کند. در حساب‌های معنایی، پول مشتری در آن نگهداری می‌شود و مشتری می‌تواند با مراجعه به بانک موجودی این حساب را هر روز در حال که بخواهد دریافت کند.

فعالیت ۱۰

از یک برگ سفید و چک، رونوشت تهیه، و چگونگی پر کردن صحیح آن را تمرین کنید.

پاسخ (به عهده دانش آموز)

توضیح در هر چک، جایی برای مبلغ، تاریخ و در وجه چه کسی و امضاء در نظر گرفته شده است که در

توسط دارنده حساب پر شود. در هر سفید نیز مبلغ، تاریخ، حواله کرد، نام بستانکار، نام منعمد و محل پرداخت در نظر گرفته شده که در

توسط فرد منعمد و ضامن او پر شود.

فعالیت ۱۱

برخی بانک‌ها به فروش اوراق مشارکت اقدام می‌کنند. شما می‌توانید داوطلبانه در این زمینه گزارشی تهیه و کلاس ارائه کنید.

پاسخ این گزارش می‌تواند در زمینه فروش اوراق مشارکتی باشد که تاکنون چندین بار به وسیله دولت

شهرداری‌ها (مثلاً شهرداری تهران در مورد طرح پل صدر و ...) و یا شرکت‌های دولتی، از طریق بانک‌ها به مردم فروش گذاشته شد و مردم استقبال خوبی برای خرید این گونه اوراق مشارکت از خود نشان دادند. به عنوان مثال اخیراً وزارت نیرو برای توسعه طرح‌های خود، اوراق مشارکتی را منتشر کرد که قبل از موعد تعیین شده به آنها به فروش رفت.

(تحقیق موردی بر عهده دانش آموز)

فصل سوم بازار سرمایه

مهمترین نکات فصل سوم

به مکانی که کار قیمت‌گذاری و خرید و فروش برخی از کالاها و اوراق بهادار در آن انجام می‌گیرد بازار بورس می‌گویند.

منظور از اوراق بهادار، اوراقی است که برای تأمین منابع مالی صادر می‌شود این اوراق به دو دسته کلی تقسیم می‌شود: ۱) اوراق سهام ۲) اوراق مشارکت

پاسخ و پاسخ به سوال فصل سوم

۱- نقش بورس و نقش بانک را در اقتصاد جامعه با هم مقایسه کنید.

پاسخ آلف: هم بورس و هم بانک، نقش مهمی را در اقتصاد جوامع ایفا می‌کنند، ولی در اقتصاد کشورهای امروز جهان، مخصوصاً در اقتصاد کشورهای پیشرفته، نقش بورس‌ها اهمیت بیشتری دارند.

بازارها در ازای تأمین وام مورد نیاز در مراکز تولید و تجاری، اصل و بهره آن را پس از مدتی دریافت می‌کنند و از این بابت هم سود زیادی نصیب بانک می‌شود و هم اینکه وام‌گیرنده متحمل هزینه بالایی می‌گردد. اما در بورس، مراکز تولیدی و تجاری، وام مورد نیاز خود را به طور مستقیم از مردم دریافت می‌کنند. در نتیجه بازداشت وام، هزینه کمتری صرف می‌کنند.

در بورس، انگیزه مردم برای مشارکت در واحدهای اقتصادی بیشتر از بانک است، زیرا در این صورت، مردم در سرمایه و سود شرکت‌های عضو بورس شریک می‌شوند.

وامی که بانک‌ها از محل سپرده‌های مردم به متقاضیان پرداخت می‌کنند، ممکن است صرف تهیه کالاها و خدمات مصرفی شود، اما پولی که مردم در بورس برای خرید سهام شرکت‌ها می‌پردازند، عمدتاً به تولید کالاهای سرمایه‌ای (که نقش مهم‌تری در اقتصاد کشور دارند) منجر می‌شود.

۱- بورس چگونه می‌تواند از نوسان شدید قیمت‌ها جلوگیری کند؟

پاسخ چون در بورس معمولاً کالاها، سهام و اوراق بهادار قیمت‌گذاری می‌شود و این امر به میزان قبل

ملاحظه‌ای از نوسان شدید قیمت‌ها جلوگیری می‌کند.

۲- در بورس کالا، چه نوع کالاهایی مورد معامله قرار می‌گیرد؟

پاسخ در بورس کالا، بیشتر کالاهای واسطه‌ای و مواد خام و اولیه مثل گندم، جو، قهوه، آهن، مس، زغال

سنگ نفت، پنبه، چرم و برخی مواد شیمیایی مورد معامله قرار می‌گیرند.

۱- تفاوت اوراق مشارکت و اسناد خزانه چیست؟

پاسخ اسناد خزانه، اوراق بهادار کوتاه‌مدت و دارای سررسید سماعه، شش‌ماهه و یک‌ساله است و کوپن

بره ندارد. همچنین در زمان فروش، دولت آنها را ارزان‌تر از مبلغ اسمی به خریداران می‌فروشد.

اوراق مشارکت، اوراق بهادار و دارای سررسید یک‌ساله، دو‌ساله تا پنج‌ساله است. کوپن بهره دارد که به صورت

قرع‌العاب پرداخت می‌شود. همچنین در زمان فروش، دولت آنها را به قیمت واقعی به خریداران می‌فروشد.

۲- کدام دسته از اوراق بهادار، خطر (ریسک) ندارد؟ چرا؟

پاسخ اسناد خزانه؛ زیرا دولت این گونه اسناد را در زمان فروش، ارزان‌تر از مبلغ اسمی به خریداران می‌فروشد.

۱- اوراق مشارکت به چه منظور منتشر می‌شود؟

پاسخ به منظور تأمین اعتبار طرح‌های عمرانی در کشور

پانزدهمین فصل سوم

۱- بورس را تعریف کرده، انواع آن را بنویسید.

پاسخ به مکانی که کار قیمت‌گذاری و خرید و فروش برخی از کالاها و اوراق بهادار در آنجا انجام می‌شود.

بورس می‌گویند. انواع بورس شامل: ۱) بورس کالا ۲) بورس اوراق بهادار

۲- بورس کالا چیست؟

پاسخ به بازاری گفته می‌شود که در آن، کالا یا کالاهای معینی قیمت‌گذاری و مورد معامله قرار می‌گیرند و

ملم آن کالا، بورس را نام‌گذاری می‌کنند. مانند بورس غلات، بورس پنبه، بورس گندم و ...

۳- بورس اوراق بهادار چیست؟

پاسخ: به بازار رسمی و دایمی که در محل معینی تشکیل می‌شود و در آن، اوراق بهادار مورد عرضه می‌گردند، بازار بورس اوراق بهادار گفته می‌شود. مثل بازار بورس تهران

۴- منظور از اوراق بهادار چیست؟ این اوراق چند نوع می‌باشند؟

پاسخ: منظور اوراقی است که برای تأمین منابع مالی صادر می‌شود و به دو دسته کلی تقسیم می‌گردد: (۱) اوراق سهام (۲) اوراق مشارکت

۵- اوراق سهام را تعریف کرده، انواع آن را بیان کنید.

پاسخ: ورقه قابل معاملاتی است که نشان‌دهنده مالکیت دارندگان آن در شرکت سهامی است. اطلاعاتی شامل: میزان مشارکت، تمهیدات و منافع صاحب سهام در یک شرکت سهامی درج شده است.

۶- شرکت سهامی را تعریف کنید.

پاسخ: شرکتی است که برای انجام امور تجاری تشکیل می‌شود و سرمایه آن متشکل از سهام است. صاحبان سهام به نسبت سهامی که خریده‌اند، در سود و زیان شرکت سهیم می‌شوند.

۷- انواع شرکت سهامی را نام ببرید.

پاسخ: شرکت‌های سهامی دو نوع هستند: (۱) شرکت سهامی عام (۲) شرکت سهامی خاص

۸- در مورد چگونگی پذیرش شرکت‌های سهامی در بورس توضیح دهید.

پاسخ: شرکتی که خواستار پذیرش در بورس است و شرایط لازم را نیز دارد، می‌تواند تقاضای پذیرش را به همراه مدارک مورد نیاز به دبیرخانه هیئت پذیرش اوراق بهادار ارائه کند. هیئت پذیرش پس از بررسی دقیق وضعیت مالی شرکت، نسبت به پذیرش یا رد تقاضای آن اقدام خواهد کرد.

۹- وجود بورس و فعالیت‌های آن، در اقتصاد جامعه آثار و نتایج مطلوب بسیار دارد. چند مورد از این آثار بیان کنید.

پاسخ: (۱) بورس از طریق جذب و به کار انداختن سرمایه‌های راکد، حجم سرمایه‌گذاری را در جامعه بالا می‌برد. (۲) بورس بین عرضه‌کنندگان و تقاضاکنندگان سرمایه ارتباط برقرار کرده و معاملات بازار و سرمایه را تنظیم می‌کند. (۳) با بررسی و شفاف‌سازی اطلاعات مالی شرکت‌ها، قیمت‌گذاری سهام و اوراق بهادار تا حدودی از نوسان قیمت‌ها جلوگیری می‌کند. (۴) با تشویق مردم به پس‌انداز و به‌کارگیری پس‌اندازها در فعالیت‌های مفید اقتصادی در کاهش نرخ تورم مؤثر است. (۵) بورس و فعالیت‌های مربوط به آن، سرمایه‌های لازم اجرای پروژه‌های بزرگ دولتی و خصوصی را فراهم می‌آورد. (۶) بورس با شرکت دادن تعداد زیادی از مردم جامعه در سرمایه‌گذاری‌ها، به عادلانه‌تر کردن توزیع درآمد و ثروت در سطح کشور کمک می‌کند.

فعالیت ۱

چند بورس معروف دنیا را نام ببرید.

پاسخ: بورس لندن، بورس توکیو، بورس نیویورک، بورس هلند (آمستردام)، بورس فرانسه (پاریس)

فعالیت ۱۱ - ۱۱

صفحه ۷۳ کتاب درسی

درباره هر یک از این موارد از جهت سوددهی بیشتر و خطر (ریسک) کمتر بحث کنید.
۱- خرید اوراق مشارکت

پاسخ: اوراق مشارکتی که دولت و شهرداری‌ها و شرکت‌های دولتی و خصوصی منتشر می‌کنند چون در طرح‌ها و سرمایه‌گذاری‌های مفید و سودآور اقتصادی مورد استفاده قرار می‌گیرند مشکلی را برای خریداران ایجاد نمی‌کنند و لذا سودآور هستند و میزان ریسک در آنها کم است. به خصوص اینکه در بیشتر موارد سودآوری و درصد سود این اوراق از قبل تضمین می‌شود و در سررسیدهای معینی پرداخت می‌گردد.
۲- سپرده‌گذاری در بانک

پاسخ: افراد به جهت داشتن سود مطمئن و ریسک بسیار پایین، صالمی از موجودی بلااستفاده خود را در یک بانک یا شرایط بهتر همچون اعتبار آن بانک، میزان سود بالاتر و شرایط مکتبی و غیره نگهداری می‌کنند. این بانک‌ها قراردادی با افراد منعقد می‌کنند که سود حاصله از موجودی آنها را به صورت ماهانه یا چند ماه یک بار به حساب افراد واریز کرده و آنها می‌توانند سود پولشان را برداشت کنند و نوسانات بازار هیچ تأثیری در اصل مبلغ یا سود آن ندارد.

۳- خرید سهام شرکت‌های عضو بورس

پاسخ: میزان سوددهی و خطر در خرید سهام شرکت‌های عضو بورس بستگی به اوضاع اقتصادی کشور و وضعیت شرکت عضو بورس که سهام آن خریداری شده و همچنین میزان عرضه و تقاضای سهام در بازار بورس دارد. در حالت رونق اقتصادی، معمولاً میزان سوددهی افزایش می‌یابد، چون ارزش سهام شرکت‌ها در بورس بالا می‌رود و ولی رکود فعالیت‌های اقتصادی کشور باعث رکود عمومی در ارزش سهام شرکت‌های عضو بورس می‌شود. بنابراین، در خرید سهام شرکت‌های عضو بورس نیز ریسک وجود دارد.

توسعه اقتصادی

بخش ۳

رشد توسعه و پیشرفت

فصل اول

مهم‌ترین نکات فصل اول

- امروزه بر اساس تقسیم‌بندی کشورهای غربی و تعریف آن‌ها از توسعه، کشورها به چهار گروه توسعه یافته، در حال توسعه، کمتر توسعه یافته و توسعه نیافته تقسیم می‌شوند.
- رشد: رشد صرفاً به معنای افزایش تولیدات و یک مفهوم صرفاً کمی است.
- توسعه: توسعه در کنار افزایش تولید بر تغییرات و تحولات کیفی دیگر نیز دلالت دارد و از این رو آن را می‌توان یک مفهوم کمی - کیفی دانست.
- پیشرفت: در پیشرفت الگوی واحدی برای همه کشورها توصیه نمی‌شود. موقعیت‌های گوناگون مثل وضعیت تاریخی، جغرافیایی، سیاسی، طبیعی، انسانی، دینی و در نهایت زمانی و مکانی، شاخص‌های پیشرفت را تعیین می‌کنند.
- درآمد سرانه از جمله شاخص‌های مهم و تهیه‌کننده برای تقسیم‌بندی کشورها و میزان توسعه یافتگی آن‌ها می‌باشد.

پرسش و پاسخ هفتاد و یکمین فصل اول

- ۱- چرا مطالعه مبحث رشد و توسعه اقتصادی دارای اهمیت بسیار است؟
- پاسخ:** چون با مطالعه این مبحث، می توان پاسخ سوالات نظیر سوال های زیر را پیدا کرد:
- علت تقسیم بندی کشورها به چهار گروه توسعه یافته، در حال توسعه، کمتر توسعه یافته و توسعه نیافته چیست؟ چگونه این چهار دسته جوامع، مسیر خاصی را پیموده اند؟ چرا تحولات و پیشرفت ها در گروهی از کشورها اتفاق افتاده، در گروهی دیگر کم و در گروهی اصلاً اتفاق نیفتاده است؟
- ۲- تولید یک کارخانه خودروسازی در سال ۱۳۸۶، هشتاد هزار و در سال ۱۳۸۷، نود هزار دستگاه از همان سال بوده است. به نظر شما، این کارخانه با رشد روبه رو بوده است یا توسعه؟ چرا؟
- پاسخ:** رشد چون افزایش تولید کارخانه، همراه با بهبود کیفی در تولید با فناوری بهتر نبوده است و جنبه کمی داشته است.
- ۳- برای اندازه گیری میزان توسعه انسانی از چه معیارهایی استفاده می کنند؟
- پاسخ:** توسعه در کنار افزایش تولید، بر تغییرات و تحولات کیفی دیگری نیز دلالت دارد و از این رو این می توان مفهومی کمی و کیفی دانست. بنابراین برای تعیین آن، استفاده از شاخص درآمد سرانه به تنهایی نادرست به نظر می رسد. به همین دلیل در کنار درآمد سرانه از معیار تکمیلی دیگری نیز استفاده می شود. شاخص توسعه انسانی «H.D.I» که ترکیبی از چند شاخص مثل تولید ناخالص ملی، نرخ باسوادی بزرگسالان امید به زندگی، دسترسی به آب سالم و میزان ثبت نام واجدان شرایط تحصیل در مدارس است. شاخص مهمی برای اندازه گیری توسعه استفاده می شود.
- ۴- چرا به طور قطع نمی توان از معیار درآمد سرانه برای اندازه گیری توسعه استفاده کرد؟
- پاسخ:** چون توسعه علاوه بر افزایش کمی تولید، تغییرات کیفی را نیز به همراه دارد. بنابراین برای اندازه گیری آن استفاده از شاخص درآمد سرانه (که یک معیار کمی است) به تنهایی نادرست به نظر می رسد.
- ۵- چرا بهتر است به جای توسعه، از واژه پیشرفت استفاده کنیم؟
- پاسخ:** گاهی توسعه یافتگی معادل غربی شدن تلقی می شود. از سوی دیگر الگوهای توسعه به طور معمول به تفاوت های بومی و محلی کشورها و همچنین به تاریخ، فرهنگ، باورها و ارزش های اجتماعی آن ها توجه را ندارند. در صورتی که در پیشرفت به موقعیت های گوناگون مثل وضعیت تاریخی، جغرافیایی، سیاسی، طبیعی، انسانی، دینی و در نهایت زمانی و مکانی توجه می شود.

پرسش و پاسخ هفتاد و دومین فصل اول

۱- مفهوم رشد را بیان کنید. (با ذکر مثال)

- پاسخ:** رشد صرفاً به معنای افزایش تولید است. بنابراین مفهوم کمی است. هرگاه کشوری با برخورداری عوامل تولید بیشتر مثل سرمایه گذاری بیشتر یا به کارگیری روش های بهتر و فن آوری مناسب تر، ظرفیت تولید خود را افزایش دهد، می گوئیم در مسیر رشد گام برداشته است. مثل افزایش تولید گندم ناشی از افزایش سطح زیر کشت یا تأسیس کارخانه های جدید.

۲- مفهوم توسعه را با ذکر مثال بیان کنید.

که پاسخ: «توسعه» در کنار افزایش تولید بر تغییرات و تحولات کیفی دیگری نیز دلالت دارد و از این دو می‌توان آن را مفهوم کمی - کیفی دانست. هر گاه جامعه‌ای با برخورداری از عوامل تولید بیشتر مثل سرمایه‌گذاری بیشتر یا به کارگیری روش‌های بهتر و فن‌آوری مناسب‌تر، ظرفیت تولیدی خود را افزایش دهد و بدین ترتیب از امکانات و منابع خویش به شکل بهتری استفاده کند، می‌گوئیم در مسیر توسعه گام برداشته است. مثل افزایش تولید گندم وقتی که ناشی از بهبود روش‌ها، به کارگیری بذر اصلاح شده، سموم دفع آفات بیابانی و فناوری برتر باشد.

۲- برای دستیابی به توسعه چه معیارهایی لازم است؟

که پاسخ: ۱) رشد اقتصادی، ۲) بهداشت و سلامت، ۳) افزایش امید به زندگی، ۴) برخورداری از امکانات آموزشی، ۵) مشارکت موثر در فعالیت‌های سیاسی - اجتماعی، ۶) افزایش سطح تحصیلات، ۷) دسترسی به آب سالم، ۸) کاهش نرخ مرگ و میر نوزادان، ۹) بهبود توزیع درآمد و فقر، ۱۰) دسترسی به آب.

۳- مفاهیم رشد و توسعه را با یکدیگر مقایسه کنید.

که پاسخ: رشد یک مفهوم کمی است اما توسعه مفهومی کمی - کیفی است.

۴- مفهوم توسعه بر رشد نیز دلالت دارد چون در واقع استفاده بهتر از منابع و امکانات لزوماً با افزایش تولید همراه است ولی هر افزایش تولیدی را نمی‌توان توسعه دانست.

۵- نتایج حاصل از رشد را می‌توان در کوتاه مدت مشاهده کرد و اندازه‌گیری نمود اما نتایج حاصل از توسعه ممکن است در زمان طولانی‌تر حاصل شود و در کوتاه مدت مشهود نیست.

۶- چرا اقتصاددانان معمولاً دو شاخص رشد و توسعه را با معیارهای کمی اندازه‌گیری کنند؟

که پاسخ: زیرا بدین ترتیب: اولاً، می‌تواند اثر سیاست‌های مختلف را مورد تجزیه و تحلیل قرار دهد.

ثانیاً، تغییر و تحولات را در جوامع مختلف با هم مقایسه کند.

۷- بهترین معیار برای تشخیص رشد چیست؟ چرا؟

که پاسخ: بهترین معیار برای سنجش رشد، میزان تغییرات شاخص‌های تولید کل جامعه مثل درآمد سرانه یا تولید ناخالص داخلی / ملی (به قیمت‌های ثابت) و یا نرخ رشد آن‌هاست. تا افزایش قیمت محصولات، رشد کاذبی را تداعی نکند.

۸- از درآمد سرانه به عنوان معیاری برای مقایسه وضعیت رفاه در جوامع مختلف چگونه می‌توان استفاده کرد؟

که پاسخ: برای این کار، نخست درآمد سرانه یک کشور را بر حسب بول داخلی آن محاسبه می‌کنند سپس با توجه به برابری قدرت خرید دلار در آن کشور، درآمد سرانه بر حسب دلار اعلام می‌شود، بنابراین، امکان مقایسه سطح درآمد سرانه فراهم می‌آید که معیار اندازه‌گیری رفاه مادی در جوامع مختلف است.

۹- شاخص توسعه انسانی «H.D.I.» چیست؟

که پاسخ: چون توسعه هم کمی و کیفی است، لذا نمی‌توان برای اندازه‌گیری آن صرفاً از شاخص درآمد سرانه استفاده نمود. بنابراین از طریق شاخص توسعه انسانی «H.D.I.» که معیار تکمیلی دیگری است می‌توان کشور

جدید را با کشورهای با درآمد سرانه مشابه مقایسه نمود.

۹- می‌دانیم که در کنار درآمد سرانه، از معیارهای تکمیلی دیگری نیز برای سنجش میزان توسعه اقتصادی می‌شود. بعضی از این معیارها را نام ببرید.

پاسخ: نمونه‌هایی از این معیارها عبارتند از: نرخ مرگ و میر نوزادان - امید به زندگی افراد یا متوسط طول عمر مفید - نرخ باسوادی بزرگسالان - دسترسی به آب سالم - میزان ثبت نام واجدان شرایط تحصیل در مدارس - تولید ناخالص ملی و ...

۱۰- چرا از درآمد سرانه به عنوان شاخص رشد، می‌توان به عنوان معیاری برای محاسبه سنجش توسعه استفاده کرد؟

پاسخ: چون در بیشتر جوامع، شاخص رشد (یعنی همان درآمد سرانه) با شاخص توسعه هماهنگ است. به دیگر سطح پایین یا بالای توسعه در بیشتر کشورها با سطح پایین یا بالای رشد در آن کشورها هماهنگی دارد.

۱۱- در میان کشورهای جهان، دو گروه از کشورها هستند که سطح رشد و توسعه آن‌ها هماهنگی ویژه‌ای دارند. این دو گروه را بنویسید.

پاسخ: ۱) تعداد محدودی از کشورهای در حال توسعه که با داشتن یک ماده گران بهای معدنی (نظیر نفت) و منابع مقادیر زیادی از آن امکان دستیابی به درآمد سرانه بالا را دارند مثل کشور قطر (شاخص رشد بالاتر از توسعه است).

۲) تعدادی از کشورهای در حال توسعه که با پیش‌بینی و اجرای برنامه‌های بلند مدت نتوانستند در وضعیت توسعه خود بهبود نسبی ایجاد کنند در حالی که ممکن است شاخص‌های رشد آن‌ها نسبتاً پایین باشد مثل چین.

۱۲- طبقه‌بندی کشورها بر اساس سطح توسعه یافتگی چگونه است؟

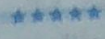
پاسخ: بر اساس این معیار کشورهای دنیا به دو گروه کلی تقسیم می‌شوند: ۱) کشورهای توسعه یافته ۲) کشورهای در حال توسعه و توسعه نیافته که حدود $\frac{1}{5}$ جمعیت جهان را شامل می‌شود.

۱۳- مفهوم پیشرفت چگونه جایگزین توسعه به کار گرفته شد؟

پاسخ: گاهی شاخص‌های رشد و توسعه به اندازه کافی وضعیت هر کشور را معرفی نمی‌کنند به طوری که مواردی چون تغذیه، مسکن، بهبود فضای کسب و کار، وضعیت فساد و مبارزه با آن، استفاده از علم و فن آوری ابعاد زیست محیطی و آینده‌ها، دسترسی به ارتباطات و فن آوری اطلاعات، بزهکاری، مالکیت و ... در شاخص توسعه انسانی مورد توجه نیست. بنابراین متخصصان شاخص پیشرفت را به جای واژه توسعه به کار گرفتند.

فعالیت ۱-۱

هر یک از شما در منطقه خود، مواردی را فهرست کنید که بیانگر رشد و توسعه است. آن‌گاه فهرست خود را فهرست‌های هم‌کلاسی‌هایتان مقایسه کنید.

پاسخ: در فهرستی که به وسیله دانش‌آموزان تهیه می‌شود، مواردی که صرفاً به افزایش تولید مربوط می‌شود؛ جنبه کمی دارد، بیانگر رشد خواهند بود. (در این حالت تحولات کیفی و استفاده از روش‌ها و فنون پیشرفته که باعث افزایش تولید می‌گردد، مطرح نمی‌باشد) اما مواردی که در آن‌ها، افزایش تولید، در نتیجه استفاده از روش‌های بهتر فن آوری مناسب‌تر می‌باشد، بیانگر توسعه خواهد بود. مثلاً در منطقه‌ای اگر یک کارخانه ریسندگی به جای ۲ ماشین ۴ ماشین ریسندگی در مرحله بعد استفاده کند، ممکن است تولید این کارخانه به ۲ برابر افزایش یابد که نشان دهنده رشد است ولی اگر همان کارخانه به جای ۲ ماشین قدیمی از ۲ ماشین پیشرفته با تکنولوژی بهتر استفاده کند هم تولید زیاد می‌شود و هم تحول کیفی به وجود آمده است که نشان‌دهنده توسعه است.

این موارد را در میان خوبشوندان خود طی پنجاه سال گذشته بررسی کنید
 طبق متوسط سطح تحصیلات
 به پاسخ (بر عهده دانش آموز)

توضیح مورد الف) برای بررسی متوسط سطح تحصیلات خوبشوندان بزرگسالان خود (در یک زمان معینی) می توان آن ها را به چهار گروه زیر دیپلم - دیپلم - لیسانس و بالاتر تقسیم کرد و تعداد افراد هر گروه را مشخص نمود میانگینی را برای آن ها در نظر گرفت. روش دیگر این که مجموع سال های تحصیلی همه خوبشوندان بزرگسالان خود را در نظر گرفته و بر تعداد افراد مورد نظر تقسیم کرد. به عنوان مثال اگر ۸ به دست آمد، بیانگر زیر دیپلم و اگر ۱۲ به دست آمد، بیانگر دیپلم خواهد بود و الی آخر (در بررسی متوسط سطح تحصیلات، خردسالاتی که هنوز به سن تحصیل نرسیده اند، لحاظ نمی شوند)

توضیح مورد ب) برای بررسی متوسط طول عمر خوبشوندان، یک دوره زمانی (یک سال یا بیشتر) را در نظر می گیریم. سن همه اقوام فوت شده در این دوره زمانی را در نظر گرفته، مجموع آن ها را حساب می کنیم و بر تعداد افراد فوت شده تقسیم می کنیم. متوسط طول عمر خوبشوندان به دست می آید مثلاً اگر در میان خوبشوندان ۲ نفر در طول یک سال به علل مختلف فوت کند و یکی از آن ها ۲۰ سال و دیگری ۷۴ سال سن داشته باشند، متوسط طول عمر آن ها ۴۷ خواهد بود چون $\frac{20+74}{2} = 47$ (هر چه دوره زمانی را طولانی تر بگیریم، بررسی دقیق تر خواهد بود)

مسئله ۸۶ کتاب درسی
 با مراجعه به سایت زیر آمار مربوط به کشور ایران را با گروه کشورهای مذکور در جدول بالا مقایسه کنید
<http://databank.worldbank.org>

به پاسخ (بر عهده دانش آموز)

فصل دوم فقر و توزیع فقر

موضوعات کلیدی فصل دوم

- **تفکر مطلق:** کسی است که به نیازهای ابتدایی زندگی مانند آب سالم، تغذیه، خدمات بهداشتی، آموزشی، پوشاک و سرپناه دسترسی نداشته باشد.
- با در نظر گرفتن دو شاخص درآمد سالانه و میزان نابرابری توزیع درآمد می توان تصویری از وسعت و اندازه فقر در هر کشور به دست آورد.
- برای سنجش وضعیت درآمد در جوامع چندین معیار متفاوت وجود دارد. یکی از این معیارهای ساده و مفید شاخص «دهک» هاست.

پرسش و پاسخ پاراگراف ۳۰۳

۱- معیارهای رفاه اجتماعی چیست؟

پاسخ: دستیابی به عدالت، کاهش انواع نابرابری‌ها مثل نابرابری در برخورداری از امکانات (آب سالم، بهداشت آموزش، امنیت، مسکن و...) کاهش فاصله دهک‌های درآمدی، نابود کردن فقر از معیارهای رفاه اجتماعی است.
 ۲- مهم‌ترین معیاری را که به وسیله آن می‌توان از سطح رفتار اجتماعی در جامعه آگاه شد، نام ببرید و در مورد آن توضیح دهید.

پاسخ: مهم‌ترین ملاک و معیار برای تعیین سطح رفتار اجتماعی یک جامعه، آگاهی یافتن از وضعیت توزیع درآمد در آن جامعه است، زیرا هر قدر فقر در جامعه‌ای کمتر و توزیع درآمدها مناسب‌تر باشد، رفاه مردم آن جامعه بیشتر خواهد بود.

۳- معیار خط فقر چیست و چه چیزی را در جامعه، مشخص می‌کند؟

پاسخ: در هر جامعه، افرادی که درآمد آن‌ها از سطح حداقل معیشتی معینی کمتر باشد، زیر خط فقر قرار دارند. معیار خط فقر در هر جامعه، مبین این است که چه تعدادی از افراد جامعه دارای درآمدی در سطح حداقل معاش و یا پایین‌تر از آن می‌باشد و چه تعدادی نیز درآمدهای بیشتر از این سطح می‌باشد. به عبارت دیگر معیار خط فقر وضعیت توزیع درآمد و سطح رفاه را در جامعه مشخص می‌کند.

۴- از چه معیاری برای سنجش وضعیت توزیع درآمد استفاده می‌شود؟ توضیح دهید.

پاسخ: یکی از معیارهای سنجش وضعیت توزیع درآمد، شاخص «دهک» است. برای محاسبه این شاخص مردم کشور را به ده گروه جمعیتی مساوی تقسیم می‌کنند. در طبقه‌بندی این ده گروه، سطح درآمد از کمترین به بیشترین مد نظر قرار می‌گیرد؛ به عبارت دیگر، گروه اول، که ۱۰ درصد اولیه جمعیت را تشکیل می‌دهد کمترین درصد درآمد ملی و ۱۰ درصد آخر بیشترین درصد درآمد ملی را دارند. آمارهای مربوط به سهم دهک‌ها در جامعه، چگونگی توزیع درآمد را نشان می‌دهد.

۵- مهم‌ترین ابزاری که با آن می‌توان با نابرابری توزیع درآمد مقابله کرد، کدام است؟

پاسخ: برقراری یک سامانه و نظام مناسب و کارآمد مالیاتی از مهم‌ترین ابزارهای رویارویی با نابرابری توزیع درآمد است.

۶- برنامه‌ریزان اقتصادی برای رسیدن به توسعه باید به چه عاملی توجه کنند؟ چرا؟

پاسخ: برنامه‌ریزان اقتصادی برای رسیدن به توسعه باید به انسان به عنوان مهم‌ترین عامل تولید توجه کنند و در جهت اصلاح توزیع درآمد بین افراد و تأمین اقتصادی - اجتماعی نیروی کار کوشش نمایند. چون هر گاه سرمایه‌گذاری در جهت آموزش و تأمین اقتصادی - اجتماعی نیروی انسانی، باعث افزایش بهره‌وری نیروی کار و بالارفتن درآمد ملی می‌شود و در شرایط توزیع ناعادلانه درآمد و وجود فقر گسترده، هر گونه برنامه‌ریزی برای رشد و توسعه اقتصادی، توفیقی به همراه نخواهد داشت.

پرسش و پاسخ متن فصل دوم

۱- منظور از فقر مطلق و فقر نسبی چیست؟

پاسخ فقر مطلق: فقر یا تهی‌دستی مطلق به معنای نداشتن حداقل معیشت است. در این رابطه فقیر معنای دسترسی نداشته باشد.

فقر نسبی: افرادی که در زمانی یا کشوری، فقیر به شمار نمی‌روند؛ چه بسا در زمانی دیگر و یا در کشوری دیگر فقیر باشند، این مفهوم «فقر نسبی» نامیده می‌شود. فقر نسبی منعکس‌کننده تفاوت در نیازهاست.

۲- معمولاً اندازه و وسعت فقر در هر کشوری به دو عامل بستگی دارد. این دو عامل چیست؟
 پاسخ: ۱) درآمد سرانه در آن کشور
 ۲) درجه نابرابری در توزیع درآمد

۳- برای مقایسه وضعیت توزیع درآمد بین کشورهای مختلف، با استفاده از شاخص دهک‌ها، چگونه عمل می‌شود؟
 پاسخ: برای این منظور می‌توان نسبت دهک دهم به دهک اول را محاسبه نمود. هر چه این نسبت بیشتر باشد توزیع درآمد در آن جامعه نامناسب‌تر است.

فعالیت ۱- ۶

در مناطقی که شما زندگی می‌کنید، یک خانواده با چه میزان درآمد می‌تواند نیازهای اساسی خود را برطرف کند؟ در این باره تحقیق کنید.
 پاسخ: (به عهده دانش آموز)

توضیح: در هر منطقه با توجه به هزینه‌های زندگی و امکانات، این عدد می‌تواند متفاوت باشد.

فعالیت ۲- ۶

در کشوری یا ده میلیون نفر جمعیت، درآمد ملی معادل ۵۰,۰۰۰ میلیارد ریال است. مطابق با درصدهای منقض شده در جدول ۱، سهم هر دهک را تعیین کنید.

ک پاسخ

میزان درآمد (میلیارد ریال)	درصد درآمد ملی	دهک (درصد جمعیت کشور)	جمعیت (میلیون نفر)
۲۰۰۰	۴ درصد	سهم دهک اول	۱
۲۵۰۰	۵ درصد	سهم دهک دوم	۱
۳۰۰۰	۶ درصد	سهم دهک سوم	۱
۳۵۰۰	۷ درصد	سهم دهک چهارم	۱
۴۵۰۰	۹ درصد	سهم دهک پنجم	۱
۴۵۰۰	۹ درصد	سهم دهک ششم	۱
۵۰۰۰	۱۰ درصد	سهم دهک هفتم	۱
۶۰۰۰	۱۲ درصد	سهم دهک هشتم	۱
۷۵۰۰	۱۵ درصد	سهم دهک نهم	۱
۱۱۵۰۰	۲۳ درصد	سهم دهک دهم	۱
۵۰,۰۰۰ (میلیارد ریال)	۱۰۰ درصد درآمد ملی	۱۰۰ درصد جمعیت کشور	۱۰ میلیون نفر

صفحه ۳۷ کتاب

تعمیرات

شما چه راهکارهایی را برای رفع فقر در جامعه پیشنهاد می‌کنید؟ در این مورد در کلاس گفت‌وگو کنید.

که پاسخ (به عهده دانش‌آموز)

توضیح به وجود آوردن یک سیستم مناسب و کارآمد مالیاتی مهم‌ترین عاملی است که می‌توان از آن به عنوان ابزاری در جهت توزیع مجدد و عادلانه درآمد و رفع فقر استفاده کرد.

در یک نظام مناسب و کارآمد مالیاتی:

الف) قوانین و ضوابط مالیاتی، صریح، ساده، روشن و بدون پیچیدگی می‌باشد.

ب) منابع درآمدی مشخص بوده و بنابراین فرار مالیاتی بسیار کم است.

ج) معافیت‌ها و بخشودگی‌های مالیاتی در طبقات پایین درآمدی وجود دارد.

د) در نظام مناسب مالیاتی، به منظور افزایش میزان سرمایه‌گذاری‌های تولیدی و صنعتی و تشویق سرمایه‌گذاری در این جهت معمولاً نرخ مالیاتی در سطح پایین اعمال می‌شود.

هـ) تخصص و تعهد کارکنان مالیاتی در ادارات و سازمان‌های مربوط اهمیت دارد.

و) در برآورد مالیات‌ها استفاده از نرخ تصاعدی مخصوصاً تصاعد طبقه‌ای معمول است. موارد فوق و عواملی نظیر آن چه بیان شد در به وجود آمدن یک نظام مناسب و کارآمد مالیاتی و در نتیجه کاهش فقر و توزیع عادلانه درآمد در جامعه موثر می‌باشد.

مدیریت کلان اقتصادی

بخش ۴

دولت و اقتصاد

فصل اول

سیاست‌های کلان اقتصادی

- اهداف اقتصادی دولت:

- ۱) اشتغال کامل (۲) ثبات قیمت‌ها (۳) رشد و پیشرفت اقتصادی (۴) بهبود توزیع ثروت و درآمد
- فعالیت‌های دولت در عرصه اقتصاد را می‌توان در دو محور عمده (۱) عرضه کالاها و خدمات (۲) وضع مقررات سیاست‌گذاری و حکمرانی بررسی کرد.
- سیاست اقتصادی دولت شامل (۱) سیاست‌های پولی و (۲) سیاست‌های مالی می‌باشد.
- سیاست‌های پولی دولت شامل (۱) کاهش حجم پول در گردش (سیاست پولی انقباضی) (۲) افزایش حجم پول در گردش (سیاست پولی انبساطی)

پیشکش و پاسخ پایانی فصل اول

۱- اهداف اقتصادی دولت را فهرست کنید.

که پاسخ (۱) اشتغال کامل (۲) ثبات قیمت‌ها (۳) رشد و پیشرفت اقتصادی (۴) بهبود توزیع ثروت و درآمد

۲- چرا دولت‌ها برای تثبیت قیمت‌ها تلاش می‌کنند؟

پاسخ: چون در وضعیت تورم، قیمت کالاها و خدمات به سرعت افزایش می‌یابد و اقتصاد کشور دچار اختلال می‌شود. به دلیل افزایش قیمت کالاها و خدمات افراد کم درآمد، جامعه برای تأمین کالاهای مورد نیاز خود با مشکلات جدی روبرو می‌شوند و در نتیجه، سطح رفاه عمومی کاهش می‌یابد. در این شرایط تلاش دولت برای این است که تا حد ممکن از افزایش قیمت‌ها جلوگیری کند.

۳- سیاست‌های تثبیت اقتصادی را نام ببرید و برای هر یک نمونه‌هایی ذکر کنید.

پاسخ: سیاست تثبیت اقتصادی به دو دسته سیاست‌های پولی و سیاست‌های مالی تقسیم می‌شود.

دستگاه سیاست‌های پولی: از طریق بانک مرکزی برای کنترل حجم پول و حفظ ارزش آن می‌باشد که یکی کاهش حجم پول در گردش می‌باشد، مثلاً در هنگام تورم، حجم پول در گردش را کاهش می‌دهد و دیگری افزایش حجم پول در گردش می‌باشد، مثلاً در هنگام رکود اقتصادی، برای تشویق تولیدکنندگان و ایجاد اشتغال حجم پول در گردش را افزایش می‌دهد.

سیاست‌های مالی: از دو ابزار درآمدها و مخارج دولت استفاده می‌شود و در هنگام تورم یا رکود بسته به شرایط این ابزار متفاوت عمل می‌کنند.

۴- نقش دولت را در رشد و توسعه اقتصادی به اختصار توضیح دهید.

پاسخ: دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی برای کشورهای در حال توسعه به گونه‌ای که باعث کاهش فاصله آن‌ها

با کشورهای توسعه یافته شود، هدف مهمی است. نقش دولت در اقتصاد این هدف مهم را تحت تأثیر قرار می‌دهد. ملاحظه کنید که دولت‌ها در حرکت جوامع پیشرفته به سمت توسعه تأثیر زیادی داشته‌اند. در اکثر کشورهای در حال توسعه امروزی نیز دولت‌ها با حدیث تمام برای رسیدن به رشد و توسعه بیش‌تر برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری می‌کنند.

۵- چرا مقابله با فقر یکی از هدف‌های مهم دولت‌هاست؟

پاسخ: چون از دیدگاه اقتصاددانان، رفع فقر و حمایت از اقشار کم درآمد، راهی برای گسترش توسعه اقتصادی و نیز حرکتی در جهت تسریع روند توسعه یافتگی جامعه است، زیرا فقر گسترده می‌تواند مائمی بر سر راه توسعه همه جانبه باشد.

۶- تأثیر چگونگی توزیع درآمد بر توسعه اقتصادی را تجزیه و تحلیل کنید.

پاسخ: از دیدگاه اقتصاددانان رفع فقر و حمایت از اقشار کم درآمد، راهی برای گسترش توسعه اقتصادی و افزایش سرعت روند توسعه یافتگی جامعه است، زیرا فقر گسترده می‌تواند مائمی بر سر راه پیشرفت همه جانبه کشور باشد. در این زمینه دولت‌ها با توجه به ضرورت مقابله با فقر، معمولاً به طراحی و اجرای سیاست‌هایی می‌پردازند که بتوانند ابعاد فقر را در جامعه محدود کند.

۱- دولت فعالیت‌های خود را در اقتصاد به چه صورت‌هایی انجام می‌دهد؟

پاسخ: به دو صورت (۱) عرضه کالاها و خدمات، (۲) وضع مقررات و سیاست‌گذاری در اقتصاد

۸- دولت چگونه از طریق وضع مقررات و سیاست‌گذاری می‌تواند در اقتصاد دخالت کند؟
پاسخ: دولت برای هدایت اقتصاد در مسیر مطلوب و مورد نظر خود و با هدف ایجاد نظم در عرضه فعالیت‌های اقتصادی و تأمین مصالح جامعه، مقررات اجرایی خود را وضع و سیاست‌هایی را طراحی و با اجرای قوانین و راهبردهای کلان کشور، حکمرانی می‌کند. همین لوایح قانونی را به مجلس شورای اسلامی ارائه می‌کند که پس از تصویب مجلس به عنوان قانون ابلاغ می‌شود مثل قانون مالیات، قانون گمرک، قانون بودجه و قانون برنامه پنج‌ساله.
 ۹- دولت چه وقت می‌تواند قوانینی درست و کارآمد در زمینه اقتصاد طراحی کند؟
پاسخ: هرگاه دولت نسبت به مسائل مختلف اقتصادی کشور شناخت کامل نداشته باشد می‌تواند قوانین کارآمد در زمینه اقتصاد طراحی کند.

۱۰- اهمیت اقتصاد مردمی و ترکیب بهینه دولت و بخش غیردولتی را در اقتصاد به اختصار شرح دهید.
پاسخ: در سال‌های اخیر در کشور ما توجه جدی سیاست‌گذاران به ضرورت اقتصاد مردمی و نقش آن در مشارکت بیشتر بخش‌های خصوصی و تعاونی و عمومی و افزایش توان و اقتدار آن‌ها جلب شده است. دولت ضروری شده است که با واگذاری بخش مهم از فعالیت‌های خود در عرصه اقتصاد به بخش‌های غیردولتی، که در چارچوب سیاست‌های اجرایی اصل ۴۴ قانون اساسی مطرح شده است و همین‌طور سپردن ۲۵٪ از اقتصاد کشور به بخش تعاونی، حضور مستقیم خود را در مدیریت و مالکیت اقتصاد کاهش بدهد و موجبات تقویت اقتصاد مردمی را فراهم سازد. این به معنای حرکت در مسیر دستیابی به ترکیب بهینه از حضور دولت و مشارکت بخش غیردولتی در اقتصاد کشور است.

پوشش و پاسخ عددی فصل اول

۱- منظور از ایجاد اشتغال کامل به عنوان یکی از اهداف اقتصادی دولت چیست و دولت برای تحقق این هدف چه می‌کند؟
پاسخ: اشتغال کامل به وضعیتی اطلاق می‌شود که در آن همه عوامل تولید امکان شرکت در فرآیند تولید را دارند و هیچ نهادی نخواستار به بلااستفاده یا غیرمولد نمانده باشد. البته وظیفه دولت در رفع مشکل بیکاری به معنای این نیست که به بیکاران کار دهد و مستقیماً در بدنه دولت اشتغال ایجاد کند، بلکه دولت می‌کوشد زمینه رونق اقتصادی را فراهم کند. در چنین حالتی فعالیت‌های تولید گسترش می‌یابد و تماثل تولیدکنندگان به استخدام نیروی کار جدید بیشتر می‌شود که این به معنای ایجاد فرصت‌های شغلی جدید و رسیدن به اشتغال کامل است.
 ۲- دولت چگونه و از چه طریقی اقدام به تولید و عرضه کالاها و خدمات می‌کند؟

پاسخ: برای این منظور دولت با تأسیس شرکت‌ها و موسسات مختلف که به نام شرکت‌های دولتی شناخته می‌شوند، اقدام به فعالیت می‌کند.

۳- چرا دولت خود عهده‌دار تولید و عرضه کالاها و خدمات می‌شود و اهداف دولت در این زمینه چیست؟
پاسخ: ۱) دولت ممکن است برای کسب درآمد، مستقیماً به تولید و عرضه کالا و خدمات اقدام نماید.

۲) چون در برخی زمینه‌ها، مردم یا بخش خصوصی حاضر به سرمایه‌گذاری نمی‌شوند (به دلیل عدم اطمینان از سودآوری و نیاز به سرمایه اولیه بسیار زیاد و ...)

۳) ممکن است در بعضی شرایط خاص دولت ناچار برخی موسسات تولیدی و تجاری را تحت پوشش بگیرد و عرضه تولید و عرضه کالاها و خدمات وارد شود مثل وضعیت پس از پیروزی انقلاب اسلامی که دولت اقدام به این کار کرد.

۱ دیدگاه مخالفان و موافقان دخالت دولت را در «عرصه کالاها و خدمات» شرح دهید

پاسخ: تقریباً همه اقتصاددانان در مورد اصل حضور دولت در اقتصاد اتفاق نظر دارند ولی در مورد اینکه دولت در چه مواردی، چقدر، تا چه زمانی و چگونه نقش داشته باشد، اختلاف نظر دارند. برخی اقتصاددانان به دولتی شدن اقتصاد به طور مطلق نظر دارند و به حضور بخش‌های سرمایه‌داری در اقتصاد خوشبین نیستند زیرا بخش خصوصی تجربه کافی در امور اقتصادی ندارد. برخی دیگر به خصوصی‌سازی تأکید دارند و چنین القا می‌کنند که حضور دولت هر چه کمتر، بهتر است. بخش خصوصی با مدیریت کارآمد می‌تواند این گونه فعالیت‌ها را اداره کند و سودآوری بیشتری را تأمین سازد.

۲- امروزه بسیاری از اقتصاددانان چه حدی برای دخالت دولت در عرصه اقتصاد قائل هستند؟

پاسخ: در حال حاضر، بسیاری از اقتصاددانان به دستگیری به ترکیبی بهینه از دولت و بخش غیردولتی (بخش خصوصی، بخش تعاونی، بخش غیرانتفاعی و خیریه، بخش‌های عمومی مثل شهرداری‌ها، قتل‌اند، در نتیجه اقتصاددانان در موقعیت‌های مختلف در تقسیم بهینه نقش‌ها، وظایف و تقسیم کار ملی بین دولت و دیگر بخش‌ها سعی دارند. به عنوان مثال در سال‌های اخیر دولت ملزم شده است که در چارچوب سیاست‌های اجرایی اصل ۴۴ قانون اساسی، بخش مهمی از فعالیت‌های اقتصادی خود را به بخش خصوصی واگذار کرده است.

۳- منظور از سیاست‌های پولی چیست و به چند شکل انجام می‌گیرد؟

پاسخ: به سیاست‌های دولت که از طریق بانک مرکزی برای کنترل حجم پول و حفظ ارزش آن انجام می‌کند سیاست‌های پولی می‌گویند و به دو شکل می‌باشد:

- الف) کاهش حجم پول در گردش (سیاست پولی انقباضی)
- ب) افزایش حجم پول در گردش (سیاست پولی انبساطی)

۴- هر کدام از سیاست‌های انقباضی و انبساطی پول در چه صورتی به وسیله دولت اعمال می‌گردد؟

پاسخ: اگر اقتصاد کشور دچار تورم باشد، دولت برای کاهش سطح قیمت‌ها و جلوگیری از تورم سیاست پولی انقباضی را اعمال می‌کند، اما وقتی اقتصاد کشور دچار رکود باشد و سطح اشتغال در جامعه پایین باشد، دولت برای خارج کردن اقتصاد از این حالت، از سیاست پولی انبساطی استفاده می‌کند.

۵- چگونه دولت به کمک سیاست‌های مالی، مدیریت کلان اقتصادی کشور را پیگیری می‌کند؟

پاسخ: دولت در اجرای وظایف خود بسته به سیاست‌های مالی را اجرا می‌کند که از مولفان براساسا و مخارج دولت تشکیل شده است. افزایش در مخارج دولت و کاهش در نرخ‌ها یا پایه‌های مالیاتی (سیاست مالی انقباضی) بهترین راه تحریک تقاضای عمومی است که در مواقع رکود می‌تواند رونق را به بازار برگرداند. سیاست مالی انقباضی (کاهش مخارج دولت و افزایش مالیات) هم در مواقع تورم یا کاهش تقاضای کل در اقتصاد موجب ثبات اقتصادی می‌شود.

فعالیت ۱-۱

۱- در مورد ضرورت تشکیل دولت در جامعه گفت و گو کنید.
 ۲- نقش اقتصادی دولت را در جوامع گذشته و امروز مقایسه کنید.
که پاسخ: ۱- می‌دانیم از زمانی که نخستین تمدن‌های بشری به وجود آمدند نیاز به نهادی که اداره امور جامعه را عهده‌دار باشد احساس می‌شده و این نهاد مشکل از افرادی بود که مردم آن‌ها را انتخاب می‌کردند و این که به وسیله سلاطین و پادشاهان و - انتصاب می‌شدند در زمان‌های بعد به تدریج دولت‌ها به وجود آمدند و با گذشت زمان و تغییر و تحولاتی که در جوامع به وجود آمد، اقتدار دولت وسیع‌تر شده و حال آن‌چه که تشکیل دولت را به عنوان امری لازم و ضروری معرفی می‌کند همان نیازی است که برای اداره امور جامعه و رفع مشکلات آن در مردم وجود دارد. راستی اگر دولت نباشد، جامعه چگونه اداره می‌شود؟ سیاست‌های اقتصادی، فرهنگ چگونه اجرا می‌شوند؟ سرمایه‌گذاری‌های زیربنایی را چه کسی انجام می‌دهد؟ کالاهای عمومی چگونه تولید می‌شوند؟ به نظر می‌رسد اگر دولت نباشد، جوابی برای این قبیل سوال‌ها نمی‌توان یافت.

۲- نقش اقتصادی دولت‌ها در زمان‌های گذشته در مقایسه با امروز بسیار کمرنگ و محدود به موارد خاص و حالت‌های استثنایی بوده است. دولت‌ها در گذشته، بیشتر حافظان نظم و امنیت و مدافع ملت‌ها در مقابل دشمنان داخلی و خارجی بودند و برای تأمین هزینه‌های مربوط به این فعالیت‌ها به جمع‌آوری مالیات اقدام می‌کردند. اما امروزه دولت‌ها در عرصه اقتصاد فعالیت بسیار گسترده‌ای دارند. دولت‌های امروزی علاوه بر حفظ نظم و امنیت و وظایفی نظیر هدایت جامعه در مسیر رشد و توسعه اقتصادی، ایجاد اشتغال، مقابله با تورم و حفظ ثبات اقتصادی و نظایر آن را نیز برعهده دارند.

فعالیت ۱-۲

صحنه ۱۶ کتاب درسی

در مورد علت‌های بیکاری در شهر یا منطقه محل زندگی خود تحقیق کنید.

که پاسخ: بیکاری در شهر یا منطقه محل زندگی هم می‌تواند به علت شرایط نامتعادل باشد که بر کل اقتصاد کشور حاکم است و هم می‌تواند جنبه منطقه‌ای داشته و به علت شرایط نامتعادل آن منطقه خاص باشد. در هر صورت عوامل مختلفی در ایجاد این مشکل (بیکاری) تأثیر می‌گذارند که هر دانش‌آموز می‌تواند با توجه به منطقه محل زندگی خود درباره آن تحقیق کند. پارهای از این عوامل عبارتند از:

- ۱) رشد جمعیت و عدم تناسب بین جمعیت و امکانات شغلی
- ۲) مهاجرت بی‌رویه از نقاط دیگر به داخل کشور یا داخل منطقه مورد نظر
- ۳) رکود اقتصادی حاکم بر اقتصاد کشور که باعث رکود فعالیت‌های اقتصادی شده و بیکاری را به همراه دارد.
- ۴) عدم سرمایه‌گذاری در امور زیربنایی، این نوع سرمایه‌گذاری، باعث رونق سرمایه‌گذاری‌های دیگر و رشد و توسعه بخش‌های صنعتی و کشاورزی و خدماتی شده و سطح اشتغال را بالا می‌برد. طبیعتاً نبوغ این نوع سرمایه‌گذاری‌ها با توجه به افزایش تقاضا برای کار، باعث ازدیاد بیکاری می‌شود.
- ۵) استفاده از روش‌های اتوماسیون در تولید
- ۶) عدم تعادل در اقتصاد
- ۷) بیکاری ناشی از عدم تناسب بین آموزش‌های نیروی انسانی و نیازهای شغلی جامعه.

صفحه ۴۶ کتاب درسی

فعالیت ۵-۱

در مورد شیوه‌های دیگر تکمیل جدول (روش‌های غیردولتی کردن) در کلاس بحث کنید.

که پاسخ (بر عهده دانش آموز)

می‌توان تمام حالت‌های مختلف را تجزیه و تحلیل کرد و پس از بررسی محیط آن سازمان و در نظر گرفتن ضعف و قوت و تهدید و فرصت و مزایا و معایب حالت‌های مختلف را پیش‌بینی کرد. روش دیگر این‌که ترکیب خصوصی و دولتی را در یک محیط کوچک اجرا کرد و معایب و مزایا را در نظر گرفت. بعد آن را به محیط واقعی انتقال داد. همچنین می‌توان واگذاری را آهسته انجام داد تا شرایط هر سال بررسی شود و با گذشته مقایسه گردد تا به بهترین حالت ممکن رسید.

صفحه ۴۷ کتاب درسی

فعالیت ۷-۱

یا مراجعه به سایت مجمع تشخیص مصلحت‌های کلی نظام را در حوزه اقتصاد تهیه کنید

که پاسخ (بر عهده دانش آموز)

فصل دوم بودجه و مالیه دولت

مهمترین نکات فصل دوم

- بودجه عبارت است از سند پیش‌بینی درآمد - مخارج و برنامه کار یک سال آینده
- هر گاه مخارج بودجه از درآمدهای آن بیشتر باشد، به اصطلاح با «کسری بودجه» روبه‌رو هستیم بودجه از زمان تهیه تا اجرا ۴ مرحله دارد (۱ تنظیم و پیشنهاد بودجه ۲ تصویب بودجه ۳ اجرای بودجه ۴ نظارت بر اجرای بودجه
- دولت درآمدهای خود را از طریق، بهای کالا و خدمات ارائه شده از سوی دولت، درآمد شرکت‌های دولتی و سرمایه‌گذاری، استقراض و مالیات وصول می‌کند.
- هزینه‌های دولت شامل هزینه‌های جاری و هزینه‌های سرمایه‌ای است که از محل درآمدهای وصول شده تأمین می‌گردند.
- به آن دسته از هزینه‌های دولتی که صرف احداث یا خرید کالاهایی می‌شود که با بقای اصل آن‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرند، هزینه‌های سرمایه‌ای دولت می‌گویند.

پرسش و پاسخ پایانی فصل دوم

۱- به نظر شما، بودجه و صورت حساب چه تفاوتی با هم دارند؟

که پاسخ صورت حساب از دفاتر و اسناد استخراج می‌گردد و به مخارج هزینه شده یا درآمدهای وصول شده مربوط می‌شود ولی بودجه یک سند پیش‌بینی درآمد - مخارج و یک برنامه کار برای آینده است ارقام صورت حساب دقیق است و اما ارقام بودجه به طور تقریبی و تخمینی تعیین می‌شوند و پس از یک سال تفاوت ارقام پیش‌بینی شده با مخارج واقعی مقایسه می‌گردد و درآمدهای واقعی وصول مشخص می‌شوند.

۲- چگونه می توان اهداف دولت را به وسیله بودجه ارزیابی کرد؟

پاسخ: با توجه به این که دستگاه های مالی در آمد محدودی دارند و هدف های متعددی برای مصرف این درآمدها وجود دارد، بودجه می تواند بیانگر ارزش نسبی اهداف تعیین شده باشد، بدین ترتیب سهم هر هدف در کل بودجه، نشان دهنده اهمیت آن از دید دولت است.

۳- چه تفاوتی بین لایحه بودجه و قانون بودجه هست؟

پاسخ: متن پیشنهادی بودجه را، که توسط سازمان مسئول امور بودجه تدوین و پس از تصویب هیئت دولت به مجلس تقدیم می شود، لایحه بودجه می نامند.

پس از تصویب رسیدن لایحه بودجه در مجلس شورای اسلامی این لایحه به قانون بودجه تبدیل می شود.

۴- نظارت بر اجرای بودجه به عهده کدام ارگان است و چگونه صورت می گیرد؟

پاسخ: در تمام کشورها حق نظارت بر اجرای بودجه برای مجلس نمایندگان شناخته شده است. معمولاً این وظیفه و ارائه سند تفریح بر عهده دیوان محاسبات است که اعضای آن را مجلس انتخاب می کند. در جمهوری اسلامی به موجب قانون اساسی، دیوان محاسبات مستقیماً زیر نظر مجلس شورای اسلامی است. این دیوان وظیفه دارد که به تمام حساب های وزارت خانه ها، موسسات، شرکت های دولتی و سایر دستگاه های رسیدگی کند که به گونه ای از بودجه کل کشور استفاده می کنند. تا هیچ هزینه ای از محل اعتبارات مصوب تجاوز نکند و هر جیبی در محل خود به مصرف برسد.

۵- ویژگی های مالیات غیر مستقیم را ذکر کنید.

پاسخ: پرداخت کننده نهایی آن مشخص و معین نیست و امکان انتقال بار مالیاتی بسیار زیاد است.

۶- تمام کسانی که یک کالا را مصرف می کنند، به نسبت مصرف خود و نه به نسبت درآمدشان، مالیات می پردازند.

۷- در مورد بار مالیاتی و پایه مالیاتی توضیح دهید.

پاسخ: گاهی اوقات مؤدی مالیات (تولیدکننده یا فروشنده)، پرداخت کننده اصلی و نهایی مالیات نیست و چه با «بار مالیاتی» را به دوش مصرف کننده یا فرد دیگری منتقل کند به طور مثال چون مسکن کالای ضروری است، اگر دولت برای مسکن استیجاری، مالیات وضع کند، بار مالیات به مستأجر منتقل می شود و به وی الصابت می کند.

آنچه را مالیات بر آن وضع می شود «پایه مالیاتی» می نامند، به طور مثال از پاره ای روایات بر می آید که حضرت علی علیه السلام در دوران زمامداری، افزون بر موارد نه گانه بر اسبها نیز زکات بست. در این صورت می گوئیم ایشان پایه مالیاتی زکات را افزایش داده اند.

۸- پرداخت های انتقالی چیست و چرا دولت آن ها را می پردازد؟

پاسخ: هزینه هایی است که دولت بلاعوض و به صورت همدند به منظور تأمین اجتماعی، ایجاد توازن اجتماعی، رفع نابرابری ها، حمایت از تولید یا گروه های خاص پرداخت می کند، برای مثال دولت پرداخت هایی را برای حمایت از تولیدکننده (یارانه تولید) و یا برای حمایت از نخبگان یا آسیب دیدگان ناشی از حوادث طبیعی انجام می دهد. پرداخت «روستاییان تحت پوشش طرح شهید رجایی و یارانه ای که دولت به منظور ثابت نگاه داشتن قیمت ها و عرضه کالاهای نسلی مثل نان، قند، شکر و روغن نباتی هم می پردازد مثال هایی از پرداخت انتقالی است.

۸- چرا عده‌ای معتقدند که سرمایه‌گذاری‌های اجتماعی مهم‌ترین سرمایه‌گذاری دولت است؟
پاسخ: زیرا سرمایه‌گذاری‌های اجتماعی باعث آموزش و تربیت نیروهای متخصص و متعهد می‌شود و باعث داشتن این نیروها، انجام سایر سرمایه‌گذاری‌ها و کسب استقلال اقتصادی فراهم خواهد شد. مانند سرمایه‌گذاری در آموزش و پرورش، آموزش عالی، امور فرهنگی و هنر

روش‌های پاسخ‌گویی فصل ۱۱

۱- بودجه را تعریف کنید.
پاسخ: مهم‌ترین و اساسی‌ترین سند در دستگاه مالی و اداری کشور است که پیش‌بینی درآمد - مخارج برنامه کار سال آینده را مشخص می‌کند.

۲- چرا بودجه مهم است؟
پاسخ: زیرا اهداف و برنامه‌های کشور در آن سال و مجوزهای قانونی دولت برای کسب درآمد و هزینه تعیین می‌کند و نظم مالی کشور را ممکن می‌سازد. همچنین گاهی با بررسی سهم و برنامه از کل بودجه اولویت و اهمیت امور را نسبت به هم می‌توان نشان داد. بودجه یکی از ابزارهای کنترلی مجلس بر دولت است.
 ۳- بودجه از آغاز تا انجام چه مراحل را طی می‌کند؟
 این مراحل را به ترتیب بنویسید.

پاسخ: ۱) تنظیم و پیشنهاد بودجه ۲) تصویب بودجه ۳) اجرای بودجه ۴) نظارت بر اجرای بودجه
 ۴- طبق قانون، چه نهادها یا سازمان‌هایی وظیفه تهیه، تدوین و تصویب بودجه را بر عهده دارند؟
پاسخ: بودجه سالانه کشور توسط دولت تهیه می‌شود. تدوین بودجه به عهده سازمان مشغول امور بودجه است. تصویب بودجه از وظایف مجلس شورای اسلامی است.

۵- ماده واحده و تبصره‌های لایحه بودجه شامل بر چه موضوعاتی است؟
پاسخ: ماده واحده رقم کل درآمدها و هزینه‌های یک سال را مشخص می‌کند و تبصره‌ها در بردارنده موارد و مقررات خاص مربوط به چگونگی کسب درآمد و صرف هزینه‌های پیش‌بینی شده در بودجه است.
 ۶- ضرورت وجود و وظیفه دیوان محاسبات را بیان کنید.

پاسخ: دیوان محاسبات وظیفه دارد که به کلیه حساب‌های وزارت‌خانه‌ها، موسسات، شرکت‌های دولتی و سایر دستگاه‌هایی که به نحوی از بودجه کل کشور استفاده می‌کنند، رسیدگی نماید تا هیچ هزینه‌ای از محل اعتبارات مصوب تجاوز نکند و هر وجهی در محل خود به مصرف برسد.
 ۷- خزانه‌داری چیست؟

پاسخ: خزانه‌داری به عنوان یکی از ارکان اساسی و بسیار مهم مالی کشور می‌باشد. کلیه دریافت‌های دولت از حساب‌های خزانه‌داری کل متمرکز می‌شود و همه پرداخت‌ها در حدود اعتبارات مصوب به موجب قانون انجام می‌گیرد.
 ۸- منابع درآمدی دولت را نام ببرید.

پاسخ: ۱) بهای کالا و خدمات ارائه شده از سوی دولت ۲) درآمد شرکت‌های دولتی و سرمایه‌گذاری ۳) استقراض ۴) مالیات‌ها

۹- مالیات را تعریف کنید.

پاسخ: مالیات قسمتی از دارایی یا درآمد افراد است که توسط دولت به موجب قانون از افراد جامعه دریافت می‌شود تا وسیله پرداخت هزینه‌های عمومی باشد. یا در جهت اعمال سیاست‌های مالی کشور باشد.

۱۰- دلایل دولت از دریافت مالیات چیست؟

پاسخ: ۱) کسب درآمد (بهای کالاها و خدمات عمومی) ۲) رفع نابرابری بین افراد پردرآمد و کم درآمد.

۱۱- منظور از مالیات مستقیم چیست؟ مثال بزنید.

پاسخ: مالیاتی که به طور مستقیم از مؤدیان مالیات دریافت می‌شود. در این نوع مالیات، دولت می‌تواند افراد

پردرآمد یا افراد ثروتمند و افراد فقیر را از هم جدا کند و فقط از گروه‌های خاصی مالیات بگیرد. مثل مالیات بر

حقوق - مالیات بر ثروت - مالیات بر ارب

۱۲- ویژگی‌های مالیات مستقیم را ذکر کنید.

پاسخ: الف) پرداخت کننده آن مشخص است و می‌داند که چقدر مالیات می‌پردازد.

ب) این نوع مالیات به نسبت درآمد و دارایی افراد وصول می‌شود.

۱۳- مالیات غیرمستقیم چیست و چگونه وصول می‌شود؟

پاسخ: مالیات‌هایی که تحقق آن به رفتار یا فعالیت اقتصادی (مانند واردات یا خرید) بستگی دارد. مالیات

غیرمستقیم می‌گویند. که پرداخت کننده ضمن پرداخت وجه برای خرید کالای مورد نیاز خود، مقداری هم

مالیات می‌پردازد.

۱۴- مالیات غیرمستقیم شامل چه مواردی می‌باشد؟

پاسخ: الف) مالیات بر نقل و انتقالات دارایی ب) حقوق و عوارض گمرکی ج) عوارض د) مالیات بر فروش

۱۵- انواع نرخ‌های مالیاتی را بنویسید.

پاسخ: ۱) نرخ ثابت ۲) نرخ تصاعدی

۱۶- نرخ ثابت مالیاتی را با نرخ تصاعدی مقایسه کنید.

پاسخ: در نرخ ثابت مالیاتی، میزان مالیات پرداختی افراد متناسب با تغییر در نرخ درآمد یا دارایی آن‌ها کم

بازید می‌شود. به عبارت دیگر نرخ مالیات در مقادیر مختلف درآمد و دارایی، ثابت است و تغییری نمی‌کند.

۱۷- در مقایسه نرخ ثابت و تصاعدی مالیات، کدام یک در تعدیل درآمد و ثروت جامعه موثر می‌باشد؟ چرا؟

پاسخ: نرخ تصاعدی. چون در اعمال این نرخ، افراد با درآمدهای بیشتر با نرخ بیشتر و افراد با درآمدهای

کمتر با نرخ کمتر، مالیات می‌پردازند ولی در نرخ ثابت چنین نیست.

۱۸- با استفاده از جدول مالیاتی زیر، میزان مالیات پرداختی دو نفر را که اولی ماهیانه ۶۹۰,۰۰۰ ریال و دومی

ماهیانه ۷۲۰,۰۰۰ ریال درآمد دارد، حساب کنید.

درآمدهای تا ۴۰۰,۰۰۰ ریال با نرخ ۵ درصد

درآمدهای تا ۷۰۰,۰۰۰ ریال با نرخ ۸ درصد

درآمدهای بیش‌تر ۷۰۰,۰۰۰ ریال با نرخ ۱۰ درصد

$$۱۰۰۰۰۰ \times \frac{۸}{۱۰۰} = ۵۵,۲۰۰ \text{ ریال}$$

میزان مالیات اولی

که پاسخ

$$۱۰۰۰۰۰ \times \frac{۱۰}{۱۰۰} = ۷۲,۰۰۰ \text{ ریال}$$

میزان مالیات دومی

۱۹- انواع مالیات را نام ببرید.

که پاسخ الف) مالیات بر درآمد (مالیات مستقیم) ب) مالیات بر دارایی (مالیات مستقیم)

ج) مالیات بر نقل و انتقال دارایی (غیرمستقیم) د) حقوق و عوارض گمرکی (غیرمستقیم)

هـ) عوارض (غیرمستقیم) و) مالیات بر فروش (غیرمستقیم)

۲۰- مالیات بر نقل و انتقال دارایی و مالیات بر اربث چه زمانی وصول می‌شود؟

که پاسخ مالیات بر نقل و انتقال دارایی در هنگام انجام معاملات وصول می‌شود.

مالیاتی که بر نقل و انتقال دارایی افراد (پس از مرگ آن‌ها) به وراثت تعلق می‌گیرد که مالیات بر اربث نام دارد.

۲۱- حقوق و عوارض گمرکی چه نوع مالیاتی است؟ تعریف کنید.

که پاسخ این نوع مالیات به کالاهای صادر یا وارد شده تعلق می‌گیرد و در واقع مالیات بر تجارت خارجی است.

که علاوه بر ایجاد منبع درآمد برای دولت، می‌تواند یکی از ابزارهای سیاست‌گذاری تجاری به منظور کنترل

صنایع و کاهش واردات نیز باشد.

۲۲- انواع هزینه‌های دولت را نام ببرید.

که پاسخ هزینه‌های جاری یا عادی (۲) هزینه‌های سرمایه‌ای

۲۳- هزینه‌های جاری یا عادی دولت را تعریف کنید.

که پاسخ هزینه‌هایی هستند که به طور دائم وجود دارند و متناسب با سیاست‌های دولت تغییر می‌کند.

۲۴- انواع هزینه‌های جاری دولت را نام ببرید و در مورد هر یک توضیح دهید و مثال بزنید.

که پاسخ ۱) هزینه‌های کارکنان این هزینه‌ها شامل حقوق و مزایای تمام کارکنان و کارمندان اداری دولتی

و سایر سازمان‌های کشوری و لشگری است. مثل نظامیان، قضات، معلمان و ...

۲) هزینه‌های اداری هزینه‌هایی هستند که برای چرخش کار جاری ادارات و نهادها صرف می‌شوند مثل

هزینه‌های حمل و نقل، اجاره آب و برق و گاز و تلفن و ملزومات اداری مثل کاغذ و قلم و ...

۳) پرداخت‌های انتقالی هزینه‌هایی هستند که دولت بلاعوض و به صورت هدفمند به منظور تأمین اجتماعی، ایجاد

افتادگی، یارانه نان و قند و شکر و روغن، پرداخت به روستائیان تحت پوشش، کمک به آسیب‌دیدگان حوادث طبیعی

۲۵- یارانه جزء کدام یک از هزینه‌های دولت است؟

که پاسخ جزء هزینه‌های جاری و از نوع پرداخت‌های انتقالی است.

۲۶- هزینه‌های سرمایه‌ای یا عمرانی را تعریف کنید. مثال بزنید.

که پاسخ به آن دسته از هزینه‌های دولتی که صرف احداث بنا یا خرید کالاهایی می‌شود که با بقای اصل آن‌ها

مورد استفاده قرار می‌گیرند، هزینه‌های سرمایه‌ای دولت می‌گویند. مثل ساختن سد - جاده - مدرسه و

بیمارستان - کارخانه پتروشیمی و فولاد و ...

۲۷- انواع هزینه‌های سرمایه‌ای را نام برده و در مورد هر یک از بااختصار توضیح دهید.

- ۱) **پاسخ:** سرمایه‌گذاری‌های مولد: این گونه سرمایه‌گذاری‌های دولتی باعث ایجاد و استقرار کارخانه‌ها و صنایعی می‌شود که خدمات و کالاهای نهایی مورد نیاز مردم را تولید می‌کنند. مانند کارخانجات نساجی خودروسازی، تراکتورسازی و مواد غذایی
- ۲) **سرمایه‌گذاری‌های زیربنایی:** این نوع سرمایه‌گذاری‌ها اگر چه مستقیماً به تولید کالاها و خدمات نمی‌انجامد ولی باعث تقویت بنیه اقتصادی کشور می‌شود و برای به ثمر رسیدن سایر فعالیت‌های اقتصادی بسیار ضروری است. مثل راه‌سازی - سدسازی، ساخت نیروگاه و ...
- ۳) **سرمایه‌گذاری‌های اجتماعی:** این نوع سرمایه‌گذاری‌ها نیز مانند سرمایه‌گذاری‌های زیربنایی مستقیماً به تولید کالا منجر نمی‌شوند، بلکه زمینه لازم را برای تولید سایر کالاها فراهم می‌سازند. مثل سرمایه‌گذاری در آموزش و پرورش، آموزش عالی، امور فرهنگی و هنر.

فعالیت ۱- P

صفحه ۹۹ کتاب درسی

اگر یک خانواده، سازمان یا کشور بودجه نداشته باشد، با چه مشکلاتی مواجه می‌شود؟

پاسخ: برای اداره خانواده، سازمان یا کشور مخارج و هزینه‌هایی وجود دارد، که میزان این مخارج در وضعیت‌های مختلف متفاوت است. همچنین درآمدهایی نیز وجود دارد که پیش‌بینی این درآمدها و هزینه‌ها جهت نوام بسیار موثر است. به عبارتی با این پیش‌بینی می‌توان متوجه شد که ما در آینده چه وضعیتی خواهیم داشت. همچنین وجود بودجه، الزاماتی ایجاد می‌کند تا دخل و خرج را با یکدیگر متناسب کنیم تا در آینده با مشکل روبه‌رو نشویم.

فعالیت ۲- P

صفحه ۱۰۰ کتاب درسی

قانون بودجه سال جاری را از سایت سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور یا مجلس به دست آورید و گزارشی از برخی بندها و تبصره‌ها تهیه کنید.

پاسخ: (به عهده دانش‌آموز)

فعالیت ۳- P

صفحه ۱۰۱ کتاب درسی

تعیین کنید کدام سازمان‌های توسعه‌ای درآمدهای خود را به خزانه‌داری کل واریز نمی‌کنند.

پاسخ: (به عهده دانش‌آموز)

فعالیت ۴- P

صفحه ۱۰۲ کتاب درسی

اگر در میان بستگان شما به تازگی کسی معامله‌ای انجام داده (خانه یا خودرو)، بررسی کنید که چه مقدار مالیات بر نقل و انتقال دارایی پرداخته است؟

پاسخ: (به عهده دانش‌آموز)

فعالیت ۵-۸

صفحه ۶۰۴ کتاب دهم

محاسبه مالیات با کدام نرخ، عدالت مالیاتی بیشتری را ممکن سازد؟ در این مورد در کلاس گفت و گو کنید.
 نکته پاسخ: (به عهده دانش آموز)

توضیح: به نظر می رسد مالیات با نرخ تصاعدی بهتر باشد، زیرا به این وسیله از افرادی که درآمد و ثروت بیشتری دارند نسبت به افراد کم درآمد مالیات بیشتری دریافت می شود، به عبارتی با دریافت مالیات با نرخ تصاعدی، درآمد و ثروت افراد جامعه تا حدودی میسر می شود. البته به نظر می رسد دریافت مالیات به صورت تصاعدی طبقه های باز بهتر باشد تا با افزایش درآمد یا ثوابی، مالیات از سطوح طبقه بندی شده دریافت گردد.

فعالیت ۵-۷

صفحه ۶۰۸ کتاب دهم

آثار اقتصادی، هزینه های صرف شده در آموزش نیروی انسانی (مثلاً برای یک پزشک) کدام است؟
 الف: برای فرد ب: برای جامعه

نکته پاسخ: الف) بعضی از آثار این نوع هزینه ها برای فرد عبارت است از:

- ۱) سلامت جسمی و روانی فرد
 - ۲) به وجود آمدن امکان فعالیت اقتصادی یا کار برای فرد
 - ۳) به وجود آمدن امکان تأمین معیشت برای فرد و خانواده
 - ۴) استقلال مالی فرد
- ب) بعضی از آثار این نوع هزینه ها برای جامعه عبارت است از:
- ۱) افزایش سطح بهداشت در جامعه و کاهش مرگ و میرهای ناشی از بیماری ها
 - ۲) پرورش انسان های سالم و کارآمد در جامعه
 - ۳) بالا رفتن قدرت تولید جامعه و در نتیجه رشد و توسعه اقتصادی کشور
 - ۴) کمک به استقلال کشور و عدم وابستگی آن به قدرت های سلطه گر جهانی

بخش ۵

اقتصاد جهان و ایران

فصل اول

مهمترین نکات فصل اول

- از جمله عواملی که مانع رشد و توسعه تجارت بین الملل به شکل امروزی می شد:

 - ۱) موانع قانونی، نامنی و ضعف دولت ها
 - ۲) هزینه های تجارت در گذشته

- برخی از عواملی که موجب روی آوردن ملت ها به تجارت بین الملل می شود:

 - ۱) یکسان نبودن منابع و عوامل تولید
 - ۲) یکسان نبودن کشورها از نظر دسترسی به فن آوری
 - ۳) وضعیت اقلیمی متفاوت

- مزیت نسبی: بر اساس مزیت نسبی، هر منطقه یا کشور باید کالایی را تولید کند که هزینه تولید آن در مقایسه با سایر نقاط و کشورهای دیگر کم تر باشد.
- کالاهای و خدماتی را که تولید آن ها بدون توجه به میزان سود، هزینه و بازار و ... انجام می شود، محصولات راهبردی می نامند مثل دارو و غذا، انرژی هسته ای

صنایع نوزاد و صنایع گلخانه‌ای به صنایعی گفته می‌شود که با حمایت دولت و مردم در مسیر کسب مزیت اقتصادی است.
نمونه‌های اقتصادی دو دسته‌اند: (۱) تحریم تجاری (۲) تحریم مالی

۱- به نظر شما چرا کشورها به تجارت بین‌الملل روی می‌آورند.

۱- پاسخ: شرایط و امکانات طبیعی یا فن‌آوری موجود در هر کشور سبب می‌شود که ساکنان آن کشور به تولید کالاهای خاص بپردازند. برای مثال: اثر و فرش در اغلب کشورهای دنیا و اناناس در ایران تولید نمی‌شود یا پیازی از واکسن‌ها در کشورهای همسایه ما هنوز امکان تولید ندارد. در عین حال مردم هر کشور نیازهای گوناگونی دارند که اغلب امکانات داخلی برای رفع آن‌ها کافی نیستند. از این رو، کشورهای مختلف باید از طریق تجارت بین‌الملل، نیازهای متقابل یکدیگر را برطرف کنند.

۲- محصولات‌هایی را ذکر کنید که در گذشته مانع رشد و توسعه تجارت بین‌الملل می‌شد.

۱- پاسخ: (۱) موانع قانونی، نامسی و ضعف دولت‌ها در گذشته، نامسی و ضعف دولت‌ها در حاکمیت بر سرزمین خود مانع می‌شد که افراد یا خاطری مطمئن به تجارت بپردازند. مثلاً برای جابه‌جایی کالا از شهری به شهری دیگر یا خطر حمله دزدان و راهزنان مواجه می‌شدند.

(۲) هزینه‌های تجارت: در گذشته نبود وسایل حمل و نقل و راه‌های مناسب هزینه‌های تجارت را به شدت افزایش می‌داد. به طوری که به ناچار حمل و نقل کالاها فقط در فواصل کوتاه و نزدیک انجام می‌شد.

۲- عواملی که انگیزه تجارت بین‌الملل را در افراد ایجاد می‌کند یا آن را از بین می‌برد. بر شریعت

۱- پاسخ: (۱) یکسان نبودن منابع و عوامل تولید (۲) یکسان نبودن کشورها از نظر دسترسی به فن‌آوری (۳) وضعیت اقلیمی متفاوت. که در اقتصاد، همه عوامل فوق تحت یک عنوان به نام مزیت نسبی مطرح می‌گردند.

۱- مزیت مطلق و مزیت نسبی چیست؟

۱- پاسخ: مزیت مطلق: هر گاه تولید محصولی در یک کشور نسبت به کشور دیگر مقرون به صرفه‌تر باشد، به عبارت دیگر مزیت اقتصادی داشته باشد، در این صورت می‌گوییم کشور اول نسبت به کشور دیگر در تولید آن محصول مزیت مطلق دارد. مثلاً کشور ایران در زمینه تولید محصولات کشاورزی نسبت به کشور کوبا مزیت مطلق دارد، به عبارتی در شرایط یکسان (سرمایه، دانش فنی - نیروی کار) ایران محصول بیشتری نسبت به کشور کوبا برداشت می‌کند.

مزیت نسبی: مزیت نسبی یا برتری نسبی اصلی است که بر اساس آن هر منطقه یا کشور باید کالایی را تولید کند که هزینه تولید آن در مقایسه با سایر نقاط کمتر باشد. رعایت اصل مزیت نسبی به وسیله کشورها باعث می‌شود نوعی تقسیم کار و تخصص در تولید کالاها به وجود می‌آید. یعنی هر کشور به تولید کالاهایی می‌پردازد که دارای مزیت نسبی در مقایسه با کشورهای دیگر است. آن‌گاه به نفع کشورها است که کالاهای تولیدشده خود را با یکدیگر مبادله کنند، بنابراین رعایت اصل مزیت نسبی باعث افزایش تجارت بین‌الملل می‌شود.

۵- وضعیت اقلیمی چگونه بر تجارت بین الملل تأثیر می‌گذارد؟

پاسخ: تنوع آب و هوایی و وضعیت طبیعی متفاوت در سرزمین‌های مختلف، باعث می‌شود که هر سرزمین، زمینه تولید محصولات خاصی را داشته باشد؛ برای مثال، خشکبار در وضعیت آب و هوایی برخی نقاط تولید میوه‌های استوایی در موقعیت آب و هوایی کشورهای استوایی به عمل می‌آید.

۶- مصرف‌کنندگان از تجارت بین‌الملل چه سودی می‌برند؟

پاسخ الف) واردات کالاهای خارجی به مصرف‌کنندگان امکان می‌دهد که از کالاهای همگام و ارزان‌تر استفاده کنند؛ زیرا کالاهای خارجی در صورتی وارد کشور می‌شوند که از کالاهای مشابه داخلی ارزان‌تر و مرغوب‌تر باشند یا مشابه آن‌ها در داخل تولید نشود.

ب) صادرات کالا به خارج سبب می‌شود که مصرف‌کنندگان، ارز لازم برای پرداخت بهای کالاهای ضروری وارداتی را به دست آورند.

۷- انواع سیاست‌های تجاری را نام ببرید؛ در چه مواردی از آنها باید بهره‌جست؟

پاسخ ۱) حمایت از تولید کنندگان داخلی (۲) کاهش وابستگی خود به کشورهای دیگر و کالاهای وارداتی (۳) صنایع صادرات‌محور داخلی به نفوذ به بازارهای جهانی (۴) تشویق سرمایه‌گذاران خارجی به سرمایه‌گذاری در داخل معمولاً کالاهای و صنایع راهبردی (مثل صنایع دفاعی، انرژی و گندم) و صنایع نوزاد (مثل برخی صنایع نوین) که در ابتدای عمر خود هستند و توان رقابت با صنایع خارجی را ندارند در همه کشورهای دنیا مشمول حمایت می‌شوند.

۸- تحریم اقتصادی چیست و چگونه بر اقتصاد کشور تأثیر می‌گذارد؟

پاسخ: یکی از ابزارهای رقابت و با جنگ اقتصادی «تحریم اقتصادی» است. کشورهای زورگو با اهداف اقتصادی (کسب منافع بیشتر، سیاسی (براندازی یا اعمال فشار) و یا حتی به عنوان ابزار مکمل جنگ نظامی از تحریم اقتصادی استفاده می‌کنند. تحریم اقتصادی، موجب افزایش هزینه مبادله و سختی صادرات و واردات می‌شود. به گونه‌ای که کشور تحریم‌شونده مجبور می‌شود کالای مورد نیاز خود را با قیمتی گران‌تر و از بازار سیاه تهیه کند.

پرسش و پاسخ متن فصل اول

۱- نمونه‌هایی از موارد مطرح شده در اقتصاد بین‌الملل را بنویسید.

پاسخ: صادرات و واردات کالاها و خدمات - سرمایه‌گذاری خارجی یا حرکت سرمایه (فرار سرمایه)، برقراری روابط تجاری با ملت‌های دیگر، تشکیل اتحادیه‌های اقتصادی و مالی و یا کشورهای همسایه و اجراء موافقت‌نامه‌های همکاری اقتصادی.

۲- امروزه چه عواملی باعث کاهش هزینه‌های تجارت بین‌المللی شده است به برخی از آن‌ها اشاره کنید.

پاسخ ۱) پیشرفت دانش فنی (۲) وجود امنیت نسبی در سرزمین‌ها (۳) راه‌های مناسب (۴) مقررات موثر قبول بین‌المللی

۱. ناجر یا بازرگان کیست؟ تعریف کنید.

پاسخ: ناجر یا بازرگان و یا کسانی که امروزه به آن‌ها هیئت‌ارباب بین‌المللی نیز گفته می‌شود، می‌توانند با تداوم از بازارهای کشورهای دیگر و نیازها و علایق مصرف‌کنندگان خارجی به تولیدکنندگان داخلی و افزایش رونق اقتصادی کشور کمک شایانی بکنند.

۲. اثر اصل مزیت‌های مطلق و نسبی رعایت نشود، چه آسیبی وارد می‌شود؟

پاسخ: تولید صنایع و سرمایه‌ها در فضای تولید اسراف و تبذیر می‌شود. **نتیجه:** با تولید محصولات کمتر و بی‌کیفیت، رفاه جوامع کاهش می‌یابد.

۳. تک محصولی شدن خانواده یعنی چه؟

پاسخ: مزیت مطلق و مزیت نسبی علاوه بر کشورها و جوامع، شامل خانواده نیز می‌شود. به همین دلیل لقب خوارها تک محصول هستند. به عنوان مثال یکی قصاب و دیگری خیاط ... هیچ خانواری نمی‌تواند مستقل و خودکفا از اجتماع باشد.

۴. تولیدکنندگان از تجارت بین‌الملل چه منافعی دارد؟

پاسخ: **نقطه:** ادامه کار بسیاری از تولیدکنندگان به وارد کردن ماشین آلات و لوازم بدکی یا مواد اولیه از بیرون کشورها بستگی دارد.

با بازارهای داخلی محدود است؛ به همین دلیل، تولیدکنندگان از طریق صادرات می‌توانند به بازارهای وسیع‌تری دسترسی پیدا کنند و کالاهای اضافی خود را به قیمت مناسب و وضعیت بهتر به فروش رسانند. **ب:** در نتیجه تجارت بین‌الملل، کالاهای خارجی وارد کشورها می‌شود و اگر این امر هدفمند و با مدیریت صحیح انجام شود تولیدکنندگان داخلی به منظور رقابت با تولیدکنندگان خارجی به تلاش بیشتر برای تولید بهتر و گرانتر وادار می‌شوند.

۵. نقش مبادلات بین‌المللی در بازارهای کار و سرمایه را بیان کنید.

پاسخ: روابط اقتصادی بین کشورها فقط به تجارت بین‌الملل (مبادله کالا و خدمات) محدود نمی‌شود بلکه به مهاجرت نیروی کار و حرکت سرمایه (جابه‌جایی عوامل تولید) از نقطه‌ای به نقطه دیگر که وضع بهتری دارد، نیز اطلاق می‌شود. مثل وجود کارگران خارجی در ایران و برعکس.

۶. محصولات راهبردی چیست؟

پاسخ: اقتصاددانان به اهمیت خودکفایی در بعضی از تولیدات داخلی و عدم وابستگی برای تأمین آن‌ها از خارج تأکید می‌کنند. این کالاها و خدمات را که تولید آن‌ها بدون توجه به میزان سود، هزینه و بازار - انجام می‌شود «محصولات راهبردی» می‌نامند. مثل دارو، غذا، نفت، انرژی هسته‌ای، صنایع نظامی و دفاعی.

۱. اعیان و خلق مزیت اقتصادی چگونه صورت می‌گیرد؟

پاسخ: محیط جغرافیایی و طبیعت، مزیت‌های اقتصادی را در اختیار هر کشور می‌گذارد. اما نباید به این

مزیت‌ها بسنده کند.

اعیان مزیت‌های بالقوه (مانند محصولات کشاورزی جدید و پرمحصول) و خلق مزیت‌های اقتصادی جدید (در عرصه خدمات و علم و فن‌آوری و فرهنگی) می‌تواند کشور را از مسیر عقب‌ماندگی قبلی برهاند. کشورهای موفق پیوسته در حال انتقال از مزیت‌هایی با ارزش افزوده کمتر به مزیت‌هایی با ارزش افزوده بیشتر هستند.

۱۰- صنایع نوزاد و صنایع گلخانه‌ای چه صنایعی هستند؟

پاسخ: صنایع نوزاد و صنایع گلخانه‌ای به صنایعی گفته می‌شود که با حمایت دولت و مردم در مسیر کسب مزیت اقتصادی است. مثل محصولات تولید داخل که با حمایت دولت با مصرف کنندگان از آن (مردم) ملی می‌تواند مزیت به دست آورد.

۱۱- تولید فراملیتی و چند ملیتی چیست؟

پاسخ: اگر تولیدات یک کشور در کشور دیگری انجام شود (به علی مثلآ بازار بهتر یا نیروی انسانی یا مواد اولیه ارزان تر)، به این تولیدات فراملیتی می‌گویند. (مانند تولید پوشاک مارکدار انگلیسی در سنگاپور). تولیدات چند ملیتی، فرایند تولید یک محصول در چند کشور اتفاق می‌افتد.

۱۲- شکنندگی و آسیب پذیری اقتصادی چه وقت اتفاق می‌افتد؟

پاسخ: اقتصاد تک محصولی، اقتصادی شکننده و آسیب پذیر است. زیرا اقتصاد تک محصولی در برابر بحرانی امکان ناب‌آوری و انعطاف پذیری مقابل نكانه‌ها، مشکلات و تحریم‌ها را ندارد. کشور تک محصولی و یا تک زنجیره کامل خلق ارزش، همیشه در رقابت و جنگ اقتصادی محکوم به شکست است.

مثلاً کشورهایی که فقط به درآمدهای فروش نفتی متکی هستند، در رکود بازار نفت آسیب بسیار زیادی می‌بینند.

۱۳- انواع تحریم‌های اقتصادی را نام ببرید و توضیح دهید کدام یک تأثیر پذیری بیشتری دارند؟

پاسخ: تحریم‌های اقتصادی دو دسته‌اند:

۱) **تحریم تجاری** (مانع ترافی در مقابل صادرات و واردات کالا، خدمات و عوامل تولید مثل سرمایه)

۲) **تحریم مالی** (مانع ترافی در مقابل مبادلات مالی، بانک‌ها، بیمه‌ها)

در گذشته تحریم تجاری بیش از تحریم‌های مالی رایج بود و آسیب می‌زد ولی در حال حاضر، جهانی تر اقتصاد باعث شده، روز به روز از تأثیرگذاری دسته اول تحریم‌ها کاسته شود. در مقابل شبکه گسترده و یکپارچه پولی و مالی که بعد از جنگ جهانی دوم برپا شده، موجب شد کشورهای تحریم کننده از فناوری‌های جدید ارتباطی و اطلاعاتی و مالی و بین‌المللی استفاده کرده و تحریم‌های بانکی و بیمه‌ای اعمال کنند.

۱۴- اتحادیه‌های اقتصادی و سازمان‌های بین‌المللی چگونه شکل گرفتند؟

پاسخ: برخی از کشورها، روابط تجاری و اقتصادی بیشتر از دیگران برقرار می‌کنند و با تشکیل اتحادیه‌های اقتصادی یا بلوک‌های تجاری، سعی در افزایش مبادلات تجاری بین خود و اعضای آن اتحادیه و کاهش موانع تجاری دارند. بازرگانی منطقه‌ای که امروزه در بسیاری از مناطق جهان صورت می‌گیرد، بر اساس همین قاعده است.

فعالیت ۱-۱

صفحه ۱۱۶ کتاب دهم

فهرستی از کالاهایی را تهیه کنید که امروزه توسط شما مصرف می‌شود ولی در زمان پدر بزرگ و مادر بزرگ شما به دلیل نبود تجارت بین‌المللی مصرف نمی‌شد.

پاسخ: فریزر - ماشین ظرفشویی - ماشین لباسشویی - آبگرمکن گازی و برخی لوازم برقی، خوراکی مانند سویا - انبه

فعالیت ۲-۱

صفحه ۱۱۶ کتاب درسی

در زمینه آموزش بازرگانی در دانشگاه‌های کشور چه رشته‌هایی وجود دارد؟ در این باره تحقیق کنید.
پاسخ: رشته‌هایی مثل مدیریت بازرگانی، اقتصاد، اقتصاد بین‌الملل، اقتصاد کشاورزی و حقوق بازرگانی که در سطح کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا وجود دارد. (تحقیق بیشتر به عهده دانش‌آموز)

فعالیت ۳-۱

صفحه ۱۱۷ کتاب درسی

برافروش و بسته ایران به خارج صادر می‌شود؟ در این زمینه تحقیق کنید.
پاسخ: ایران به علت داشتن مزیت نسبی در تولید فرش و بسته امکان صدور آن‌ها را دارد. به عبارت دیگر هزینه تولید فرش و بسته در ایران نسبت به هزینه تولید همین کالا در خارج کمتر است. بنابراین ایران می‌تواند این نوع کالاها را به مقدار نسبتاً زیاد و با کیفیت بهتر تولید کند و به کشورهای دیگر صادر کند. از طرف دیگر کشورهای که فرش و بسته ایران را می‌خرند از این خرید راضی هستند، چون برای آن‌ها امکان تولید این کالاها با صرف هزینه کمتر و کیفیت برتر (نسبت به ایران) وجود ندارد. کیفیت بهتر فرش و بسته ایران و عواملی که باعث می‌شود هزینه تمام شده فرش و بسته در ایران کمتر از کشورهای واردکننده باشد. عبارتند از:
۱) پایین بودن سطح دستمزد نیروی انسانی ۲) ارزان‌تر بودن مواد اولیه تولید فرش ۳) شرایط آب و هوایی مناسب برای تولید بسته ۴) تخصص در تولید ۵) تهیه نقشه‌های اصیل و هنرمندانه فرش ۶) حمایت‌های نسی دولت و -

فعالیت ۴-۱

صفحه ۱۱۷ کتاب درسی

تحقیق کنید چگونه سیاست نرخ ارز می‌تواند موجب حمایت از واردکنندگان یا صادرکنندگان شود.
پاسخ: نرخ مبادله پول رایج یک کشور با پول سایر کشورها را نرخ ارز می‌گویند. از طریق سیاست نرخ ارز، میزان ورود و خروج کالا، خدمات و سرمایه بین یک کشور با سایر کشورها مشخص می‌شود. در صورت نوسانات نرخ ارز، تولیدکنندگان خود یا شرکت‌هایی که اطلاعات دقیقی از نوسانات ارز ندارند، متضرر خواهند شد. در این راستا واردکنندگان می‌توانند به خرید ارز زودتر از موعد، اقدام کنند. در هر صورت نوسانات ارزی (افزایش یا کاهش) هم به واردکنندگان و هم به صادرکنندگان کالا سود و زیان می‌رساند.

فعالیت ۵-۱

صفحه ۱۱۸ کتاب درسی

چگونه می‌توان در فضای بین‌المللی حضور داشت و از منافع آن استفاده کرد؟ در کلاس گفت‌وگو کنید.
پاسخ: (به عهده دانش‌آموز)
توضیح این‌که قطع روابط بین‌المللی کشور را به انزوا و گوشه‌گیری از اقتصاد بین‌الملل می‌کشد. کشورهای همچون کره شمالی به دلایلی سیاسی و نظامی روابط خود را با دنیای پیرامون به حداقل رسانده‌اند و به همین دلیل از بسیاری امکانات اقتصادی، تجاری، پزشکی و فرهنگی دورند. البته داشتن روابط بین‌المللی مستلزم افزایش توانمندی تولیدی، علمی، اجتماعی و سیاسی است که با همت و تلاش به دست می‌آید و با ارتقاء این روابط، روز به روز شاهد پیشرفت کشور خواهیم بود.

سؤال ۱-۷

در مورد تأثیرات مثبت و منفی تحریم اقتصادی در اقتصاد کشورها در کلاس گفت و گو کنید.

پاسخ: تأثیرات منفی تحریم اقتصادی شامل:

۱) افزایش هزینه مبادلات (۲) سختی صادرات و واردات (۳) کاهش ارتباطات با کشورهای

مشکلات در زمینه دارو، غذا، حمل و نقل

تأثیرات مثبت تحریم اقتصادی شامل:

۱) آنگاه به توانمندی‌های داخلی و تولید داخلی (۲) کاهش وابستگی به کشورهای خارجی (۳) خروج از اقتصاد تک بعدی

سؤال ۱-۷

در مورد نقش مثبت و منفی اتحادیه‌ها و سازمان‌های بین‌المللی در کلاس گفت و گو کنید.

پاسخ: (به عهده دانش‌آموز)

اقتصاد ایران

فصل دوم

مهم‌ترین نکات فصل دوم

تاریخ معاصر ایران به سه دوره متمایز تقسیم می‌شود.

الف) اقتصاد ایران در سال‌های قبل از ۱۳۰۰ هـ ش

ب) اقتصاد ایران از سال ۱۳۰۰ تا ۱۳۵۷ (دوره پهلوی)

ج) اقتصاد ایران بعد از پیروزی انقلاب اسلامی

قانون اساسی در هر کشوری، چارچوب کلی نظام اقتصادی، اجتماعی و سیاسی آن را معلوم می‌سازد.

نظام اقتصاد جمهوری اسلامی ایران بر پایه سه بخش دولتی، تعاونی و خصوصی با برنامه‌ریزی منظم و صحیح استوار است.

در سال‌های اول بعد از پیروزی انقلاب نقش دولت و حضور آن در اقتصاد افزایش یافته است.

پرسش و پاسخ پایانی فصل دوم

۱- اقتصاد ایران در دوران صفویه چه ویژگی‌هایی داشت؟

پاسخ:

که با سایر لایه‌های دینی و اجتماعی و فرهنگی کشور هماهنگی مناسبی داشت. اما دوره پایانی حکومت صفویه در افغان و حتی کشورگشایی نادر و دست‌اندازی به اقتصاد هند، اقتصاد ایران را تضعیف و از کانون تحولات دور کرد. حاکمان وقت از موقعیت جهان و وظایف خطیر تاریخ خود تصور درستی نداشتند و بدین نتوانستند با انتخاب روش درست و بهره‌برداری از اوضاع خاص آن زمان، جریان پیشرفت و توسل را آغاز کنند.

۱- چه عواملی موجب تضعیف اقتصاد ایران در دوران قاجار شد؟

پاسخ: بی‌کفایتی و عیاشی حکام قاجار - تلاش حاکمان صرف بحکم پادشاهی حکومت خود - افزودن بر تبار، سفرهای خارجی و تجملات - از دست دادن بخش‌های مهمی از سرزمین و منابع ایران - هزینه‌های شکست در جنگ - عهدنامه‌های ننگین و مبالغه‌آمیز جریمه‌های گزاف آن‌ها - بی‌توجهی به سرمایه‌های انسانی و انحصاری سیاست‌های رکودی و انقباضی (افزایش بیش از حد مالیات) - نبود برنامه‌ریزی و قانون‌گذاری اقتصادی - اعطای امتیازها به شرکت‌ها و کشورهای استعماری - تأسیس بانک‌های روسی و انگلیسی - سپیل کالاها - خزنی - همگی در دوران قاجار، ضدمات جدی بر ساختار اقتصاد ایران وارد کرد.

۲- آسیب‌های برجام‌انداخته بر بیکر اقتصاد ایران از دوره پهلوی را نام ببرید.

پاسخ: تعدی حکومت پهلوی بر موقوفات و مالکیت خصوصی و عمومی - واگذاری منابع نفتی و معدنی به بیگانگان - اجرای برنامه موسوم به انقلاب سفید (که به کشاورزی و اقتصاد روستایی لطمه زد) - توسعه صنایع پتروشیمی - مصرف کالاهای کشورهای پیشرفته به ازای صادرات نفت - وابستگی دولت به واردات کالاها - غفلت از اقتصاد مردمی، آسیب‌هایی بر بیکر اقتصاد وارد کرد.

۳- ویژگی‌های اساسی نظام اقتصادی کشور را از دیدگاه قانون اساسی فهرست کنید.

پاسخ: اقتصاد وسیله است نه هدف (۱) تأمین استقلال و رفاهی از وابستگی (۲)

تلاش برای ریشه‌کن کردن فقر (۳) توجه به شأن و منزلت انسان (۴)

۴- در اصل چهل و سوم قانون اساسی برای رسیدن به استقلال اقتصادی بر چه نکات محوری تأکید شده است؟

پاسخ: در اصل چهل و سوم به حفظ آزادی انسان، تأمین نیازهای اساسی برای همه، تأمین شرایط و امکانات کار برای همه، قرار دادن وسایل کار در اختیار کسانی که قادر به کارند، رعایت آزادی انتخاب شغل، منع صدور به دیگران و انحصار و احتکار، منع اسراف و تزیین، استفاده از علوم و فنون و تربیت افراد ماهر جهت توسعه و پیشرفت اقتصاد، جلوگیری از سلطه اقتصادی بیگانه و تأکید بر افزایش تولیدات کشاورزی، دامی و صنعتی تأکید شده است.

۵- قانون اساسی، مشروع بودن مالکیت را چگونه مورد توجه قرار داده است؟

پاسخ: بر اساس اصول ۴۷ و ۴۹ قانون اساسی، ضمن محترم شمردن مالکیت مشروع که با رعایت قوانین کشور ایجاد می‌شود، بر مبارزه با ثروت‌اندوزی از روش‌های غیرقانونی و نامشروع و بازگرداندن ثروت‌های ناشی از این‌گونه اعمال، تأکید شده است.

۶- قانون اساسی برای رفع تبعیض بین مناطق کشور، دولت را به چه کارهایی مکلف کرده است؟

پاسخ: دولت باید سعی کند موجبات رشد و شکوفایی تمام مناطق کشور را فراهم بیاورد و با توجه مضاعف

به مناطق محروم، بکوشد نابرابری بین مناطق را کاهش دهد و از بین ببرد.

۷- در قانون اساسی به منظور حفظ محیط زیست و توسعه پایدار چه تدبیری اندیشیده شده است؟

پاسخ: اصل پنجاهم قانون اساسی، حفاظت محیط زیست را وظیفه عمومی می‌داند و بر ممنوعیت

مالکیت‌های اقتصادی که تخریب غیرقابل جبران محیط زیست را به همراه داشته باشد و در نتیجه، امکان توسعه

پایدار را از کشور بگیرد، تأکید کرده است.

پاسخ به پرسش‌های فصل ۳۴۶

۱- رابطه نظام اقتصادی و قانون اساسی کشور را بیان کنید

پاسخ: قانون اساسی در هر کشور چارچوب کلی نظام اقتصادی، اجتماعی و سیاسی آن را معلوم می‌کند. تمام قوانین و صوابت در آن جامعه بر اساس روح حاکم بر قانون اساسی تدوین می‌شود؛ بدین ترتیب، نوع نگاه جامعه به اقتصاد و قوانین حاکم بر آن در اصول اقتصادی قانون اساسی آن کشور جلوه‌گر می‌شود.

۲- خواست عموم مردم در انقلاب اسلامی چه بود؟

پاسخ: خواست عمومی مردم از یک سو، برجسته شدن روابط غلط اقتصادی در دوران رژیم سابق و از سوی دیگر، طراحی نظام اقتصادی - اجتماعی بر پایه اصول الهی اسلام بود. قانون اساسی با رعایت هر دو خواست مردم تدوین شد.

۳- در اصل ۴۴، محدوده فعالیت‌های اقتصادی چگونه مشخص شده است؟

پاسخ: نظام اقتصاد جمهوری اسلامی ایران بر پایه سه بخش مهم در اقتصاد شامل دولتی، تعاونی و خصوصی با برنامه‌ریزی منظم و صحیح استوار است. مالکیت در این سه بخش مطابق با محدوده قوانین اسلام است.

۴- اصل چهل و هشتم قانون اساسی در مورد حقوق اقتصادی شهروندان چه می‌گوید؟

پاسخ: هر کس مالک حاصل کسب و کار مشروع خویش است و هیچ کس نمی‌تواند به عنوان مالک نسبت به کسب و کار خود امکان کسب و کار را از دیگری بگیرد.

۵- اصل چهل و هشتم قانون اساسی چه می‌گوید؟

پاسخ: در بهره‌برداری از منابع طبیعی و استفاده از درآمدهای ملی در سطح استان‌ها و توزیع فعالیت‌های اقتصادی میان استان‌ها و مناطق مختلف کشور، باید تمیض در کار نباشد به طوری که هر منطقه به فراخور نیازها و استعداد رشد خود سرمایه و امکانات لازم را در دسترس داشته باشد.

۶- در سال‌های اول بعد از انقلاب، نقش دولت و حضور آن در اقتصاد افزایش یافت. چرا؟

پاسخ: به دو دلیل نقش دولت و حضور آن در اقتصاد افزایش یافت. ۱) به دنبال اعلام قانون ملی شدن معادن از فعالیت‌های اقتصادی، اداره تعداد قابل توجهی کارخانه و موسسه به دولت سپرده شد. ۲) سهم دولت در اقتصاد در وضعیت جنگی در همه کشورها افزایش می‌یابد. از این رو با شروع جنگ و محاصره اقتصادی کشورمان، دولت به تاجران و بازرگانان در عرصه اقتصادی کشور وارد شد.

فعالیت ۱

در مورد تحولات اقتصادی ایران از سال ۱۳۰۰ تا زمان سرریزی انقلاب گفت و گو کنید. (به عهده دانش‌آموز) توضیح این که بیشترین تحولات از زمان زندیه و بعد صفویه تا زمان انقلاب اسلامی بوده که می‌توانید با مراجعه به کتب تاریخی، مطالبی را به کلاس ارائه دهید.

صفحه ۱۷۸ کتاب درسی

فعالیت ۲ - II

صفحه ۱۳۳ کتاب درسی

با مراجعه به قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، گزارش مختصری از اصل ۲۴ به کلاس ارائه کنید.

پاسخ: اصل چهل و چهارم قانون اساسی با تعیین سه بخش مهم در اقتصاد، گستره فعالیت آن‌ها را مشخص می‌کند. نظام اقتصاد جمهوری اسلامی ایران بر پایه سه بخش دولتی، تعاونی و خصوصی بنا بر سه‌گانه منظم و صحیح استوار است. بخش دولتی شامل کلیه صنایع بزرگ، صنایع مادر، بازرگانی خارجی، معادن بزرگ، بانکداری، بیمه، راه و راه‌آهن و مانند این‌ها است که به صورت مالکیت عمومی و در اختیار دولت است. بخش خصوصی شامل آن قسمت از کشاورزی، دامداری، صنعت، تجارت و خدمات می‌شود که مکمل فعالیت‌های اقتصادی دولتی و تعاونی است. مالکیت در این سه بخش نا جایی که با اصول دیگر این فصل مطابقت باشد و از محدوده قوانین اسلام خارج نشود و موجب رشد و توسعه اقتصادی کشور گردد و مابقی زبان جامعه نشود، مورد حمایت قانون جمهوری اسلامی است. تفضیل ضوابط و قلمرو و شرایط هر سه بخش را قانون معین می‌کند.

فعالیت ۳ - II

صفحه ۱۳۴ کتاب درسی

کشورها برای حفاظت از محیط زیست خود، صیانت از منابع طبیعی و کاهش آلودگی آب و هوا، چه اقداماتی را انجام داده‌اند؟ در این مورد گفت‌وگو کنید.

پاسخ: (به عهده دانش‌آموز)

توضیح این‌که با توجه به اهمیت محیط زیست بخصوص برای کشورهای توسعه یافته، قوانین و مقررات منجبتی برای حفظ محیط زیست تنظیم شده است و پیگیری‌های قانونی انجام می‌گیرد. جلوگیری از ساخت و ساز در محیط‌های حفاظت شده، حفاظت از منابع طبیعی، کنترل آلاینده‌های محیط زیست، کمک به رسیدن به توسعه پایدار، اجرای اقتصاد سبز، همه و همه اقداماتی است که برای حفاظت از محیط زیست صورت می‌گیرد.

فعالیت ۴ - II

صفحه ۱۳۵ کتاب درسی

ترتیب تحولات اقتصادی ایران از پیروزی انقلاب تا پایان دهه اول انقلاب گفت‌وگو کنید.

پاسخ: (به عهده دانش‌آموز)

اقتصاد ایران در مسیر پیشرفت

فصل سوم

مهمترین نکات فصل سوم

اقتصاد کشور باید پیوسته رشد و شکوفایی مستمر داشته باشد. برای دستیابی به این منظور، لازم است تمامی فعالان اقتصاد کشور تصویر مطلوبی از آینده داشته باشند. در سند چشم‌انداز ۲۰ ساله جمهوری اسلامی ایران نیز وضعیت اقتصادی توصیف و مشخص شده است. اقتصاد مقاومتی اقتصادی پیشرفته، مردمی و دانش‌بنیان که در برابر تهدیدات و تکانه‌های داخلی و بیرونی آسیبناپذیر است، اقتصاد مقاومتی ده محور دارد.

اصولاً ریل گذاری قانونی، تأیید و تصویب برنامه‌ها بر عهده قوه مقننه و برقرار نگه داشتن، سلامت، پیشگیری و برطرف کردن با مفاسد و اقدامات غیرقانونی با قوه قضاییه است. اجرای قوانین و برنامه‌ها نیز بر عهده قوه مجریه است. بنابراین همه ارکان و قوای کشور در تحقق عدالت و پیشرفت نقش مهمی ایفا می‌کنند.

پاسخ و پرسش پایانی فصل سوم

۱- منظور از ریل گذاری اقتصادی چیست؟

پاسخ: سیاست‌های کلی کشور، مسیر اصلی اقتصاد را مشخص می‌کند. تا کنون بیش از ده سیاست کلی در زمینه اقتصاد توسط مقام معظم رهبری مشخص و ابلاغ شده است. توجه به این سیاست‌ها موجب می‌شود که اقتصاد در ریل خود حرکت کند و به مقصد نهایی برسد.

۲- چه تصویری از اقتصاد ایران در چشم‌انداز ۱۴۰۲ ارائه شده است؟

پاسخ: در سال ۱۴۰۴ ه. ش اقتصاد کشور در وضعیت و موقعیت (مقصد) تعیین شده بدین صورت خواهد بود «کشوری با جایگاه اول اقتصادی در سطح منطقه آسیای جنوب غربی، ارتقای نسبی سطح درآمد سرانه، رسیدن به اشتغال کامل و ... لازم است که شاخص‌های کمی کلان برنامه‌های توسعه و بودجه‌های سالانه مانند میزان سرمایه‌گذاری، درآمد سرانه، تولید ناخالص ملی، میزان اشتغال و تورم، کاهش فاصله درآمد میان دهک‌های پایه پایین جامعه باید متناسب با این سند چشم‌انداز تنظیم و تعیین شود»

۳- چند مورد از مولفه‌های اصلی اقتصاد مقاومتی را نام ببرید.

پاسخ: ۱) درونزایی ۲) برونگرایی و گسترش ارتباطات ۳) پیشرو، مولد و فرصت‌ساز ۴) مدیریت صرف بهره‌وری حداکثری ۵) اقتصاد دانش‌بنیان ۶) اقتصاد مردمی ۷) توزیع عادلانه ثروت و درآمد ۸) مقاوم سازی برابر فشارها و تهدیدات ۹) توان تحریم شکنی ۱۰) کاهش اتکای بودجه و تراز تجاری به درآمدهای نفتی ۴- اقتصاد مردمی را توضیح دهید.

پاسخ: برنامه‌ریزی مناسب برای مقاوم‌سازی اقتصاد، مستلزم توانمندسازی مردم در همه ابعاد است. زیرا پیشرفت اقتصاد در هر کشور در گرو پیشرفت اقتصادی احاد مردم است. رشد اقتصادی بهتر است به رتبه توانمندی (سرمایه انسانی) و ارتقای قدرت تولیدی عموم مردم استوار گردد تا پیشرفت اقتصادی مطمئن‌تری را در پی داشته باشد. در اقتصاد مردمی، برنامه‌های دولت، زمینه‌ساز افزایش مشارکت مردم در اقتصاد است.

پرسش و پاسخ متن فصل سوم

۱- درونزایی در اقتصاد مقاومتی را توضیح دهید.

پاسخ: عوامل اصلی تولید در اقتصاد کشور به عنوان محرک اصلی پیشرفت باید از درون نشأت بگیرد زیرا اگر عوامل اصلی پیشرفت اقتصادی کشور به بیرون وابسته باشد در وضعیت بحرانی مثل تحریم، دشمن عوامل اصلی پیشرفت کشور را محدود می‌سازد و کشور با مشکلات زیادی روبه‌رو می‌شود.

۱- پروتگرای و گسترش ارتباط چگونه محور اقتصاد مقاومتی است؟

پاسخ: رشد اقتصادی کشور وقتی تضمین می‌شود که آن‌چه در درون کشور تولید می‌شود، در سطح گسترده و باسط کشورهای مختلف مورد استفاده قرار می‌گیرد. از این رو صادرات محصولات باارزش افزوده بالا به کشورهای مختلف در سراسر جهان با اولویت کشورهای همسایه و شرکای تجاری به مقاومتی اقتصاد کشور می‌انجامد.

۲- مقاومتی در برابر فشارها و تهدیدات چگونه از محورهای اقتصاد مقاومتی است؟

پاسخ: اقتصاد کشور باید در وضعیتی قرار گیرد که در صورت وارد شدن آسیب، توان برطرف کردن آن را در کوتاه‌ترین زمان ممکن داشته باشد و نه تنها در فشارها کمترین آسیب را متحمل شود، بلکه تهدیدات اقتصادی را نیز به فرصت تبدیل کند و توانمندتر از گذشته به حرکت خود ادامه دهد.

۳- یکی از محورهای اقتصاد مقاومتی، توان تحریم شکنی است. آن را توضیح دهید.

پاسخ: در اقتصاد بین‌المللی نمی‌توان وضعیتی را تصور کرد که هیچ کشی برای کشور ایجاد نشود. تحریم اقتصادی همان‌طور که از ابتدای انقلاب اسلامی ابزار اعمال فشار دشمنان کشور بوده است، در آینده نیز مورد استفاده دشمنان قرار می‌گیرد. بر این اساس توان تحریم شکنی اقتصاد کشور برای کشور اهمیت حیاتی دارد.

۴- تأسیس اتکای بودجه و تراز تجاری به درآمدهای نفتی چگونه محور اقتصاد مقاومتی می‌باشد؟

پاسخ: هر چه منابع درآمدی کشور گوناگون‌تر باشد، مقاومت و در پی آن پیشرفت کشور بیشتر تضمین می‌شود. تأکید بر اصلاح نظام مالیاتی، افزایش صادرات غیرنفتی و حرکت به سمت فروش فرآورده‌های نفتی به جای نفت خام به تنوع منابع درآمدی کشور کمک می‌کند.

۵- اولویتهای اقتصادی سال چگونه و توسط چه کسی تعیین می‌شود؟

پاسخ: در ابتدای هر سال یا توجه به مهم‌ترین و اصلی‌ترین مسائل کشور، یک «راهبرد سال» به پیشنهاد درگان کشور و توسط مقام معظم رهبری تعیین می‌شود.

۶- توجه به تولید ملی آثار مطلوبی بر اقتصاد کشور دارد، آن‌ها را بنویسید.

پاسخ: توجه به تولید ملی، باعث افزایش درآمد دولت، افزایش اشتغال و کاهش تورم می‌شود. بنابراین خرید محصولات (کالا و خدمات) ایرانی، اقتصاد کشور را شکوفا خواهد کرد. استفاده از محصولات ایرانی نشان‌دهنده حسیت و غیرت ملی ما نسبت به آن‌هاست و بیانگر رفتاری ارزشمند است.

جد مورد از شعارهای سال را انتخاب کرده و در کلاس در مورد ضرورت‌ها و آسیب‌هایی که به طرح این راهبردها منجر شده است، بحث کنید.

پاسخ: (به عهده دانش‌آموز) به عنوان مثال شعار سال ۱۳۷۵ مبارزه با اسراف و زیاده‌روی بود. به تمام سطرها و نهادها ابلاغیه‌هایی جهت دوری از تجملات و مصرف‌گرایی و صرفه‌جویی در منابع انرژی شده بود. نتیجه این فعالیت‌ها در سازمان‌هایی مثلاً صدا و سیما که همه روزه میلیون‌ها مخاطب دارد، آن‌چنان اجرا می‌شد و به همین دلیل مبارزه با اسراف تحت الشعاع قرار گرفت.

فعالیت ۱۱-۱۱

صفحه ۲۴۶ کتاب درسی

با مراجعه به سایت مجمع تشخيص مصلحت نظام، در مورد رابطه سیاست‌های ابلاغی فوق و تحقق چشم‌انداز بحث کنید.
 پاسخ: (به عهده دانش‌آموز)

فعالیت ۱۱-۱۲

صفحه ۲۴۷ کتاب درسی

تحقیق کنید در چه کشورهایی و چگونه برنامه مقاوم سازی اقتصادی اجرا شده است؟
 پاسخ: (به عهده دانش‌آموز)

فعالیت ۱۱-۱۳

صفحه ۲۴۸ کتاب درسی

یک شرکت دانش بنیان را معرفی کنید و در مورد فعالیت‌های دانش بنیان آن بحث کنید.
 پاسخ: شرکت نهال گستر روپان پیشرو در ارائه خدمات کشاورزی مدرن و علمی، محصولات و خدمات مختلفی را توسعه داده است که برای نخستین بار در ایران انجام می‌شوند.
 زمینه‌های فعالیت:

- ۱) تولید انواع گیاهچه صنعتی و زینتی و باغی با روش کشت بافت گیاهی
- ۲) تولید انواع نشاء مکانیزه صنعتی زراعی
- ۳) عرضه نهاده‌های کشاورزی و مشاوره و آموزش کشاورزان پیشرو
- ۴) طراحی سه بعدی فضای سبز

فعالیت ۱۱-۱۴

صفحه ۲۴۹ کتاب درسی

فهرستی از کالاها و فناوری‌هایی را ارائه کنید که در دوران تحریم، متخصصان ایرانی توانستند جایگزین کند
 نظامی: تولید موشک‌های تدافعی (کروز، بالستیک فوق سریع ضد رهگیری و...)
 پروژهای فضایی: موشک‌های ماهواره (امید و مصباح)
 پزشکی: ساخت دارو (ایدز و دیابت، نانو دارو، ضد سرطان)، تولید پلازما، پیوند اعضا
 الکترونیکی: نشاندن هواپیمای بدون سرنشین RQ170
 توضیح این‌که در دوران تحریم در زمینه‌های مختلف مانند صنعت، پزشکی، هسته‌ای، کشاورزی و نظامی و- پیشرفت‌هایی به دست آمده است.

در صنایع سدسازی، لوازم هواپیما، صنعت کشتی‌سازی، صنعت نفت و نانو پیشرفت‌هایی حاصل شده است.
 در صنعت پزشکی، جراحی‌هایی مطابق با جدیدترین تکنولوژی جهان، شبیه‌سازی، داروسازی، در زمینه انرژی هسته‌ای، در زمینه کشاورزی، اصلاح نباتات، سموم کشاورزی و امور دام، در زمینه نظامی، ساخت موشک‌های دوربرد و میان برد، زیردریایی، تونل‌سازی و ... که همگی در سایه اتکا بر توانمندی‌های داخلی و متخصصان کشورمان صورت گرفته است.